Verslag van de plenaire vergadering van dinsdag 24 november 2026

Parlementair jaar 2026/2027, 10e vergadering
Aanvang: 13.30 uur
Sluiting: 21.29 uur
Status: ongecorrigeerd

Een verslag met de status "ongecorrigeerd" is niet voor citaten en er kan geen recht aan ontleend worden.

Aan de orde is het **debat** over **het gemeentefonds, inzicht in de medebewindstaken, inclusief het provinciefonds**.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de eerste termijn van het debat over het gemeentefonds, inzicht in de medebewindstaken, inclusief het provinciefonds. Ik heet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Financiën wederom van harte welkom.

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**:

Ik geef het woord aan mevrouw Fiers. Zij spreekt mede namens de fractie Visseren-Hamakers.

Mevrouw **Fiers** [i] (PRO):
Dank u wel, voorzitter. Welkom aan de beide bewindspersonen. Goed om ook de staatssecretaris van Financiën als medefondsbeheerder hier aanwezig te zien.

Ik hoop op een vruchtbaar debat, want deze Kamer dringt al langer aan op inzicht in en overzicht op de medebewindstaken van de medeoverheden. Dit beleidsdebat moet daar vandaag een bijdrage aan leveren. Voor iedereen hier aanwezig is duidelijk dat het inzicht en het overzicht ontbreken. In een door deze Kamer gevraagd advies, Meters maken met medebewind, constateert de ROB

dat het parlement zijn verantwoordelijkheid als begrotingswetgever en -controleur bij het gemeentefonds momenteel niet kan waarmaken.

We kunnen de begroting van het gemeentefonds niet toetsen aan artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet, artikel 108 van de Gemeentewet en artikel 124 van de Grondwet. Dat is wel onze grondwettelijke taak. In gewonemensentaal: wij kunnen ons werk dus niet goed doen. Het gaat hier niet over klein bier. Het gemeentefonds bevat zo'n 48 miljard euro. Dat is ongeveer een tiende van alle rijksuitgaven. Het is natuurlijk niet aanvaardbaar dat het inzicht en het overzicht hierbij ontbreken. Onze gezamenlijke inzet in deze Kamer is altijd hetzelfde geweest. Wij vinden dat medeoverheden voldoende middelen moeten krijgen voor de taken die ze uitvoeren en die hun wettelijk worden opgelegd. Anders gaat dat ten koste van de eigen beleidsruimte en de financiële autonomie van gemeenten, en gemeenten zijn in onze gedecentraliseerde eenheidsstaat een zelfstandige overheidslaag met een eigen democratisch mandaat. Ze zijn geen uitvoeringsloket van de Rijksoverheid. De breed gesteunde motie-Fiers heeft deze gezamenlijke inzet twee jaar geleden ook expliciet gemaakt.

Voorzitter. Geld is dus geen doel op zich, maar een middel. Inwoners merken het als hun gemeente taken niet goed kan uitvoeren of moet bezuinigen op voorzieningen. Inwoners maken daarbij niet het verschil tussen het Rijk en de gemeente, want het is dan gewoon "de overheid" die tekortschiet. We kregen afgelopen week, en trouwens vanochtend weer, een brief van de VNG, die met name dit standpunt benadrukt.

Ik noem drie uitgangspunten die voor onze fracties cruciaal zijn bij het beoordelen van het gemeentefonds.

Allereerst is dat de waarde van de lokale democratie. Ruim 6.800 raadsleden zijn gekozen om keuzes te maken. Als vrijwel de hele begroting vastligt in rijksregels, of als het geld te laat of onzeker binnenkomt, wordt het budgetrecht van de raad slechts een formaliteit.

Twee. Verantwoordelijkheid en zeggenschap horen bij elkaar. Nu zijn gemeentes in sommige situaties aanspreekbaar op tekorten bij taken waarop ze weinig of geen invloed hebben, omdat er geen beleidsruimte is en het Rijk de knoppen bedient. Zo komen de risico's terecht bij de overheidslaag die daar het minste invloed op heeft.

Ten derde noem ik de resultaten. De grote opgaven vragen om een sterke lokale overheid. Woningbouw, zorg, verduurzaming en de energietransitie worden voor een groot deel op lokaal niveau uitgevoerd. Zonder voorspelbare en toereikende middelen gaan gemeentes risico's mijden en investeringen uitstellen. Daardoor

haalt ook het Rijk landelijke doelstellingen niet. Een evenwichtig stelsel is dus ook in het belang van het Rijk zelf. Daarom heb ik een vraag aan beide bewindspersonen; veel van mijn vragen zijn aan beide bewindspersonen gericht. Erkennen zij deze drie uitgangspunten en hoe geven zij hier concreet invulling aan?

Dan het tweede deel van mijn betoog: de actuele stand van zaken. Ik begin met een compliment aan deze minister. Waar het eerder vooral bij adviezen bleef, zet deze minister eerste stappen. Er is beweging, maar vooralsnog is er geen sprake van inzicht, laat staan overzicht. Om dit tot een goed einde te brengen is stevige inzet van de minister en de staatssecretaris nodig. Overigens denk ik dat daarvoor inzet van het hele kabinet nodig is. Daarom heb ik een persoonlijke vraag aan beiden: wat is volgens hen de belangrijkste reden dat we er na jaren van adviezen nog steeds niet in slagen om dat inzicht en overzicht te krijgen? Wat gaan zij anders doen dan hun voorgangers? Nog een vraag aan beide bewindspersonen: is er terughoudendheid om de verhouding tussen knaken en taken inzichtelijk te maken vanwege de mogelijke financiële gevolgen van dat inzicht en overzicht? Dat is een kleine gewetensvraag.

Ik wil graag vier punten bespreken in het kader van het verkrijgen van dat inzicht en overzicht. Allereerst het instrument van de balansscan. De minister heeft in zijn brief van september 2026, en in alle andere brieven die we afgelopen week nog kregen, aangegeven hoe hij inzicht wil geven met een zogenaamde balansscan. In die balansscan staat de vraag centraal of er op een bepaald beleidsterrein sprake is van een balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht. De vraag is niet of zo'n scan nuttig is, maar hoe die in de praktijk bruikbaar wordt. Daar gaan mijn verdere vragen ook over. De brief, de voorbeelden en de antwoorden op de schriftelijke vragen maken allereerst duidelijk dat het balansscaninstrument nog verder moet worden uitgewerkt. Wat is precies een balansscan? Wat hoort daarin thuis en wat niet? Ten tweede is het cruciaal wat er gebeurt nadat er een balansscan is uitgevoerd. Het in kaart brengen is natuurlijk heel waardevol, maar uiteindelijk gaat het erom dat er consequenties worden verbonden aan de uitkomsten van die balansscan. Anders bestaat het risico dat de balans wordt vastgesteld, maar zaken niet worden opgelost.

Laat ik helder zijn: dit is geen algemeen pleidooi voor meer geld. Een balansscan kan ook uitwijzen dat de ambities moeten worden bijgesteld, dat gemeentes meer beleidsruimte moeten krijgen of dat de uitvoering doelmatiger kan. Ons gaat het erom dat de keuze bewust en zichtbaar wordt gemaakt. Nu blijft het te vaak stilzwijgend bij gemeentes liggen.

Dan een kort woord over het instrument zelf, de balansscan. De minister concludeert dat het Rijk en medeoverheden op verschillende onderdelen verschillend aankijken tegen wat een taak precies vraagt. In de voorbeelden zien we steeds hetzelfde patroon. Afgemeten aan een wettelijke taak is er misschien geen sprake van een disbalans, maar ten opzichte van ambities wel. Zo stelt de regering dat gemeentes en provincies bij klimaattaken nodig zijn om de doelstellingen te halen, maar zij niet gehouden zijn aan de landelijke doelstelling. Daarmee is er in enge zin geen sprake van een disbalans. In de antwoorden op de schriftelijke vragen erkent de minister dat in de balansscan zowel de wettelijke ambities als de wettelijke taken ook in de vorm van bestuurlijke afspraken moeten worden vastgelegd. Dat is winst.

Maar daarmee is nog niet gezegd wie verantwoordelijk is voor het oplossen van de disbalans. De brief en de voorbeelden laten zien dat niet helder is hoe het compensatiebeginsel wordt ingevuld. Voor medebewind is er een harde vergoedingsplicht. De kosten worden volgens de minister volledig gecompenseerd. Bestuurlijke afspraken en gezamenlijke ambities zijn strikt genomen geen medebewind en vallen daar niet onder. Maar artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet is ruimer geformuleerd. Dat artikel verplicht het Rijk om bij elk beleidsvoornemen dat de taken of activiteiten van gemeentes of provincies verandert, de financiële gevolgen met cijfers te onderbouwen en aan te geven hoe die bekostigd worden. Daaronder vallen dus ook bestuurlijke afspraken en gezamenlijke ambities zoals die voortvloeien uit beleid van het Rijk.

Aan de bewindspersonen heb ik de volgende vragen. Delen de bewindspersonen de opvatting dat bij elke bestuurlijke afspraak over de uitvoering van eigen wettelijke doelstellingen van het Rijk op grond van artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet moet worden vastgelegd wat de financiële gevolgen zijn voor de medeoverheden en hoe die worden bekostigd? En zijn zij bereid dit voor de bestaande afspraken als een vast toetspunt in de balansscan op te nemen?

Bij werkelijk gezamenlijke ambities ligt het anders. Daar horen ambities en middelen bij elkaar. De minister erkent zelf dat een balansscan kan uitwijzen dat het geld tekortschiet voor die gezamenlijk overeengekomen ambitie en dat de middelen dan moeten worden opgehoogd. Schieten de middelen tekort of worden ze verlaagd, dan moeten ofwel de middelen worden aangevuld ofwel de ambitie worden bijgesteld. Medeoverheden zijn uiteraard vrij om daarnaast eigen beleid te voeren. Zijn de bewindspersonen bereid om de vraag of ambities en middelen nog bij elkaar passen als toetspunt in de balansscan op te nemen? En zo niet, wat moet er dan worden bijgesteld?

Het lijkt onze fracties ook belangrijk om nog een element aan de balansscan toe te voegen: het duidelijk toedelen van risico's. Juist doordat die duidelijkheid

ontbreekt, ontstaan er bij verschillende medebewindstaken of bestuurlijke ambities een verschil van inzicht tussen het Rijk en gemeentes. Een logisch uitgangspunt wat onze fracties betreft is dat de risico's die de medeoverheden niet kunnen beïnvloeden, in beginsel bij het Rijk horen. Bij Jeugdzorg is dat bijvoorbeeld het bepalen van wettelijke aanspraken. Verwijzers en de rechtspraak zijn verantwoordelijk voor een groot deel van het volume. Hetzelfde geldt voor de autonome volumegroei door nieuwe wet- en regelgeving. Risico's uit de eigen uitvoering en lokale keuzes horen vanzelfsprekend bij de medeoverheden. Delen de bewindspersonen deze uitgangspunten en zijn zij bereid om de toedeling van risico's als vast onderdeel in de balansscan op te nemen? Ook de provincie Zuid-Holland en de K80, het netwerk van kleine gemeenten, wijzen erop dat de landelijke balans niet betekent dat die ook voor de gemeentes afzonderlijk geldt. Hoe wordt in een balansscan zichtbaar of een taak, die landelijk misschien wel in balans is, dat ook is voor de afzonderlijke gemeentes.

Ten tweede, ook belangrijk, de vraag wat er gebeurt na de balansscan. Snelheid is dan ook geboden. Wat gebeurt er als dat gesprek vastloopt? Wij zijn uiteraard benieuwd naar de antwoorden, maar wij overwegen eventueel een motie in te dienen We noemen er drie. De praktijk is anders. Bovendien komt het geld vaak te laat, pas in de september- of decembercirculaire. Dan kan het dat jaar niet meer zorgvuldig worden besteed. Het integraal overzicht laat ook zien dat het verschil tussen de begroting en de rekening vrijwel volledig wordt bepaald door deze systematiek. De overschotten waar het kabinet op wijst, zijn dus voor een groot deel ook afhankelijk van het moment waarop het Rijk met het geld komt.

Ten tweede: indexeer realistisch. Ook dat is hier al vaker aan de orde geweest. Het prijsdeel van het accres wordt gebaseerd op de inflatieraming van het CPB in het voorjaar. Het kabinet erkent dat die raming de afgelopen jaren zeven jaar structureel lager lag dan de werkelijke inflatie. Elk procent verschil kost gemeenten structureel zo'n 400 miljoen. Toch wacht het kabinet met onderzoek naar de nacalculatie, waar de motie-Van der Goot om vraagt, tot de eerste evaluatie van de nieuwe systematiek. De grote vraag is: wanneer is die evaluatie gepland?

Ten derde: geef de gemeenten meer ruimte. Dat begint met meer vrij besteedbaar geld en minder specifieke uitkeringen. Het gemeentefonds blijft de voorkeursroute, maar dan wel transparant, zodat duidelijk is welke taak bij welke knaak hoort. Anders wordt het fonds, zoals de ROB dat zo mooi noemt, een duizenddingendoekje. Erkennen de beide bewindspersonen deze problemen en welke rol zien zij voor het Rijk? Kan en wil de regering hier iets aan doen?

Dan de samenwerkingsagenda. De financiële positie van gemeenten is niet los te zien van de bestuurlijke verhoudingen. Er was de afgelopen tijd een grote kloof tussen de woorden "alle overheden zijn gelijkwaardig en we doen het samen als één overheid" en de praktijk, waarin Rijk en gemeenten soms rollebollend over straat gingen. Dat artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet niet consequent werd toegepast en dat er over de jeugdzorg zelfs arbitrage nodig was, spreekt boekdelen. Dat heeft naast de financiële problemen de onderlinge verhoudingen danig verzuurd. Onze fracties erkennen dat de toon de laatste tijd is verbeterd. Langs de lijnen van het rapport "Samen bouwen aan resultaten" van de Studiegroep Interbestuurlijke Verhoudingen ligt er nu een conceptsamenwerkingsagenda, die op 30 oktober naar de Tweede Kamer is gestuurd. Maar papier is geduldig en vertrouwen herstel je met daden.

De eerste toets wordt de jeugdzorg. De minister schrijft zelf dat dit advies wordt beschouwd als maatgevend en zwaarwegend voor de invulling van de wettelijke financieringsplicht van het Rijk. Een betrouwbare verhouding vraagt om afspraken die nagekomen worden, ook als het geld kost. Onze vraag aan de bewindspersonen is: wat betekenen "maatgevend" en "zwaarwegend" precies? Aan welke concrete acties en resultaten van die samenwerkingsagenda kan deze Kamer afmeten of dat vertrouwen tussen Rijk en gemeenten echt is hersteld?

Voorzitter. Ik kom bij mijn laatste punt, het inhoudelijke vervolgproces. Het overzicht van taken is nu een tussenresultaat. Begin 2027 volgt de beleidsvrijheid per taak en een uitgewerkt plan voor de balansscans. Het integraal overzicht 2027 wordt daarmee verrijkt. De minister bevestigt in zijn antwoorden dat daarmee de onderbouwing waar we in deze Kamer gezamenlijk om gevraagd hebben, pas over ongeveer twee jaar beschikbaar is. Kunnen de bewindspersonen toezeggen dat de Kamer begin 2027 een tijdpad ontvangt met concrete mijlpalen?. Welke balansscans worden wanneer uitgevoerd en wanneer kan de Kamer de begroting en het gemeentefonds wél toetsen aan artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet en aan artikel 108 van de Gemeentewet?

Voorzitter, ik rond af. Rijk en gemeenten spreken graag over één overheid, maar dan moet die ene overheid ook samen doen wat ze belooft. Taken en middelen in balans, afspraken die worden nagekomen en risico's die liggen waar ze horen te liggen. Want inwoners maken geen onderscheid tussen het Rijk en de gemeenten. Het vertrouwen in de overheid als geheel valt of staat met dit samenspel. Inzicht en overzicht zijn daarbij de eerste stap. We zien uit naar de antwoorden van beide bewindspersonen.

De **voorzitter**:

Ik dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Moonen. Zij spreekt namens D66.

Mevrouw **Moonen** [i] (D66):
Voorzitter. Het vertrouwen in de overheid begint bij de gemeenten. De gemeente is de overheid die het dichtst bij de mensen staat en waarvan de mensen het meeste merken in hun eigen leven. Als mensen het gevoel hebben dat de overheid er voor hen is, komt dat vrijwel altijd door wat zij in hun eigen gemeente, heel dicht bij hun eigen huis en hun eigen straat, meemaken.

Gemeenten hebben grote verantwoordelijkheden. In de afgelopen jaren hebben zij ook steeds meer taken gekregen. De kosten stijgen, maar de vergoeding van het Rijk groeit niet altijd mee, terwijl gemeenten grotendeels afhankelijk zijn van het Rijk. Van de ongeveer 80 miljard euro aan gemeentelijke inkomsten kwam vorig jaar ruim de helft uit het Gemeentefonds. Nog eens 15% kwam uit specifieke uitkeringen.

Ook het karakter van het gemeentefonds is veranderd. Ooit was het bedoeld voor autonoom beleid, maar inmiddels wordt het vooral gebruikt om taken te financieren die vanuit het Rijk zijn opgelegd, de zogenaamde medebewindstaken. Uit cijfers van 2019 blijkt dat 63% van de gemeentelijke lasten betrekking heeft op taken met beperkte beleidsvrijheid, en dat nog eens 19% van de gemeentelijke lasten betrekking heeft op taken waarvoor de gemeenten helemaal geen beleidsvrijheid hebben. Slechts 17% gaat over taken waar de gemeenten zelf over beslissen.

Daar komt bij dat we nu het overzicht hebben van de uitvoering en de financiering van de medebewindstaken. In het rapport Meters maken met medebewind stelt de Raad voor het Openbaar Bestuur vast dat niet inzichtelijk is welke medebewindstaken uit het fonds worden betaald, hoeveel het Rijk daarvoor beschikbaar stelt en welk deel overblijft voor autonoom beleid. Vroeger was dat beter te zien, in het Financieel overzicht gemeenten, maar dat is in 2016 afgeschaft. Het ROB-rapport van afgelopen zomer, Duidelijkheid in de (dis)balans, maakt het probleem concreter met een aantal heel concrete voorbeelden, zoals de verkiezingen. Die voorbeelden ga ik niet allemaal herhalen; die zijn heel mooi uitgewerkt in het ROB-rapport.

De ROB zegt nog iets heel interessants, namelijk — en dat is hoopgevend — dat het probleem niet is dat die gegevens ontbreken, maar dat niemand ze bij elkaar heeft gebracht. Veel informatie staat al in onderhoudsrapporten en fondscirculaties. De gegevens moeten eigenlijk worden geordend per domein en

per taak. Het ROB-rapport noemt vijf cruciale bouwstenen om dat overzicht in beeld te brengen. De D66-fractie steunt deze bouwstenen uit het rapport van de Raad voor het Openbaar Bestuur. Immers, zolang het inzicht ontbreekt, kunnen wij als Kamer de gemeentelijke financiën niet goed controleren.

Daarnaast heeft deze Kamer in april 2025 met brede steun, waaronder die van D66, de motie-Fiers aangenomen, waarin wordt gevraagd om dat inzicht. Het is heel goed dat de minister en de staatssecretaris dit inzicht ter hand hebben genomen. Mevrouw Fiers noemde dat ook al.

Wat zien we nu gebeuren bij de gemeenten? Ik zal daar een voorbeeld van geven. Ik heb veel contact met bestuurders van D66 die bijvoorbeeld wethouder of raadslid zijn. Zij zeggen hierover het volgende. In de praktijk moet een gemeentelijke begroting sluitend zijn. Als er tekorten zijn, zie je dat bepaalde ambities verdwijnen. Dan wordt bijvoorbeeld een bibliotheek of een openluchtzwembad gesloten, of een veilige fietsbrug over een gevaarlijke weg niet aangelegd. Met andere woorden, je ziet dan een verschraling in de uitvoering. Maar die zie je niet terug in de begroting. Immers, als die bibliotheek dicht gaat, of die fietsbrug, bijvoorbeeld in Nederweert, niet wordt aangelegd, is de begroting sluitend. Ondertussen is wel het door de burger ervaren aanbod verschraald. Die burger denkt: "Hoe kan dit toch? We hebben jaren vergaderd over die fietsbrug in Nederweert, maar waar is die brug gebleven?" Dat is een praktisch voorbeeld van het verschil tussen enerzijds iets wat wel sluit, en anderzijds het gevoelen van de bewoners: "Hier is wel iets van ons afgenomen. We verlangden naar een veilige fietsbrug, maar die komt er niet." Dat is eigenlijk de gang van zaken in diverse gemeentes wat betreft de uitvoering van autonome taken. Mijn vraag aan de minister is daarom: is hij bereid om vast te leggen welk deel van het gemeentefonds minimaal bedoeld is voor autonoom beleid, los van de medebewindstaken? Is er op dat punt wat meer houvast te geven?

Dan kom ik bij mijn derde deel: op weg naar een toekomstbestendig gemeentefonds. Centraal staat immers de vraag waar we met elkaar naartoe willen. De D66-fractie is positief over de recente brieven waarin de minister zijn concrete voornemens uitspreekt, zoals de kabinetsbrief van 25 september. We lezen dat ook het kabinet de probleemanalyse van de ROB onderschrijft. Dat is een mooie start. We zijn er dan ook voor dat er nu samen met de VNG en het IPO hard wordt gewerkt aan de balansscan. Ik denk dat het verzoek van mevrouw Fiers om een tijdpad te geven voor wanneer er scans klaar zijn, heel redelijk is. Als D66 kunnen wij dat voorstel ondersteunen.

Ik kom op een ander belangrijk punt. Mevrouw Fiers noemde als voorbeeld het klimaat, maar ik heb het voorbeeld van de schoolgebouwen. Bij de schoolgebouwen zien we al jarenlang een disbalans ten opzichte van de

wettelijke taak die de gemeentes opgelegd hebben gekregen om de scholen te onderhouden. Dat is zeker het geval wanneer je die taak plaatst tegenover de landelijke ambities. Hier gaat een belangrijke vervolgvraag van de fractie van D66 over. Kijkt de balansscan alleen naar wat de gemeenten wettelijk verplicht zijn te doen of ook naar wat wij als Rijk van de gemeenten verwachten om onze landelijke ambities waar te maken? Kan de minister bevestigen dat hij de inzet van gemeenten voor rijksdoelen meeneemt in de balansscans? Dan krijg je naar onze visie namelijk een volledig beeld.

Verder vinden wij het als fractie belangrijk dat gemeentes jarenlange financiële zekerheid hebben. We zien op dit moment toch iets te vaak een jojobeleid in de gemeentelijke financiën, terwijl je langjarige financiële zekerheid nodig hebt. Als voorbeeld neem ik de jeugdzorg. De minister schrijft — dat is positief — dat hij bezig is met de Hervormingagenda Jeugd en dat een deskundigencommissie met een advies komt over de jeugdzorg. Mijn fractie mist hierbij de uitvoering van de motie-Moonen. In deze Kamer is op 30 september 2025 met een grote meerderheid een motie over de jeugdzorg aangenomen. Die motie verzoekt de regering te komen met een concrete langjarige financiële strategie voor de jeugdzorg. Ik kan het ook anders formuleren: we gaan ervan uit dat de motie-Moonen is verwerkt en tot haar recht gaat komen in de Hervormingsagenda Jeugd en dat de minister werkt aan langjarige financiële zekerheid, ook voor de jeugdzorg. Kan hij dit bevestigen?

Tot slot, voorzitter. Ik wil heel graag eindigen met een compliment aan deze minister. Als voorbeeld neem ik het Gemeenschapsfonds. Voor het Gemeenschapsfonds heeft de regering een aanvraag opengesteld. Wat vinden wij nou zo positief? Dit fonds steunt lokale initiatieven van een buurt, van een dorp, van een stad of van een wijk om de eigen leefomgeving leefbaarder te maken. Zo wordt er duurzaam geïnvesteerd in gemeenschappen via sleutelorganisaties zoals de eigen dorpsvereniging of de eigen wijk. De minister stelt voor dat het geld van het Gemeenschapsfonds rechtstreeks gaat naar investeringen die lokale bewoners zelf nodig vinden. Dat is bijvoorbeeld de renovatie van een buurthuis. Het geld gaat dus niet naar dure rapporten van consultants en ook het volgende gebeurt niet, wat we hebben gezien bij Elke regio telt! Er werd heel veel beleid gemaakt, vervolgens zijn er uitvoeringsprogramma's gemaakt en het geld is op nu we het gaan hebben over de uitvoering. Bij het Gemeenschapsfonds zien we een frisse, intelligente benadering. Daarbij wordt er gezegd: bewoners weten vaak uitstekend wat er nodig is in de wijk, in de straat of in hun buurt. Zij kunnen die aanvragen indienen en dan kan het geld rechtstreeks gaan naar de investeringen die daadwerkelijk het verschil maken voor de bewoners. Dat vinden wij een hele positieve ontwikkeling.

Ik rond af. Vertrouwen in de overheid ontstaat in de eigen gemeente, aan de balie, in de bibliotheek en op het sportveld. Als gemeenten daar kunnen leveren wat bewoners nodig hebben, dan merken die bewoners dat als eerste. D66 is er dus voorstander van dat gemeenten kunnen leveren en afspraken kunnen nakomen die ze vaak over meerdere jaren hebben gemaakt, ook in gesprekken met raad en bewoners.

Ik kijk uit naar de beantwoording door de minister.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik nu graag het woord aan mevrouw Van Aelst-den Uijl. Zij spreekt namens de SP.

Mevrouw **Van Aelst-den Uijl** [i] (SP):
Dank, voorzitter. Laat ik beginnen met benoemen dat ik werkzaam ben als directeur van de Vereniging van Rekenkamers, gedetacheerd vanuit de Gradus Groep. Het is een beroepsvereniging die subsidie krijgt van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Dat heeft vanzelfsprekend geen invloed op deze bijdrage, niet anders dan dat ik veel lokale ervaringen ken en die wel zal meenemen in het debat. Wij hebben echter geen belangen bij de uitkomst van dit debat.

Voorzitter. De kern voor de SP vandaag is dat onderzoek na onderzoek laat zien dat gemeenten en provincies te weinig middelen hebben om noodzakelijke taken uit te voeren. Dit geldt met name voor gemeenten. Het zijn te weinig middelen om eigen beleid te kunnen voeren. Gemeenten zijn daarmee eigenlijk een soort uitvoeringsloketten van het Rijk geworden. Het is niet de eerste keer dat dit gezegd wordt en ik vrees dat dit ook niet de laatste keer zal zijn.

Naast de financiële problemen die er nu al zijn, zullen er ook grote nieuwe uitdagingen zijn in de toekomst, waarvoor ook dan de middelen zullen ontbreken. Daarnaast heeft het ontbreken van middelen op gemeentelijk niveau direct effect op de rijksbegroting en op de uitvoering van zaken die het Rijk belangrijk vindt. Kortom, het ter beschikking stellen van te weinig middelen is op verschillende vlakken onverstandig. Eigenlijk snijden we daarmee ook in onze eigen vingers.

De VNG benadrukte dat het een vooroordeel is dat gemeenten een reserve zouden hebben om dit op te kunnen vangen. Het is tevens een misverstand dat gemeenten aan het eind van het jaar veel geld zouden overhouden. Grootschalig onderzoek van circa 150 Rekenkamers in opdracht van mijn vereniging heeft het afgelopen jaar laten zien dat de onderbesteding, die gemeenten zeker wel

hebben, veroorzaakt wordt door het Rijk zelf, door het toekennen van geld in de mei- en septembercirculaire. Dat is geld dat daarna niet meer uitgegeven kan worden. Er zijn simpelweg geen mensen voor in dienst. Het geld wordt bovendien op dat moment niet verwacht, dus wordt de uitvoering ook niet gepland. Mochten jullie hier benieuwd naar zijn, kan ik het rapport vanzelfsprekend toesturen.

Wij vragen ons dan ook af of de minister en de staatssecretaris het beeld herkennen dat de middelen die incidenteel gedurende het jaar in een circulaire bij gemeenten en provincies landen eigenlijk niet meer uit te geven zijn en daardoor voor onderbesteding zorgen en een vertekend beeld geven in gemeentelijke begrotingen.

Voorzitter. Onze Kamer nodigde de ROB uit om met ons te reflecteren op de gemeentefinanciën. De ROB drukte ons met de neus op de feiten. Oorspronkelijk was het gemeentefonds namelijk hoofdzakelijk bedoeld voor de bekostiging van autonoom gemeentebeleid. De afgelopen decennia is, mede als gevolg van vele decentralisaties, het gemeentefonds langzaam verworden tot een bekostigingsinstrument van hoofdzakelijk medebewindstaken. De gemeenten werden, zoals ik net al zei, uitvoeringsloketten voor rijksbeleid. De gemeenten geven op dit moment aan te weinig geld te krijgen voor hun medebewindstaken. Ze benoemen dat hun financiële positie daardoor slecht is. De minister schrijft dat de gemeentelijke financiën er best goed voor staan en dat de financiële positie van gemeenten zelfs verbetert, maar dat het gemeenten soms ontbreekt aan uitvoeringskracht.

Voorzitter. Mijn ervaring na zeven jaar werken bij de Wethoudersvereniging en inmiddels vier jaar bij de Vereniging van Rekenkamers spreekt in het voordeel van wat gemeenten zeggen, vrees ik. De verplichte taken nemen steeds meer middelen in beslag die eerder nog voor autonoom beleid ingezet konden worden. Dit was een manier om vanuit het Rijk via decentralisaties enorme bezuinigingen in te zetten. Daarnaast zitten er ook hele grote verschillen tussen gemeenten en hun lasten per inwoner. Dit komt door waar een gemeente ligt, hoeveel bedrijvigheid een gemeente heeft, de woningvoorraad die een gemeente van oudsher heeft en de regio waarin de gemeente gevestigd is.

Zwijndrecht is een voorbeeld van een gemeente die door vele omstandigheden, onder andere het feit dat ze naast Dordrecht ligt, diep in de financiële problemen komt, omdat de middelen niet aansluiten bij demografie, uitdagingen en kosten. Ook gemeenten in het noorden van het land waar zich in het verleden bijvoorbeeld gespecialiseerde jeugdzorginstellingen vestigden vanwege de weidsheid en huizenprijzen, kwamen in de problemen door de kosten die dat meebracht voor de gemeente. Wij zijn benieuwd of dit soort lessen op

rijksniveau worden geleerd en op welke wijze er wordt geleerd van gemeenten van wie demografie en omstandigheden maken dat de berekening van het gemeentefonds zeer negatief uitvalt. Hoe worden dit soort lessen meegenomen in rijksbeleid en kan de minister reflecteren op de aanbevelingen van de ROB?

Wat als taken die eerder overgingen van het Rijk naar gemeenten met echt wel een enorme bezuiniging nu weer teruggaan naar het Rijk? Dat zijn taken waar gemeenten heel veel eigen geld in hebben moeten stoppen de afgelopen jaren om die fatsoenlijk uitgevoerd te krijgen. De SP neemt aan dat de uitname met de recentralisatie het bedrag is dat originele decentralisatie mee is gekomen naar het gemeentefonds, maar u zult aan mijn vraag horen dat ik daar eigenlijk niet op vertrouw. Wij vertrouwen er op dit moment niet op dat de uitname uit het gemeentefonds niet groter zal zijn dan dat wat bij de decentralisatie aan het gemeentefonds toegevoegd is. We horen dan in alle eerlijkheid ook graag van de minister of de staatssecretaris een stukje geruststelling dat dit niet zal gebeuren.

Diezelfde zorg hebben wij als SP over de specifieke doeluitkeringen, de SPUK's. De bezuiniging die gepaard is gegaan met de overgang van SPUK naar reguliere middelen loopt niet in de pas met hoe dat zorgt voor minder middelen voor de controles. Het is feitelijk wederom een bezuiniging en wederom een vermindering van de financiële middelen die gemeenten hebben om eigen beleid te kunnen voeren.

U heeft de SP in deze zaal regelmatig horen zeggen, bijvoorbeeld bij de zorgbegrotingen, dat bezuinigen op gemeenten of decentraliseren met heel veel te weinig middelen grote impact kan hebben op rijksdoelen en rijksbeleid, bijvoorbeeld daar waar je het hebt over preventieve zorg, sport en armoedebeleid. Want het effect van te weinig middelen op gemeenteniveau is dat ze dus bezuinigen op sport, op preventie, op armoedebeleid. Wij zien dat hier uiteindelijk terug in de zorgbegroting: hogere zorgkosten, meer zieke mensen en minder preventieve acties. Dat zijn problemen waar wij met elkaar telkens van zeggen "die hogere zorgkosten zijn lastig", maar dat wordt veroorzaakt door beleid dat mede in deze zaal wordt aangenomen. Het is eigenlijk dweilen terwijl je weer een nieuwe kraan open hebt gezet.

Mijn vraag is dan ook of de minister de samenhang ziet tussen begrotingen, kosten en effecten. En als de minister dat ziet, hoe zien wij dat terug in het beleid van het gemeentefonds? Welke impact op belangrijke taken als jeugdzorg, woningbouw, armoedebeleid enzovoort zien de minister en de staatssecretaris door het ontbreken van voldoende middelen op gemeentelijk en deels ook provinciaal niveau?

De begroting Klimaat en Groene Groei is eigenlijk een vergelijkbaar voorbeeld. Daar spraken we met elkaar over de verwachte kosten die gemeenten op hun bordje zullen krijgen rondom klimaatverandering en klimaatadaptatie en dat klimaatverandering de gemeentebegroting bedreigt. Dat stelde ook Binnenlands Bestuur afgelopen maart. Zij zeiden: gemeenten dreigen klem te komen zitten in een budgettaire klimaatkloof. Gemeenten dreigen door het veranderende klimaat forse financiële tekorten op te lopen. Het economievakblad ESB heeft dat geschreven op basis van onderzoek door onderzoekers van het Planbureau voor de Leefomgeving en de TU Delft. Niet alleen zijn er miljarden nodig voor klimaatadaptatie en schadeherstel. Ook de ozb-opbrengsten dreigen stevig te dalen door klimaatverandering. Hebben de minister en de staatssecretaris samen met de minister van KGG deze zorgen in beeld? Op welke wijze wordt er van rijkswege ingespeeld op deze zorgwekkende ontwikkeling bij gemeenten die het toch al financieel lastig hebben? Hoe verhoudt zich dit tot de huidige financiële situatie?

Dan de koopkracht van inwoners. De SP is heel benieuwd wat het lokale tekort doet met de koopkracht van inwoners. Immers, als de ozb blijft stijgen om gaten te dichten, de parkeerkosten blijven stijgen om diezelfde gaten te dichten en armoedebeleid en andere beleidsterreinen slachtoffer worden van de zoektocht naar middelen, zijn het juist de mensen die de overheid ontzettend hard nodig hebben voor inkomensondersteuning of zorg, mensen met een taalachterstand en mensen met schulden die hierdoor geraakt worden. Hebben de minister en de staatssecretaris in beeld hoe groot uiteindelijk het effect van de bezuinigingen op gemeenten en de tekorten van gemeenten is geweest op de koopkracht van mensen en op hun welzijn?

Voorzitter. U hoort dat wij best heel bezorgd zijn. Wij zijn dan ook heel benieuwd hoe de minister en de staatssecretaris reflecteren op de genoemde problemen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Lievense. Hij spreekt namens de fractie van de BBB.

De heer **Lievense** [i] (BBB):
Voorzitter. Voordat ik inga op het gemeentefonds, wil ik graag even stilstaan bij een bijzondere verjaardag, namelijk de verjaardag van mijn oma. Ze is namelijk vandaag 87 jaar geworden en ze is een trouwe kijker van u allen, niet alleen van mij, hoor. Ze heeft in die 87 jaar de wereld ongelofelijk zien veranderen, van de

wederopbouw na de oorlog, de komst van televisie en de eerste mens op de maan tot computers, internet en mobiele telefoons, en inmiddels zelfs kunstmatige intelligentie. Ze heeft generaties, kabinetten en maatschappelijke veranderingen zien komen en gaan. Wat misschien nog wel het mooiste is, is dat ze nog altijd midden in het leven staat. Ze woont zelfstandig, is geweldig gevat en heeft haar scherpe blik bepaald niet verloren. Ik kan u verzekeren dat menig politicus het antwoord schuldig moet blijven op een scherpe opmerking van mijn oma. Lieve oma, van harte gefeliciteerd met je 87ste verjaardag. Bedankt voor de soep gisteren. Ze heeft het namelijk gisteren gevierd, omdat ik vandaag hier moest zijn. Op naar de 100, zeiden we vanmorgen.

Voorzitter. Op het eiland Schouwen-Duiveland, waar ik vandaan kom, merk je niet wat er in de rijksbegroting staat. Je merkt of een buurthuis openblijft, of de brandweervrijwilliger nog uitrukt, of er gereageerd wordt op een melding van vuurwerkoverlast en of de gemeente het loket nog bemenst als je een keer echt hulp nodig hebt. Daar komt beleid tot leven. Daar valt het ook als eerste om als de knaken niet meekomen met de taken. Want bij taken horen knaken. Dat zei ik vorig jaar. Dat zei ik in juni. Vandaag zeg ik het opnieuw. Voor nog niet alle door het Rijk opgedragen taken krijgen gemeenten van het Rijk voldoende knaken. Ik hoorde het mijn voorgangers ook al benoemen.

Voorzitter. Het is goed dat beide fondsbeheerders vandaag aan tafel zitten. In juni hebben meerdere fracties in deze Kamer gezegd dat er een beleidsdebat zou komen als de stappen van het kabinet niet voldoende zouden blijken. Dat debat is er dus nu. De begroting van het gemeentefonds voor 2027 komt eraan. Vandaag is precies het moment om met elkaar de balans op te maken. Beide pijlers staan onder druk. Daarom richt ik mij namens de fractie van de BBB vandaag tot beide bewindspersonen. In juni noemde mijn fractie drie voorwaarden om het vertrouwen te herstellen: het nakomen van afspraken, stabiliteit in het proces en zorgvuldigheid in de uitvoering. Ik wil daarom vandaag langs deze drie lijnen de tussenstand opmaken.

Wat betreft de VVD-fractie zijn de bewindslieden nog ver van waar ze heen moeten, maar eerlijk is eerlijk ...

De **voorzitter**:

Ik hoorde "de VVD-fractie".

De heer **Lievense** (BBB):

Nee hoor. Nee.

De **voorzitter**:

O, dan was het toch de BBB. Sorry, ik hoorde het verkeerd.

De heer **Lievense** (BBB):

Nee, nee, die verspreking zou ik niet maken.

De **voorzitter**:

Ik dacht al aan een nakende fusie.

De heer **Lievense** (BBB):

Haha. Ik hoorde 'm eerder in deze Kamer wel, voorzitter, maar die kwam niet van mij.

Voorzitter. Eerlijk is eerlijk, er is gewoonweg vooruitgang. De samenwerkingsagenda met de medeoverheden is een serieuze poging om de verhouding te herstellen. Het rapport-Polman, Samen bouwen aan resultaten, is een goed vertrekpunt. Het overhedenoverleg is eindelijk een echt hoge prioriteit geworden. Dat verdient echt een compliment, maar de fractie van de BBB vindt dat de samenwerking fundamenteel anders moet, met meer aandacht voor de autonome positie van de gemeente en een balans tussen ambities, taken en middelen, met als uitgangspunt: elke regio telt. De eerste toets komt nog, namelijk hoe het kabinet omgaat met de aanbevelingen van de commissie-Van Ark over de bekostiging van de jeugdzorg. Welwillendheid is natuurlijk geen dekking. Voldoende knaken is dat wel.

Voorzitter. Het kabinet zegt in het integraal overzicht dat een paar weken geleden is verschenen dat de financiën van gemeenten stabiel zijn. Gemeenten sloten 2025 af met een positief exploitatieresultaat van 2,8 miljard euro, terwijl er een tekort van 724 miljoen was begroot. Bij 85% van de gemeenten was het resultaat positief. Dat is waar, maar laten we wel wezen: een overschot over een jaar waarin 728 miljoen aan jeugdzorgcompensatie is toegekend zonder dat daar lasten tegenover stonden, is voor gemeenten best prettig. 2,8 miljard overhouden is ook best prettig. Dit lijkt me vooral voor de bewindslieden iets om over na te denken. Hoe is dat zo gekomen? Door geld uit te keren dat niet meer kan worden uitgegeven en door een tekort in de capaciteit in de uitvoering in de volgende jaren te voorkomen.

Voorzitter. Het kabinet schrijft het zelf ook: het takenpakket is sterk gegroeid, maar de uitvoeringskracht is niet in dezelfde pas meegegroeid. Veel gemeenten begroten tekorten in de meerjarenraming vanwege de lagere algemene uitkering

vanaf 2028 en het aflopen van de extra middelen voor jeugdzorg. Dat is precies het ravijn dat we twee jaar hebben opgeschoven, maar dat nog altijd voor ons ligt. Dat wordt nu gelegitimeerd doordat wordt onderzocht of er een balans is tussen taken en knaken. Dat wordt als excuus gebruikt om twee jaar lang niets te doen.

Voorzitter. Ik richt mij tot de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ik begin bij inzicht, want dat is de basis van onze toetsende rol. Vorig jaar heeft onze Kamer de motie-Fiers cum suis aangenomen, die, na eerder aandringen door de fractie van de BBB via de commissie voor Binnenlandse Zaken, om een expliciete onderbouwing vraagt van de manier waarop medebewindstaken zijn gefinancierd. In juni constateerden we gezamenlijk dat de motie nog niet geheel is uitgevoerd. Het kabinet kondigt in de Kamerbrief Werken aan balans een balansscan aan. De beleidsvrijheid per taakveld wordt in kaart gebracht. Dat klinkt als een stap in de goede richting, maar het integraal overzicht van volgend jaar werk pas kortgeleden met deze informatie uitgebreid. Mijn eerste vraag is daarom: voldoet de minister met de balansscan aan de motie-Fiers en, zo ja, wanneer krijgt deze Kamer het inzicht waar zij een jaar geleden om heeft gevraagd? Komt dat nog voor de behandeling van de begroting van het gemeentefonds 2027? Ik wijs er ook op dat de Raad voor het Openbaar Bestuur ervoor heeft gewaarschuwd dat de monitor van de financiële positie het parlement onvoldoende inzicht geeft. Hoe voorkomt de minister dat de balansscan hetzelfde lot ondergaat? Ik krijg graag een concreet antwoord van de minister op deze tweede vraag.

Dan de voor mijn fractie belangrijkste, en derde, vraag: wat doen we in de tussentijd? De disbalans en de capaciteitsproblemen lossen zich niet vanzelf op. Dezelfde vraag speelt bij het beleidskader decentraal bestuur en de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden. Het zijn mooie en prachtige instrumenten, waar ik me als VNG-bestuurder nog hard voor heb weten te maken. Maar het kader is nog steeds niet verplicht en is afhankelijk van de medewerking van andere ministers en rijksambtenaren. Daarbij is vanuit de fractie van de BBB ook nog gepleit voor een plattelandstoets, welke bij motie door de Tweede Kamer is omarmd. Mijn vierde vraag is: hoe zorgt de minister ervoor dat zijn collega's deze twee toetsen ook echt gaan toepassen en wat doet hij als ze dat niet doen?

De eerste toets betreft de jeugdzorg. Het advies van de commissie-Van Ark II komt in januari 2027. Het kabinet noemt dit advies zelf maatgevend en zwaarwegend voor de invulling van de wettelijke financieringsverplichtingen van het Rijk. Ik hoorde mevrouw Moonen net ook al praten in deze richting. Het ging toen vooral over de uitvoering van haar aangenomen motie. De fractie van de

BBB vindt dit een absolute randvoorwaarde voor de samenwerking. Dit is het moment waarop woorden daden moeten worden.

Mijn vijfde vraag is: kan de minister toezeggen dat de uitkomsten volledig worden verwerkt in de Voorjaarsnota 2027 en in de begroting voor 2028? En belangrijker nog, kan hij toezeggen dat gemeenten niet opnieuw moeten wachten tot de meicirculaire of de resultaten van allerlei scans en onderzoeken om te weten waar ze aan toe zijn?

Dan mijn zesde punt. Als het advies uitwijst dat het Rijk meer verschuldigd is dan nu is voorzien, erkent dit kabinet dan dat daar ook een passende dekking bij hoort en niet alleen een nieuwe herijking van de ambities? Komen er kortweg meer knaken?

Voorzitter. Het ingroeipad van de nieuwe verdeling is voor 2027 bevroren en wordt ook in 2028 bevroren. Dat geeft 211 gemeenten rust, maar dat is een rust met een beperkte houdbaarheidsdatum. Per 2029 moet de herziening van de verdeling er liggen en wordt de afbouw hervat. In juni heb ik hier gezegd dat er al vier jaar onderzoek is gedaan en dat er nu nog eens twee jaar bij komt. Zes jaar dus. Nu is het onbekend of de huidige voordeelgemeenten dan nog voordeelgemeenten zijn en of de huidige nadeelgemeenten nog nadeelgemeenten zijn.

De zevende vraag. Kan de minister een tijdpad geven waarin het onderzoek naar de verbetering van de verdeling is afgerond, zodat gemeenten uiterlijk in de meicirculaire 2028 zekerheid hebben over 2029? Welke garanties kan deze minister geven dat deze termijn niet nogmaals verschuift? Wat gebeurt er dan weer in de tussentijd?

We zien dat de opschaling naar grotere gemeenten doorzet — zie de recente fusie tussen Hilversum en Wijdemeren — en dat ook de samenwerkingen binnen gemeenschappelijke regelingen doorzetten, waardoor het bestuur steeds verder en verder van de inwoner komt af te staan. Kleine plattelandsgemeenten hebben het steeds moeilijker. De opschalingskorting is afgeschaft, maar het achterliggende beleid zet door. Graag een reflectie van de minister op deze ontwikkeling.

Voorzitter. Ik zie een patroon dat ik herken uit eerdere debatten — de Europese digitale identiteit en de publieke portemonnee, of in het Engels: public wallet — namelijk dat er in 2028 geen financiële vertaling is voor gemeenten. Het AI-beleid: geen implementatiebudget; zichtbaar in de begroting. De Woo: voor 2027 €415.000 voor de koepels en vanaf 2028 niets. Dat terwijl gemeenten worden overspoeld met Woo-aanvragen van niet-belanghebbenden die een beroep doen

op schaarse ambtelijke capaciteit. Zo kan ik doorgaan en doorgaan. Maar laat ik positief afsluiten. Het is een compliment waard dat de korting van 10% op de Informatiepunten Digitale Overheid is teruggedraaid.

De achtste vraag: hoe gaat de minister voorkomen dat nieuwe wetgeving en nieuwe voorzieningen opnieuw zonder dekking bij gemeenten terechtkomen, juist nu het kabinet zelf zegt de balans te willen herstellen?

Voorzitter. Tot slot een wat technisch punt voor de minister, dat raakt aan hetzelfde thema. Het kabinet wil het verlaagde drempelbedrag voor de verzameluitkering, 1 miljoen in plaats van 10 miljoen, verlengen tot 1 januari 2028, omdat de nieuwe Financiële-verhoudingswet later komt. De fractie van de BBB vindt dat een verkeerd signaal. In 2025 waren er 74 specifieke uitkeringen — dit zijn de zogenaamde SPUK's, waar ik mevrouw Van Aelst ook al over hoorde spreken — onder de 10 miljoen, waarvan 39 onder de 1 miljoen. Dit betekent dat 35 uitkeringen meer als losse uitkering kunnen worden verstrekt, met alle administratie van dien. En weer wordt een extra beroep gedaan op ambtelijke capaciteit. Kunnen we die administratie niet sterk vereenvoudigen, gezien de ambitie van dit kabinet om regels te schrappen? Dit is een win-winsituatie.

Voorzitter. Wij zeggen al jaren dat middelen vrij besteedbaar horen te zijn, maar dit is het tegenovergestelde. De fractie van de BBB pleit voor terugkeer naar de oude grens van 10 miljoen per 1 januari 2027.

Negende vraag. Waarom kiest de minister niet voor een terugkeer naar die 10 miljoen? Wat is het plan voor de drempel voor kleine specifieke uitkeringen na 2028, nu de algemene maatregel van bestuur onder artikel 15b nog niet is ingevuld? Wanneer kan deze Kamer de nieuwe Financiële-verhoudingswet tegemoetzien?

Voorzitter, vraag acht: waarom gaat het kabinet daar niet in mee? Waarom gaat de post onvoorzien niet naar nul? Ook hierop graag een duidelijk antwoord.

Eén gebied komt er in deze begroting opnieuw bekaaid vanaf: Caribisch Nederland. Het kabinet erkent zelf dat de inwoners van Bonaire, Sint-Eustatius en Saba vaak niet kunnen profiteren van de fondsen voor mobiliteit en infrastructuur die wel beschikbaar zijn voor Europees Nederland. Er komt 30 miljoen euro structureel voor bestaanszekerheid. Dat is positief. Maar de grote opgaven krijgen vooral incidentele middelen, terwijl de eilanden en hun gemeenschappen stabiele, structurele en voorspelbare financiering nodig hebben. De fractie van de BBB vindt dat de openbare lichamen op onze eilanden op dezelfde betrokkenheid en investeringsbereidheid van het Rijk moeten kunnen rekenen als gemeenten in Europees Nederland.

Daarom vraag negen: hoe gaat de minister gelijkwaardige deelname door de Antillen aan rijksfondsen waarmaken? Is hij bereid tot een meerjarige gezamenlijke investeringsagenda? Wat gebeurt er aan het klimaatprobleem en het overstromingsrisico op Bonaire? Gaat u dit toevoegen aan het Deltafonds? Is dat een mogelijkheid? We horen dat straks graag.

Voorzitter. Dan de staatssecretaris van Financiën. Hier gaat het over de cijfers en over de vraag of we die kunnen vertrouwen. In juni stond ik hier met het verhaal over fouten in de indexering die begin juni moesten worden gecorrigeerd. Ik zei toen: gelukkig zijn ze gecorrigeerd. Ik had niet verwacht dat ik dit verhaal vandaag opnieuw zou moeten vertellen. Er komt opnieuw een correctie. In de berekening van het accres in de Miljoenennota 2027 en in de septembercirculaire is voor 2029 en 2031 uitgegaan van een bbp-volume-accres van 1,6%. Uit de cijfers van de Macro Economische Verkenning volgt 1,5%. De tranche voor 2029 wordt daardoor 47 miljoen lager, die voor 2030 3 miljoen lager en die voor 2031 52 miljoen lager. Samen is dat ruim 100 miljoen. Het gaat niet om grote bedragen binnen de totale begroting, maar het is wel de tweede keer binnen een jaar dat de cijfers niet kloppen. De correctie wordt pas bij de Voorjaarsnota 2027 in de meerjarenraming verwerkt.

Voorzitter. Gemeenten werken dus al met een raming waarvan wij nu al weten dat die te hoog is. Mijn eerste vraag aan de staatssecretaris is: hoe kan het …

De **voorzitter**:

Voordat u uw vragen aan de staatssecretaris stelt, heeft mevrouw Moonen volgens mij nog een vraag over het vorige punt.

Mevrouw **Moonen** [i] (D66):

Zeker, voorzitter. Dank aan de heer Lievense. Ik heb met interesse geluisterd naar het betoog dat gericht was aan de minister, maar ik heb er ook een vraag over. Mij viel in uw betoog op dat u redeneert, en dat toets ik bij u, dat als er een discrepantie is tussen taken en middelen, die dan maar moet worden bijgelegd en dat de dekking dan maar moet worden rechtgezet. Dat lijkt mij veel te simpel. Neem bijvoorbeeld de jeugdzorg. Als de middelen niet toereikend zijn voor de ambities, kunnen we natuurlijk ook kijken of de ambities misschien op een manier kunnen worden bereikt die minder kost. We kunnen dan ook kijken, zoals mevrouw Fiers betoogde, of de ambities bijgesteld kunnen worden. Er zijn natuurlijk allerlei manieren om zaken kloppend te maken. Misschien kunt u daar even op reflecteren. Staat u ook open voor de optie die mevrouw Fiers noemde, namelijk de ambities bijstellen, of voor de optie van een creatief proces met

lokale bewoners en organisaties om erachter te komen hoe doelen kunnen worden bereikt met minder kosten?

De heer **Lievense** (BBB):

Het is heel goed dat hier even naar gevraagd wordt, want mijn fractie staat nog steeds achter hetzelfde standpunt. We roepen wel "zonder knaken geen taken", maar ik heb dat in eerdere debatten en eerdere betogen ook altijd omgedraaid. Dan moeten we dus met elkaar kijken of we taken terugnemen. Er wordt dan heel snel vanuit gemeenten gezegd dat ze taken gaan teruggeven. Taken teruggeven vind ik iets raars, want dan moet je met elkaar overeenkomen dat je die taken als Rijk bijvoorbeeld schrapt. Maar — er zit natuurlijk een "maar" tussen — een taak naar jezelf toetrekken is zo gebeurd. Dat hebben we met elkaar zo besloten: dit gaan we doen. Maar een taak vervolgens teruggeven of schrappen, dus gewoonweg zeggen "hier gaan wij als overheid niet meer over", daar vinden we allemaal weleens wat van. Dat is dus een hele lastige exercitie. Maar ik ben het met u eens. Er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden. Daarbij heb ik, zeg ik om het even af te ronden, ook in eerdere debatten aangegeven dat ik zelf 19 jaar raadslid ben geweest in een gemeente en dat wij daar gewoon, net als iedere andere gemeente, het ravijnjaar al tien jaar van tevoren zagen aankomen. Wij hebben daar op ons eiland verantwoordelijkheid voor genomen. Wij zijn inkomsten gaan intensiveren en geld opzij gaan zetten. Wij zijn eigenlijk vooruit gaan acteren. Ja, dat hadden andere gemeenten misschien ook op een andere manier kunnen doen. Het is dus geven en nemen. Het komt niet van één kant. Ik denk dat wij dus gewoon op dezelfde lijn zitten.

Mevrouw **Moonen** (D66):

Dank voor deze beantwoording.

De **voorzitter**:

U vervolgt uw betoog.

De heer **Lievense** (BBB):

Mijn eerste vraag aan de staatssecretaris is: hoe kan het dat dit nu opnieuw gebeurt, terwijl wij hier in juni al aandrongen op zorgvuldigheid in de uitvoering? Wat is er sinds juni concreet veranderd in de controle op de accresberekeningen? De tweede vraag is: waarom wachten tot de Voorjaarsnota met het aanpassen van de meerjarenraming, nu de fout al bekend is? Mijn derde vraag is: kan de staatssecretaris toezeggen dat gemeenten voor het opstellen van hun begroting voor 2027 en hun meerjarenraming geen verdere correcties

meer hoeven te verwachten? Zo niet: welke risico's zijn er dan nog wel volgens de staatssecretaris?

De inflatie is hoger dan eerder geraamd, ook bij de jeugdzorgkorting. Dat komt onder meer door de blokkade van de Straat van Hormuz. Het prijsaccres voor 2027 gaat daarom van 2,5% naar 3,1%. Dat is geen extra geld voor gemeenten, want de kosten stijgen mee. Voor 2026 staat het prijsaccres op 2,9% vast, op de stand van het Centraal Economisch Plan, terwijl dat in de nieuwe raming 3,1% is. Daardoor blijft het prijsaccres structureel 85 miljoen euro achter bij de werkelijkheid. De vierde vraag. Erkent de staatssecretaris dat dit een structureel gat is? Is hij bereid om dit bij de Voorjaarsnota recht te zetten?

Nu het voor de fractie van de BBB grootste punt: de indexatiekorting op de jeugdzorg. In 2028 drukt een korting van 584 miljoen euro het accrespercentage naar 3,4%. Mijn fractie vindt die korting onterecht. Bij een volledige correctie zou het accres in 2028 uitkomen op 4,7%. Daarbij zegt het kabinet zelf dat het Van Ark-advies zwaarwegend en maatgevend is. Mijn vraag voor de staatssecretaris: blijft die indexatiekorting staan als het tweede advies van Van Ark een ander beeld schetst? Is de staatssecretaris bereid om dat expliciet toe te zeggen? Ik wil hiermee voorkomen dat gemeenten in het voorjaar nog een keer horen dat er geen ruimte is voor correctie, terwijl het kabinet zelf zegt dat het advies maatgevend is.

Voorzitter. Gemeenten zijn gezond, maar ze zijn niet in staat om te investeren. Ze hebben geen schulden die ze moeten wegwerken, maar ook geen ruimte om scholen te renoveren, wegen te herstellen of de openbare ruimte op orde te brengen voor de woningbouwopgave. De zesde vraag: hoe verhoudt de analyse van het kabinet zich stabiel tot deze monitor? Deelt de staatssecretaris de constatering dat het investeringstekort een structureel gevolg is van de kortingen en de afvlakking van het accres? Is hij bereid om de investeringsruimte op te nemen in het integraal overzicht van volgend jaar? Graag een concrete toezegging.

Voorzitter. Nog één blik naar buiten. Het kabinet onderhandelt in Brussel over het Meerjarig Financieel Kader en wil de stijging van de Nederlandse afdracht beperken. De fractie van de BBB vreest dat de samenvoeging en verkleining van cohesie- en landbouwfondsen in het EU-Nationaal en Regionaal Partnerschap Plan — wat een termen, hè? — de mogelijkheden voor gemeenten om Europese middelen te benutten, beperkt.

Voorzitter. Voor Zeeland, Zeeuws-Vlaanderen en krimpregio's elders is dit geen abstract Brussels dossier. Het is gewoon de financiering van belangrijke en noodzakelijke projecten. Hoe houdt de staatssecretaris samen met zijn collega's

in de onderhandelingen rekening met het belang van gemeenten? Hoe worden gemeenten betrokken bij het Nationaal en Regionaal Partnerschapsplan? Gaan met name kleinere plattelandsgemeenten er niet sterk financieel op achteruit als het zogenaamde partnerschapsplan wordt ingevoerd? Wil de regering hen daarvoor dan financieel compenseren en de rol van de Europese fondsen structureel overnemen? Graag een toezegging aan deze Kamer om een vinger aan de pols te houden.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Ik zal er in mijn termijn ook nog op terugkomen. Die Europese middelen voor gemeentes en regio's klinken allemaal leuk en aardig, maar in het Meerjarig Financieel Kader dreigt voor de Nederlandse afdracht een stijging te komen van 13,5 miljard per jaar. Dat moeten we extra gaan betalen. Dan zijn de Nederlandse gemeentes en met name hun inwoners toch ook in het pak genaaid, om het maar even ondiplomatiek te zeggen?

De heer **Lievense** (BBB):

Daarom ben ik ook zo benieuwd naar de verhoudingen, de onderhandelingen en hoe het kabinet dit ziet. Ik wacht de beantwoording af en houd uw vraag in mijn achterhoofd. Het moet linksom of rechtsom betaald worden door dezelfde inwoner. Dat bedoelt de heer Van Hattem, denk ik.

De heer **Van Hattem** (PVV):

De heer Lievense van de BBB zegt het iets diplomatieker dan ik het net zei, maar daar komt het wel op neer. Als je ervoor gaat pleiten om Europese middelen binnen te halen via het MFK, dan ga je het MFK dus ook verder omhoogbrengen. Althans, als je daarvoor gaat pleiten. Daar zit mijn zorg in. Als we zien dat er 13,5 miljard euro per jaar extra bij komt dan vraag ik me af of wat we daarvoor terugkrijgen wel in verhouding staat. Deelt de heer Lievense die zorg met mij?

De heer **Lievense** (BBB):

Dat zit ook nog in mijn serie vragen over dit onderwerp. We zouden dit graag op een andere manier met elkaar regelen. We zouden er graag allerlei lagen tussenuit willen halen. Graag een reflectie van het kabinet daarop. Ik kan van alles vinden van hoe het nu neergezet wordt vanuit Europa, maar we laten het niet liggen. Vooral krimpregio's zoals Zeeuws-Vlaanderen, Zeeland en de grensregio's zijn echt afhankelijk van de gelden. Of ik het nou eens of oneens ben met de systematiek: wij zijn afhankelijk van die gelden. Daarom leg ik de vraag ook neer bij de staatssecretaris.

De **voorzitter**:

Tot slot, de heer Van Hattem.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Afhankelijkheid is voor een deel een keuze. Gemeenten kunnen ook keuzes maken. Vaak zijn het projecten waar cofinanciering tegenover moet staan. Het is de vraag of je dat ervoor over moet hebben of dat je middelen misschien op een slimmere manier kan inzetten op lokaal niveau, in plaats van jezelf afhankelijk maken van Brussel. Is de heer Lievense van de BBB het met me eens dat er op die manier misschien tactischer gekeken kan worden, in plaats van in de gesel van Brussel mee te lopen? Anders ben je elke keer afhankelijk van wat er uit de onderhandelingen komt en heb je er weinig lokale autonomie over.

De heer **Lievense** (BBB):

Volgens mij heb ik hier al op geantwoord. Als het anders kan, horen wij het graag. Wij willen er dan echt over meedenken. Zolang het is zoals het is, proberen we te roeien met de riemen die we hebben. Nogmaals, wij zijn nieuwsgierig naar de beantwoording straks door de staatssecretaris.

Voorzitter, afrondend. Zoals ik zei heeft mijn fractie in juni drie voorwaarden genoemd. Eén: het nakomen van afspraken. Daar horen de motie-Fiers c.s., de jeugdzorg en het Gemeenschapsfonds bij. Twee: stabiliteit in het proces. Daar horen het tijdpad voor de herziening van de verdeling en de zekerheid over 2028 en daarna bij. Drie: zorgvuldigheid in de uitvoering. Daar hoort bij dat de cijfers kloppen. Daar heb ik vandaag helaas opnieuw een voorbeeld van genoemd.

Voorzitter. Gemeenten staan het dichtst bij gemeenten. Het Rijk heeft ze de afgelopen jaren steeds meer taken gegeven. Dat is een keuze waar je achter kunt staan, mits er geld bij zit. Meer dan twee smaken zijn er niet. Of je haalt taken bij gemeenten weg, of je maakt geld voor de taken over: knaken bij taken. Er is geen wenselijke en faire derde optie. Het is zeker geen optie dat gemeenten het gat moeten dichtlopen met eigen reserves en eigen belastingen.

Voorzitter. Het ravijnjaar is een paar jaar vooruitgeschoven, maar ook minder diep geworden. Dat is goed werk van de Tweede en de Eerste Kamer. Het is aan de beide bewindspersonen om de komende maanden te laten zien dat de gewonnen tijd ook wordt benut. De Voorjaarsnota van 2027 is daarvoor hét moment. De fractie van de BBB wacht de antwoorden met belangstelling af. Laat daarbij duidelijk zijn dat de fractie het mogelijk acht om afhankelijk van de antwoorden in de tweede termijn met moties te komen om de bewindspersonen

nog wat extra te motiveren, mocht het nodig zijn. Dat gaan we eerst netjes afwachten.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dan geef ik nu graag het woord aan de heer Van der Goot. Hij spreekt mede namens de fracties van Volt en de Partij voor de Dieren.

De heer **Van der Goot** [i] (OPNL):
Voorzitter, dank u wel. Ik ben verheugd, en met mij ook de leden van de fracties van Volt en de Partij voor de Dieren, want vandaag spreek ik ook namens hen. Ik ben verheugd omdat we nu met de beide fondsbeheerders, de minister van Binnenlandse Zaken en de staatssecretaris van Financiën, dit beleidsdebat hebben over taken en middelen van gemeenten en provincies. Dit debat raakt niet alleen aan hun gedeelde verantwoordelijkheid voor het gemeente- en het provinciefonds, maar ook aan die van ons als begrotingswetgever en als controleurs, zoals collega Fiers al uitdrukte.

In die hoedanigheid is het van belang dat deze Kamer begrotingen, zoals die van het gemeente- en provinciefonds, op hun merites kan beoordelen. Voor de fondsen betekent dit dat we moeten kunnen nagaan of de middelen voor de gemeenten en provincies in verhouding staan tot de taken die het Rijk aan medeoverheden opdraagt, zie ook artikel 108 Gemeentewet, artikel 105 Provinciewet en artikel 2 Financiële-verhoudingswet. Dat inzicht ontbreekt nog. Tegelijkertijd zien onze fracties dat de huidige minister deze zaak serieus oppakt. Complimenten daarvoor, want we komen van ver.

In april 2024 heeft deze Kamer een deskundigenbijeenkomst gehouden over de bestuurlijke en financiële verhoudingen tussen het Rijk en de decentrale overheden. Een jaar later, in maart 2025, wees de ROB in zijn advies Afrekenen met disbalans op het gebrek aan overzicht van taken en middelen met bijbehorende bevoegdheden en risico's. Vervolgens, hetzelfde jaar, een maandje later, nam deze Kamer de motie-Fiers c.s. aan, waarin de regering werd gevraagd inzichtelijk te maken hoe de diverse medebewindstaken adequaat gefinancierd zijn en hoe er voldoende budget resteert voor de autonome taak van gemeenten. In juli 2025 kwam de ROB met het advies Meters maken met medebewind. Daarin onderstreepte de ROB nog eens dat het parlement, dus ook deze Kamer, zijn werk als wetgever en controleur niet kan doen zonder die informatie. Hoe reageert het kabinet daarop?

Aanvankelijk was het kabinet terughoudend, zelfs zeer terughoudend. Dat was trouwens ook nog zo in de kabinetsreactie van begin dit jaar. Een paar maanden later, tijdens het debat over de begroting voor 2026 en het gemeentefonds, was dat nog steeds zo, maar er is uitvoerig over de uitvoering gesproken. In de begroting zou de motie-Fiers c.s. verwerkt moeten zijn, maar dat was niet het geval. Kamerbreed werden hierover kritische opmerkingen gemaakt en vragen gesteld. Dat leidde tot verschillende toezeggingen. Je zou daarvan kunnen zeggen dat de zon voorzichtig begon te schijnen, om de beeldspraak van de ROB in dit verband te memoreren.

De recente brief Werken aan balans is daarvan de eerste uitwerking. Dank daarvoor. Daarna hebben we vorige week een eerste takenoverzicht gezien. Dat betekent dat het kabinet de eerste stappen die de ROB aangeraden heeft, daadwerkelijk heeft gezet. Daarvoor past waardering, zo vinden de fracties van OPNL, Volt en Partij voor de Dieren. Het is goed om te zien dat het kabinet de eerste stappen heeft gezet om het ontbrekende inzicht te verbeteren. Waar staan we nu?

De eerste inventarisatie van het takenpakket van de gemeenten ligt er inmiddels. Dit overzicht is opgebouwd rond de zogeheten Iv3-taakvelden en de daarbij horende wet- en regelgeving. Dat is een goede eerste stap, die wat onze fracties betreft moet leiden richting een volledige inventarisatie van de afzonderlijke medebewindstaken inclusief de ambities van het Rijk. Dat is de eerste van vijf stappen in het proces om duidelijkheid te krijgen in de disbalans, aldus de ROB. Immers, daarmee komt er informatie en inzicht over beleidsvrijheid en sturingsmogelijkheden. Het overzicht, inclusief de ambities die het Rijk met deze medebewindstaken verbindt, is deels uitgevoerd, constateren onze fracties samen met de ROB.

Voorzitter, via u vraag ik de beide bewindspersonen wanneer zij verwachten dat deze eerste stap, te weten het overzicht van medebewindstaken, voldoende is uitgewerkt om een basis te kunnen vormen voor de verdere stappen waartoe de ROB heeft geadviseerd. De minister heeft in zijn antwoorden aangegeven dat alle vijf de onderdelen of stappen die de ROB noemt in zijn advies Duidelijkheid in de (dis)balans binnen de balansscan aan de orde zullen komen. Een mooi vervolg, zo lijkt het, want dan kunnen rijke gemeenten alvast wat oefenen en ervaring opdoen met dit nieuwe instrument.

Dat snappen onze fracties, maar feitelijk ligt daar voor onze fracties ook onze zorg. In onze ogen moet voorkomen worden dat wij als Kamer halverwege het proces — daar zitten we nu namelijk — zo sterk in de verleiding komen dat we ons uitsluitend of voornamelijk op die nieuwe instrumenten richten en dat onze oorspronkelijke zoektocht als Kamer naar disbalans en herstel van balans in het

gemeentefonds als geheel naar de achtergrond verdwijnt. Dat risico, waarschijnlijk onbedoeld, is aanwezig als ik de brief van de minister lees. Immers, in een balansscan wordt een afzonderlijk beleidsterrein onderzocht. Dat is iets anders dan een samenhangend en structureel beeld van alle bestaande medebewindstaken en hun bekostigingen. Kortom, zo'n balansscan kan een nuttige en belangrijke aanvulling zijn, maar kan het integrale overzicht naar het oordeel van onze fracties niet vervangen. Hoe zien de beide bewindspersonen dit?

De ROB heeft voor de benodigde inzichten heldere methoden aangereikt in zijn laatste advies. Eerst moet bekend zijn welke taken gemeenten, provincies en medebewind uitvoeren en welke ambities en bevoegdheden daarmee gepaard gaan. Vervolgens moet zichtbaar worden welke budgetten aan die taken worden toegekend en welke kosten er werkelijk worden gemaakt. Dat overzicht van de budgetten is nog niet uitgevoerd, aldus de ROB op 3 november. Pas dan kunnen Rijk en gemeenten, en ook wij als Kamer, vaststellen of er binnen het gemeentefonds een balans is en zo nee, waar niet.

Mevrouw **Fiers** [i] (PRO):

Ik ben even benieuwd naar het volgende. We zijn met elkaar natuurlijk de discussie over medebewindstaken begonnen. Gaandeweg, zoals je ook in de brief van de minister en in de voorbeelden ziet, zie je juist ook dat de verschillen van inzicht misschien niet zozeer sec bij de medebewindstaken zitten zoals ze in de wet staan — dan kan er ook wel een disbalans zijn — maar juist ook bij de rijkstaken en de taken waarbij bij de uitvoering op gemeentes gerekend wordt, dan wel als het gaat om gezamenlijke ambities. In uw betoog gaat u steeds in op de medebewindstaken. Ik verzoek u eigenlijk om ook even uit te weiden over die andere taken, want in de voorbeelden zien we een verschil tussen het Rijk en de gemeentes over de vraag hoe je daarnaar moet kijken.

De heer **Van der Goot** (OPNL):

Dank u wel voor deze vraag. Ik ben het helemaal met u eens dat die ambities een punt van zorg zijn als het gaat om de financiering van de medebewindstaken van de overheid. Wij zitten als Kamer natuurlijk niet bij het gesprek dat over die ambities gevoerd wordt. Ik krijg de indruk dat die gesprekken buitengewoon vruchtbaar zijn, maar dat het op één punt hapert, namelijk het meebrengen van financiën voor dat type taken. Of dat er nou aan ligt dat de gemeenten of provincies onvoldoende tegen de minister en de staatssecretaris zeggen "dat gaan we gewoon niet doen totdat u levert" of dat de indruk wordt gewekt dat dat wel komt en uiteindelijk uitblijft: het is een punt van zorg waarvan ik heel

benieuwd ben hoe de bewindspersonen erop zullen reageren. Die vraag heeft collega Fiers inmiddels ook al gesteld en die wil ik graag herhalen.

Voorzitter. Ik vervolg mijn betoog. Ik hoor graag van de bewindspersonen of ze willen toezeggen deze twee stappen, of onderdelen, alsnog structureel uit te werken, naast de beleidsscan. Ik bedoelde "de balansscan". Ik ben geneigd om "beleidsscan" te zeggen, maar het is dus een balansscan. Het gaat dus om de lijst van medebewindstaken plus het overzicht van de budgetten toegekend aan de fondsen, uiteraard geactualiseerd. Daarbij vraag ik ook een concreet tijdpad. Ik overweeg een motie op dat punt.

Voorzitter. Ik wil in dit verband nog een belangrijke kanttekening maken. Onze fracties vragen hiermee niet om oormerking binnen de verschillende fondsen. Ook de minister noemt in zijn beantwoording het belang van de vrije besteedbaarheid van de fondsen. Daarin ondersteunen we hem van harte, maar dat is toch geen reden om dan maar af te zien van een reconstructie van de toegekende budgetten? Inzicht en oormerken zijn in onze visie twee verschillende zaken. Daarin voelen wij ons gesteund door het advies van de ROB. De ROB heeft immers beschreven hoe met de al bestaande gegevens en navolgbare aannames een bruikbare reconstructie kan worden gemaakt zonder afbreuk te doen aan de bestedingsvrijheid. Hoe zien de minister en de staatssecretaris dit? Ook vragen onze fracties niet om vandaag al te concluderen dat een geconstateerd verschil automatisch met extra geld zou moeten worden opgelost. Ik meen ook dat mijn collega Straus deze dimensie aanstipte tijdens ons gesprek met de ROB en de VNG eerder deze maand. Die werkelijkheid is inderdaad ingewikkelder. Een paar elementen wil ik hier noemen. Allereerst maken gemeenten en provincies eigen beleidskeuzes. Het Rijk formuleert soms ambities die verder gaan dan wettelijke verplichtingen. Ik herhaal daarmee in feite datgene waar collega Fiers uitdrukkelijk aandacht voor vroeg. Het is mooi als ook de budgetten worden meegeleverd.

In de tweede plaats verschillen de kosten tussen medeoverheden. In de derde plaats kan wetgeving anders geformuleerd worden om een knelpunt op te lossen. In dat verband noemde de ROB op 3 november de openeinderegelingen in sommige wetgeving. Gemeenten zijn daardoor wettelijk verplicht te leveren, zoals in het sociaal domein. Collega Van Aelst noemde al de gemeenten in het Noorden van het land. Daar koopt bijvoorbeeld een organisatie een pand op omdat dat goedkoper is in die regio. Die organisatie verkoopt dan een soortgelijk pand in de Randstad en verhuist die zorgkinderen, of wie dan ook, naar de gemeente. Die zit dan met dat probleem, want die is verplicht om financieel te leveren. Er zou een oplossing moeten komen voor die openeinderegeling. We zijn benieuwd hoe de bewindspersonen dat zien. Daar ligt natuurlijk ook een taak voor de wetgever.

Mevrouw **Moonen** [i] (D66):

Dank voor uw betoog, meneer Van der Goot, maar ik heb toch een vraag. Eén zaak vind ik niet helemaal duidelijk. De minister is bezig met een balansscan. Dit doet hij natuurlijk niet alleen, maar samen met de VNG en het IPO. Ze gaan bekijken wat voor taken ze allemaal op een rij moeten zetten. En we willen dat gewoon goed doen, gelet op de middelen en de taken. Maar u zegt nu als het ware: ik wil inzicht in de taken en de middelen buiten die balansscan om. Dat begrijp ik eigenlijk niet. De minister is bezig met die balansscan, samen met de medeoverheden, met het maken van een goede set. Ze gaan dat goed uitzoeken. Ik vind het verwarrend. Wat maakt nou dat u zegt: nu moet er ook een overzicht komen buiten die scans om? Ik begrijp het eigenlijk niet.

De heer **Van der Goot** (OPNL):

Sorry voor de verwarring, als ik die veroorzaakt heb. Dat was uiteraard niet de bedoeling. Wat ik bedoelde te zeggen, is dat die balansscan op specifieke taken wordt gedaan. Van verschillende gemeenten, ook van kleinere gemeenten — er zijn een paar pilots die nu lopen — krijgen we de reactie dat juist die ambities wat minder goed in beeld worden gebracht. Daarin zit de wetgevingstaak.

Wat ik bedoelde te zeggen is dat in het ROB-advies destijds stond: stap één is de verkenning van de medebewindstaken. Als collega Moonen nog even terugblikt naar de presentatie van de ROB op 3 november, weet zij misschien nog dat daar zo'n mooi overzicht in zat met vijf stappen. Bij de eerste stap, het verkennen van de medebewindstaken, stond: deels uitgevoerd. Dat bedoel ik. Dat traject zou nog uitgevoerd moeten worden. In die zin dus bedankt voor uw vraag.

Mevrouw **Moonen** (D66):

Fijn, dank u wel. Dat maakt het weer wat eenvoudiger. Bedankt.

De **voorzitter**:

U vervolgt uw betoog.

De heer **Van der Goot** (OPNL):

Dank u wel. Er ligt dus een taak voor de wetgever om nauwkeuriger te kijken naar die wetgeving met de openeinderegelingen. Dat is kritiek op onszelf. De politieke en bestuurlijke afweging komt in ieder geval ná het verkrijgen van inzicht, niet ervoor. Daar willen we vandaag dan ook van wegblijven.

De minister heeft inmiddels duidelijk gemaakt dat volgens hem een substantieel vrij besteedbaar deel moet overblijven voor de decentrale autonomie, iets waarvoor het gemeentefonds en het provinciefonds destijds eigenlijk zijn ingezet. Dat onderschrijven wij, met de kanttekening dat het door de ROB bepleite en door onze fracties gevraagde inzicht juist ook van belang is voor het inzicht in de mate van gemeentelijke en provinciale autonomie die nu bestaat.

De fondsen zijn weliswaar vrij besteedbaar, maar in de praktijk kan een groot deel van de middelen nodig zijn voor de uitvoer van medebewindstaken. Dan komen we weer terecht bij de brug van collega Moonen: plotseling is daar geen geld voor, omdat de rijkstaken, de medebewindstaken, in feite het budget opslokken. Maar zonder inzicht in die medebewindstaken en de toegekende budgetten weten we onvoldoende hoeveel ruimte er overblijft voor eigen lokale keuzes, voor de lokale autonomie, en dat vroeg de motie-Fiers.

Voorzitter. De aanwezigheid van beide fondsbeheerders vandaag is van betekenis. Ik ben er zeer erkentelijk voor dat ook de staatssecretaris van Financiën vandaag hier is. Verder erkent de ROB dat een volledig overzicht tijd kost, maar acht hij eerste schattingen op een betekenisniveau best mogelijk. Daarom wil ik, via u, voorzitter, aan de staatssecretaris vragen welke bijdrage hij kan en gaat leveren om het noodzakelijke inzicht mogelijk te maken. Aan beide bewindspersonen wil ik vragen of zij er samen voor willen zorgen dat de nu nog ontbrekende informatie in de loop van 2027 beschikbaar wordt gesteld, zodat alle partijen, dus ook onze Kamer, kunnen vaststellen of de balans er is en waar die er niet is.

Ten slotte wil ik beide bewindspersonen vragen of de informatie ook structureel onderdeel wordt van de informatievoorziening aan deze Kamer, als onderdeel van het integraal overzicht Financiën. Kortom, kunnen minister en staatssecretaris toezeggen dat de Kamer in 2027 een eerste vergelijking van toegerekende budgetten en werkelijke kosten ontvangt, dus een eerste volledige berekening, met onderbouwing en tijdpad van hoe het traject vervolgens verder uitgebouwd kan worden?

Voorzitter. Hoezeer dat me ook na aan het hart gaat, deze bijdrage was en is van onze kant geen pleidooi voor meer geld voor gemeenten en provincies. Dat is een ander traject voor een ander moment. Evenmin hebben wij beoogd te zeggen dat het allemaal wel of niet goed zit met de financiën van decentrale overheden. Dit gaat om informatie en inzicht. Het is voor het Rijk, hier vertegenwoordigd door de fondsbeheerders, en voor gemeenten en provincies van het grootste belang dat dat inzicht er komt. Dat geldt al evenzeer voor ons als Kamer, en daarvoor zijn we dit traject gestart. Met dat inzicht kunnen Rijk en medeoverheden daadwerkelijk het gesprek voeren over taken en middelen, en

doen ze dat niet hapsnap aan de hand van casuïstiek over een beleidsveld waar het ontspoort of juist wel goed gaat.

Nog één ding over de inflatiecorrectie en de motie die we een jaar geleden, in april 2025, hebben ingediend. Daarin hebben we toen gevraagd om de Kamer voor het zomerreces te informeren. Dat hebben we niet gehaald. Het zou fijn zijn om van de bewindspersonen te horen op welke termijn dat onderzoek wordt uitgevoerd en wanneer die informatie aan onze Kamer wordt verstrekt.

De fracties van OPNL, Volt en Partij voor de Dieren kijken uit naar de antwoorden van de minister en de staatssecretaris.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik nu graag het woord aan de heer Van Hattem. Hij spreekt namens de PVV.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):
Dank, voorzitter. In voorbereiding op dit debat ontvingen we een smeekbede van de VNG om gemeenten niet te korten. Dat is begrijpelijk vanuit hun rol, maar helaas missen de VNG en het IPO de spiegel om eens te kijken naar hun eigen positie. Zo plaatsten deze privaatrechtelijke organisaties, zonder publieke controle dus, vorige week nog een advertentie met de oproep om het kabinet niet te laten vallen. Dit deden zij samen met een hele spekkoek aan netwerkclubjes. Dat kan onmogelijk unisono namens hun hele achterban van raads- en Statenleden zijn. Deze koepelorganisaties zouden sowieso niet zelf op deze manier politiek moeten willen bedrijven. Als de VNG oproept om niet te korten, dan mag ook weleens kritisch naar de uitgaven van de decentrale overheden worden gekeken, of beter gezegd: de ongeremde spilzucht en de doorgeslagen groei van de ambtenarij. Waar is de tijd gebleven van de Nederlandse nuchterheid en de zuinige omgang met publieke middelen?

Zo had Willem Drees sr., toen hij voor de Tweede Wereldoorlog wethouder in Den Haag was en zijn raadslidmaatschap jarenlang op gedegen wijze combineerde met het lidmaatschap van de Tweede Kamer en de Provinciale Staten, de stelregel dat wie overheidstaken wil uitbreiden, voorzichtig dient om te gaan met publieke middelen. Onder zijn wethouderschap hier in Den Haag slonk bovendien het ambtenarenapparaat, ondanks een toenemende bevolking en een groeiend takenpakket van de gemeentelijke overheid. Kom daar nu nog

maar eens om. Dit is te lezen in het boek Willem Drees, wethouder van Nederland.

Het is positief te noemen dat er nu daadwerkelijk onderzoek plaatsvindt naar de beleidsvrijheid per taakveld van de decentrale overheden, terwijl er eerder veel terughoudendheid was bij de minister. Het is echter wel zaak om goed scherp te krijgen waar nu het onderscheid ligt als gaat om wettelijke taken, medebewind en autonomie. Uit de tussentijdse rapporten is dit naar mijn idee niet goed op te maken. Het lijkt zich te beperken tot het noemen van de wettelijke grondslagen voor een taakveld, maar het karakter van de mate van medebewind komt niet helder naar voren. Kan de minister hierop reflecteren en kan hij aangeven of hij bereid is om dit voor de oplevering van het volledige onderzoek begin 2027 alsnog op te pakken? Graag een reactie.

Ik geef een voorbeeld. In april vorig jaar schreef NRC over hoe gemeenten de handhaving van de Wet taaleis niet of nauwelijks uitvoerden, terwijl dit toch een taak is die zij in medebewind uitvoeren. In de twee voorafgaande jaren bleek slechts in drie gevallen een uitkering te zijn verlaagd. Daarbij gaven gemeenten aan dat de strenge taaleis volgens hen botst met de menselijke maat. Tegelijkertijd spande toenmalig staatssecretaris Nobel zich er juist voor in om op de taaleis in te zetten. In hoeverre is er dan sprake van beleidsvrijheid? Hoe zien we dit in zulke situaties terug in het onderzoek?

Verder stelt de minister in zijn brief van 20 november jongstleden dat het gemeentelijk takenpakket de afgelopen jaren sterk is gegroeid, maar de uitvoeringskracht niet in dezelfde pas is meegegroeid. Kan de minister aangeven hoe hij dat aspect van het takenpakket concludeert op basis van de tussentijdse resultaten van het onderzoek of anderszins? Kan de minister tevens aangeven wat hij hierbij verstaat onder het "meegroeien van de uitvoeringskracht"? Wat bedoelt hij precies met "uitvoeringskracht" en hoe kunnen we die afmeten? Betekent dat nog meer ambtenaren of externe inhuur in dienst nemen, terwijl uit de analyse blijkt dat de externe inhuur bij gemeenten al steeds hoger uitvalt dan begroot? Maar liefst 16,1% van de bezetting bij gemeenten betreft externe inhuur. Deelt de minister de mening van de PVV-fractie dat dat buitenproportioneel hoog is en is hij bereid om dit samen met de decentrale overheden terug te dringen?

Dan de provincies. Nemen zij niet gewoonweg veel te veel hooi op hun vork als ze aangeven dat door personeelstekorten en beperkte uitvoeringscapaciteit de realisatie van investeringen wordt belemmerd? Zijn de provincies op die manier niet aan het vastlopen in hun eigen beleidshonger? Het provinciale ambtenarenapparaat en de externe inhuur bij provincies zijn de laatste jaren juist fors gegroeid. Binnenlands Bestuur, week 33, becijferde onlangs dat het

aantal fte bij provincies in 2025 met 7,2% is gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor, en dat de instroom bij provincies twee keer zo hoog is als de uitstroom. Hoe kijkt de minister aan tegen deze tendens? Bovenal moet de vraag worden gesteld of provincies niet veel meer moeten gaan focussen op hun kerntaken. De provincies worden nu steeds meer het opgeblazen bestuur, zoals bestuurskundige Klaartje Peters het zo'n vijftien jaar geleden omschreef. Deelt de minister de opvatting dat de tijd rijp is voor een scherpe kerntakendiscussie voor de provincies, om dubbelingen in bestuurslagen te voorkomen en de uitvoering efficiënter te maken? Graag een reactie.

De heer **Lievense** [i] (BBB):

Een korte interruptie. Ik was even geïntrigeerd door wat ik hoorde over de inhuur. Het valt ook mij op, en we kunnen het ook overal lezen. Veel externen inhuren hoeft in principe niet gek te zijn, maar ik ben nieuwsgierig naar het volgende. Mij valt juist op dat er in heel veel procedures tegen inwoners en bedrijven extreem veel externe inhuur is door gemeenten van extreem dure advocatenkantoren. Zijn daar bij de PVV ook cijfers van bekend?

De heer **Van Hattem** (PVV):

De exacte cijfers heb ik niet bij de hand, maar het is mij ook opgevallen. Vanuit mijn rol als Statenlid heb ik daar in de provincie Noord-Brabant ook aandacht voor gevraagd. Je ziet inderdaad dat dat soort dure advocatenkantoren bij de vleet wordt ingehuurd door decentrale overheden. Als je dan als bewoner wil procederen tegen een asielzoekerscentrum, een amv-opvang of een windturbine in je achtertuin, sta je al met 10-0 achter. Dat is inderdaad een punt van zorg. Decentrale overheden hebben dan eigenlijk bijna vrij spel met zulke grote budgetten.

De heer **Lievense** (BBB):

Dat tast dan natuurlijk ook de rechtsstaat aan, maar ik zie, veel erger, bij de heel simpele omgevingsvergunningenprocedures van inwoners advocatenkantoren als Hekkelman verschijnen à €700 per uur. Maar goed, laten we daar op een ander moment over doorgaan.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Dat is een terecht punt. Ik ben het geheel eens met deze kritische kanttekening. Zeker.

Als we vervolgens kijken naar wat er nu in het integrale overzicht van gemeenten staat, zien we de gerealiseerde personeelslasten bij gemeenten jaarlijks hoger

uitvallen dan begroot, vooral door externe inhuur. Ondertussen lopen de lasten voor burgers op, met een steeds hogere ozb en een steeds hogere parkeerheffing et cetera. Het valt op dat bij het integrale overzicht van de provincies de personeelslasten en de externe inhuur niet specifiek in beeld worden gebracht. Dit overzicht lijkt sowieso minder gedetailleerd uitgewerkt te zijn dan bij de gemeenten. Waarom, vraag ik de minister. Er is wel te zien dat op geaggregeerd niveau in met name 2025 de brutolasten voor de overhead bij provincies fors gegroeid zijn. Dus waarom is dit niet nader uitgewerkt? Graag een reactie.

Ook hier betalen de burgers, en dan met name de automobilisten, de rekening, met steeds hogere opcenten op de motorrijtuigenbelasting. Dat zou, gelet op de provinciale kerntaak van mobiliteit, gewoon een doelbelasting moeten worden om achterstallig onderhoud en hoogst noodzakelijke investeringen voor infrastructuur te financieren in plaats van dat het wordt opgesoupeerd aan allerhande zaken waarmee de provincies zich bezighouden en aan bijvoorbeeld externe inhuur.

De portemonnee van de burger wordt dus steeds leger, terwijl de beurs van de lokale overheden steeds voller wordt. Mijn eigen gemeente, 's-Hertogenbosch, komt bijvoorbeeld dit jaar voor het eerst met een begroting van meer dan 1 miljard euro en de provincie Noord-Brabant met een begroting van maar liefst 1,5 miljard. En de burger ziet er niets extra's voor terug, alleen maar langere files, lange wachtlijsten voor woningen en langer wachten op een stroomaansluiting. De torenhoge prijs van de massa-immigratie, de asielindustrie, de doorgeslagen verduurzaming en de klimaatdrammerij heeft ook zijn weerslag op de lokale rekening. Daar komt de bodemloze put van het Brusselse beleidscircus nog bovenop, waar gemeenten en provincies veel van hun investeringen en projecten gretig in mee laten zuigen. De rekening komt dus voor de Nederlander via een hemeltergend hoog Meerjarig Financieel Kader, MFK, van de EU als een boemerang weer terug. Ik heb het net ook al genoemd: dat is 13,5 miljard euro per jaar extra.

Voorzitter. Op de schriftelijke vragen die we op dit dossier eerder hebben gesteld — dan heb ik het over de beantwoording van 30 oktober jongstleden — kregen we van de minister een ontwijkend non-antwoord terug met betrekking tot de vraag over de inspanningsverplichting versus resultaatverplichting bij de onderwijsachterstanden. Kan de minister hier alsnog op ingaan, gelet op het feit dat hiervoor wel de nodige financiële middelen van het Rijk beschikbaar worden gesteld aan gemeenten? Of is de minister van mening dat gemeenten zich ook bij iedere andere vorm van medebewind zonder afrekenbare resultaten kunnen beroepen op hun autonomie? Ik hoor het graag.

Verder vindt de PVV-fractie dat er onvoldoende concreet antwoord is gegeven op de vraag over de bevindingen van de uitgevoerde toetsen bij gemeenten en provincies. Als er wel getoetst wordt maar er op geen enkele wijze iets wordt gedaan met bevindingen, trendanalyses of conclusies, is de vraag of het werk van het Rijk wel aan de maat is. Het is waar dat toetsen geen doel op zich is, maar dat neemt niet weg dat bevindingen een belangrijk signaal zijn. Maar de minister houdt de boot af als gevraagd wordt naar die bevindingen. Graag alsnog een reactie.

Tegelijkertijd geeft de minister in het slot van zijn antwoord een interessant punt. Ik citeer: "Ik ben er op het ogenblik met diverse partijen over in gesprek of de SRE-norm voor het toezichtoordeel aangevuld kan worden. Te denken daarbij valt onder meer aan het meewegen van de vermogenspositie ten aanzien van de risico's, de wendbaarheid en de weerbaarheid van een gemeente, een breder risicomodel en bepaalde financiële kengetallen". Als we kijken vanuit de provinciale treasury, met het vele lenen aan gemeenten, zien we dat het veel te laag ingeschatte risico van de gemeenten met flinke schulden op de balans echt een probleem is. Het is van groot belang dat de toetsing van de risico's een meer realistisch karakter krijgt. Er wordt nu bij bijvoorbeeld een provincie die een zak geld leent aan de gemeente, gesteld dat het een risicoloze lening is. In theorie is dat waar, want een gemeente kan theoretisch niet failliet gaan. Maar wat gebeurt er als veel gemeenten met een hoge schuldenlast niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen?

Uiteindelijk is een situatie van oplopende gemeentelijke taaklasten een probleem. Voor gemeenten die zich al flink in de schulden hebben gestoken, wordt het moeilijker om aan leningenverplichtingen te voldoen. Gemeenten die nog niet tegen de leengrens aan zitten, zijn wellicht geneigd om te gaan lenen. Beide zijn onwenselijk. Gemeenten moeten gewoon een gezond huishoudboekje hebben. Laten we daarom eens kijken naar Frankrijk aan de Amstel of Zimbabwe aan het IJ, zo u wil. Eerst over de casus Amsterdam met een giga schuldenlast van ongeveer 9 miljard in 2025 met toen 195 miljoen euro rentelast per jaar. Dat is net zo veel als een jaar exploitatielast. Dat is dus een schuldquote van rond 100%. De toenmalig wethouder Van Buren, van toen nog de PvdA, van de gemeente Amsterdam zei vorig jaar schamper dat het helemaal niet erg is, "want ze hebben zo veel erfpacht". Leuk en aardig, maar dat moet je dan ook kunnen kapitaliseren. Ze beuren nu jaarlijks 230 miljoen euro aan erfpacht. Nog even en de rentelast is groter dan de erfpachtopbrengst. Amsterdam loopt achter met diverse onderhoudsinvesteringen, zoals bruggen en kades, en moet nu dus meer investeren. Oftewel, in het verleden is door de gemeente Amsterdam geen goed huishoudboekje gerund. We zijn nu anderhalf jaar verder en het gaat in Amsterdam van kwaad tot erger met het huishoudboekje. Ik noem enkele voorbeelden uit de media van alleen al de afgelopen twee maanden.

Amsterdam stevent af op een schuld van 11 miljard euro in 2030 met 293 miljoen euro aan rentelasten — dat is dan dus meer dan de erfpachtopbrengst — en een slordige 22.000 ambtenaren in dienst.

Dan is er nog sprake van een vacature van €6.400 voor 32 uur werk. Amsterdam blijft ondanks de vacaturestop zoeken naar dure ambtenaren. Waarbij ook wordt opgemerkt dat er maar liefst 42 ambtenaren werken op de afdeling Fiets & Garageparkeren.

Dan is er nog het ICT-debacle van 30 miljoen euro, tot mogelijk 40 miljoen euro heb ik inmiddels gehoord, waarbij ambtenaren wegkomen met een "stevig gesprek".

Dan is er de financiële reserve, die plots ruim onder de noodzakelijke norm van 5% blijkt te zitten.

Dan was er het geval dat de rechter het innen van miljoenen bij ondernemers voor de vermakelijkhedenretributie te water, oftewel de belasting op rondvaarten, als onterecht oordeelde. Dit levert ook weer een probleem op.

Dan de nieuwe brug over het IJ, waarvan de rekening is opgelopen van 300 miljoen euro naar 650 miljoen euro tot 850 miljoen euro.

Vervolgens zijn er ruim 5.000 nieuwe verkeersborden voor 30 kilometer per uur als maximumsnelheid besteld, terwijl fietsers nu juist vaker worden aangereden.

Een andere zaak was nog het lichttoilet op het stadhuis van €200.000 voor mensen met een ernstige handicap. Dat doel is op zich heel sympathiek, maar het is alleen doordeweeks onder kantooruren open, dus juist mensen uit die doelgroep die 's avonds of in het weekeinde een dagje uit zijn, hebben er helemaal niks aan.

Tot slot het snoepreisje van burgemeester Halsema naar New York, wat volgens een Woo-onderzoek ruim €23.000 kost, uiteraard businessclass, om daar op de U20-top te spreken over onder andere klimaatbeleid. Om er dan vervolgens nog een dienstreis naar India achteraan te plakken.

Kortom, deelt de minister de zorgen van de PVV-fractie dat een gemeente als Amsterdam, die zulke problematische schulden heeft, haar uitgavenpatroon onvoldoende aanpast en teert op leningen van andere decentrale overheden en dat dit een systeemrisico kan worden voor onze gemeentefinanciën? Graag een reactie.

De **voorzitter**:

U heeft een interruptie van mevrouw Van Toorenburg.

Mevrouw **Van Toorenburg** [i] (CDA):

Ik ben benieuwd wat de PVV van dit kabinet verwacht. Wij kunnen natuurlijk voorbeelden noemen — dat doe ik straks zelf ook en mevrouw Fiers doet dat ook — en er zijn er mooie uit Den Bosch, waar collega Van Hattem in de gemeenteraad zit, maar is het de bedoeling dat dit kabinet de begroting van Amsterdam gaat analyseren? Ik ben toch op zoek naar hoe we hier een evenwichtig debat kunnen voeren over de gemeentefinanciën.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Dank aan mevrouw Van Toorenburg van het CDA voor deze interruptie. De crux zit in de laatste zin die ik hierover net uitsprak, namelijk dat het een systeemrisico kan gaan worden. De gemeente Amsterdam zit tegen een schuld van 11 miljard aan. Dat is een gigantisch bedrag. Dat vangen ze voor een groot deel op met leningen van andere decentrale overheden, bijvoorbeeld provincies die aan Amsterdam geld lenen, om hun financiële positie toch nog overeind te kunnen houden. Dat spel van een enorme schuldenlast en een schuldquote van bijna 100%, wat bijna niet vol te houden is, en het vervolgens lenen van andere overheden, leidt op een gegeven moment toch tot een soort piramidespel dat in elkaar kan gaan storten. En dan is mijn vraag aan de minister en de staatssecretaris: wat gaat het betekenen als gemeenten als Amsterdam — dit is misschien wel het meest treffende voorbeeld en daarom noem ik het ook als voorbeeld van het niet op orde hebben van het huishoudboekje — dit niet meer kunnen volhouden en andere gemeentes en provincies hierin mee worden getrokken? In dit verhaal lenen decentrale overheden geld uit voor het dichten van gaten die eigenlijk niet meer te dichten zijn, want het huishoudboekje is gewoon niet op orde.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Ik concludeer dat de heer Van Hattem een relevante vraag stelt, maar dat hij die een soort aankeilt met voorbeelden waar dit kabinet natuurlijk niet op kan reageren en die volgens mij ook niet nodig waren om zijn argumentatie dat het soms uit evenwicht kan raken kracht bij te zetten. Ik zou de heer Van Hattem toch willen vragen om hier niet een debat te voeren over bepaalde uitgaven van een gemeente, wat we daar ook van kunnen vinden. De heer Van Hattem weet heel goed dat dat eigenlijk alleen maar stellingen zijn waar niemand op kan reageren.

De **voorzitter**:

De heer Van Hattem vervolgt zijn betoog.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Ik breng het toch naar voren, want dit illustreert mijn punt. Het illustreert waarom een gemeente als Amsterdam het huishoudboekje niet op orde heeft en ondanks dat ze er financieel zo slecht voorstaat, toch gewoon doorgaat met het doen van onzinnige uitgaven. Dat is van belang. We hebben het echt over forse uitgaven. Die brug over het IJ gaat naar de 850 miljoen toe. Dat is geen gering bedrag. Het totaalplaatje bij de gemeente Amsterdam moet herzien worden. We zagen daar systeemrisico's.

Eerder hadden wij de volgende schriftelijke vraag aan de minister gesteld: kunt u een overzicht geven van alle op dit moment van toepassing zijnde bestuursakkoorden en convenanten die de VNG en het IPO met de Rijksoverheid hebben gesloten, en wat daarvan de status is? Het antwoord van de minister was, en ik citeer: "Mijn departement beschikt niet over een overzicht van alle akkoorden en convenanten die het Rijk met de koepels van medeoverheden heeft gesloten en wat daarvan de status is". Het is vreemd dat zo'n overzicht ontbreekt, omdat de Rijksoverheid partij is bij deze akkoorden en convenanten. Daarom zullen we in tweede termijn een motie indienen om deze informatie in een register openbaar te maken.

Tot slot. Bij zulke akkoorden, vaak ook wel "deals" genoemd, zijn allerlei regionale samenwerkingsvormen betrokken, samenwerkingsverbanden waarop vanuit de gemeentebesturen vaak weinig grip, sturing en controle is. De minister is in dit kader nu bezig met een visie op de regio. Ik heb begrepen dat hij die in december wil presenteren. Deze week pleit hoogleraar Rob de Greef in Binnenlands Bestuur er in een kritische reactie voor om dit deel van het huis van Thorbecke "te renoveren of deels te slopen". Hij vraagt juist om een visie op de gemeente en de provincie als hoofdelementen in onze bestuursstructuur, in plaats van op die regionale samenwerking. Kan de minister aangeven hoe hij hiertegen aankijkt?

Tot zover in eerste termijn.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik nu graag het woord aan mevrouw Van Toorenburg. Zij spreekt namens het CDA.

Mevrouw **Van Toorenburg** [i] (CDA):

Voorzitter. Er woedt al vele jaren een gevecht tussen het Rijk en de gemeenten over taken en knaken. Ik weet eigenlijk niet beter. Dat is zorgelijk. Deze verslechtering van de relatie voltrok zich ook nog eens in het aanschijn van het publiek. Dat deed het vertrouwen in de overheid geen goed. Een van de vele dieptepunten die mij nog helder voor de geest staan, was het debacle van de opschalingskorting uit 2015, een korting op het gemeentefonds als prikkel voor gemeenten om te fuseren, vanuit de gedachte "een grote gemeente heeft een schaalvoordeel". Die fusies bleken niet alleen draagvlak te missen, maar ook de financiële voordelen vielen tegen. De fusiedrift werd gelukkig beteugeld, ik zeg maar even "in de modder gereden", maar de kortingen bleven staan, jarenlang. Dat heeft de relatie geen goed gedaan.

Zonder aan borstklopperij te willen doen, denk ik dat deze Kamer zich in de afgelopen periode op het onderhavige dossier van haar beste kant heeft laten zien. Nadat we gezamenlijk tot de conclusie kwamen dat het zo niet langer ging, hebben we ons, dwars door coalities en opposities heen, niet alleen vastgebeten, maar ook gezamenlijk effectief de druk opgevoerd om tot oplossingen te komen. Dat past ook bij onze rol: goed zicht houden op de uitvoerbaarheid van rijksdoelen. De ROB zijn we daarbij in het bijzonder veel dank verschuldigd. De rapporten maakten het probleem niet alleen beter inzichtelijk, maar er kwamen door concrete aanbevelingen ook oplossingsrichtingen in beeld.

En nu ik toch op de complimenteuze toer ben, richt ik me ook graag tot het kabinet. Ik denk dat dat terecht heel goed laat zien dat het gemotiveerd is om de verhoudingen met de medeoverheden te herstellen. We zijn er zelfs getuige van geweest op het VNG-congres, waar de minister en de minister-president uitgenodigd waren. Het is goed dat die relaties zijn hersteld, want we hebben met elkaar nog een lange weg te gaan. Knaken voor taken is gemakkelijk gezegd, maar daarmee zijn bijvoorbeeld de risico's, de verantwoordelijkheden, de monitoring en dergelijke nog lang niet opgelost. Zijn we helemaal gerust over het pad dat door dit kabinet wordt bewandeld? We kunnen nog niet volmondig ja zeggen. Aan een compleet overzicht van medebewindstaken wilde de minister zijn vingers aanvankelijk helemaal niet branden. Ik citeer: "Een breed overzicht van medebewindstaken waarin kosten centraal komen te staan, vereist segmentering van de middelen, financiën, bevoegdheden en taken bij gemeenten en provincies. Dat past niet bij het feit dat gemeenten en provincies over de besteding van middelen uit het gemeente- en provinciefonds geen verantwoording hoeven af te leggen aan het Rijk, maar aan de raad en de Staten". Gesproken werd in termen van een hellend vlak, administratieve lasten en uitholling van de democratie. Dat is natuurlijk allemaal wel een beetje overdreven.

Deze minister kiest voor de BFU, die wel erg lijkt op de brede doeluitkering en nog geen sturingsinstrument zal zijn, en voor minder en eenvoudiger specifieke uitkeringen. Daar is veel voor te zeggen, maar moeten wij uit al hetgeen wij nu voorgelegd hebben gekregen, toch concluderen dat het algemene, grote, alomvattende overzicht er nu wel komt of toch eigenlijk nog niet helemaal? Want je zult toch zeker helderheid moeten krijgen over de taken, verantwoordelijkheden en middelen betreffende het medebewind om te zien — het werd al gezegd — wat er overblijft voor autonome taken. Het is ons in alle eerlijkheid nog niet helemaal helder.

De stukkenstroom was best overweldigend. We lezen over de gemeenschappelijke agenda waar nu aan wordt gewerkt. Complimenten daarvoor. De casuïstiek wordt geanalyseerd en er komen balansscans. Collega's spraken daar al over. Maar die balansscans behoeven nadere duiding. Kan de minister in zijn eigen woorden uitleggen wat daar nou eigenlijk precies mee wordt bedoeld? Begrijpen wij goed dat onderwerpen kunnen worden aangedragen voor zo'n scan om te kijken of de balans dan goed is? Collega Fiers gaf ook een aantal punten aan. Wij zijn benieuwd wat de antwoorden daarop zijn.

Is de onderwijshuishouding dan ook zo'n voorbeeld? Dat is immers een casus. Gaat het dan ook over de onderwijshuisvesting van het voortgezet onderwijs? Want meestal richt men zich louter op het primair onderwijs. Die huisvesting is kostbaar, maar een instelling voor voortgezet onderwijs loopt helemaal in de papieren. Kleine gemeenten kunnen zoiets nauwelijks financieren.

Met alleen de vier cases en de balansscans hebben wij nog wel de vrees dat kostbare verantwoordelijkheden over het hoofd kunnen worden gezien of blijvend onderschat worden. Neem een verplichting die volgt uit de Wet open overheid of tijd en aandacht die moeten worden besteed aan al het bezwaar en beroep. Het vraagt zo vreselijk veel ambtelijke capaciteit. Ik zie dagelijks het geploeter en worstel er zelf ook mee. En dan ben ik nog een gepromoveerd jurist. Gemeenten dreigen door de juridisering compleet vast te lopen. Herkent de minister dit?

De Omgevingswet mag in de toekomst voordelen gaan bieden, voor nu worstelen gemeenten nog altijd met de uitvoering en moet de nieuwe werkwijze wennen. Voor kleine gemeenten is het haast niet te doen. Kijk bijvoorbeeld naar extra verplichtingen die volgen uit het IBP van het VTH, vergunning, toezicht en handhaving, met kwaliteitscriteria voor uitvoering en handhaving. Het is bijna niet meer te doen. Er wordt concreet gezegd: minimaal twee deskundige medewerkers per vakgebied. Ja, maar hoe dan? De Omgevingswet wordt geëvalueerd. Neemt de minister de kwaliteitscriteria daarin mee?

Dat brengt mij bij de arbeidsmarkt. Vanuit de PVV werd het een beetje gemakkelijk gezegd, maar ook wij zien overal dure inhuur. De verhouding is eigenlijk zoek. Alle gemeenten hebben hiermee te kampen. Dat wordt ook erkend, zo lezen wij in de brief van 27 oktober, als we kijken naar het integrale overzicht. Maar wat heeft de minister de gemeenten te bieden? De gemeenten gaan echt niet voor hun lol externe dure inhuur organiseren. Liever hebben ze mensen die gewoon in dienst komen, maar die kunnen ze niet vinden.

Staat u mij toe, voorzitter, nog een voorbeeld te noemen, waarmee kleine gemeenten echt worstelen. Dat is de privacywetgeving. Die noopt tot aanstelling van privacy officers en functionarissen gegevensbescherming, kostbare functies en eenpitters: tamelijk kwetsbaar. Het komt er allemaal bij en daarmee is geen inwoner bediend. Interne en externe audits naar de wijze waarop boa's gegevens verwerken — dat is allemaal leuk, maar een kleine gemeente heeft anderhalve boa — en een privacy officer die gaat over de gegevensbescherming: is het niet allemaal een beetje over the top?

Voorzitter. Ik weet dat we niet moeten verzanden in voorbeelden, maar we moeten wel kijken naar wat er iedere keer gebeurt wanneer er wel verplichtingen worden opgelegd, maar geen middelen worden verstrekt of wanneer anderen taken laten liggen die uiteindelijk op het bordje van de gemeente komen. Kijk naar hoeveel gemeenten er een tekort aan wijkagenten hebben. Het werk blijft bestaan, dus zijn er boa's nodig. Maar hoe kunnen gemeentes extra boa's financieren? Veilig Thuis — het is actueel — kampt met grote problemen, maar de drama's blijven zich voltrekken. Vervolgens hebben gemeentelijke medewerkers in het sociale domein hun handen weer vol. Grote gemeentes kunnen soms nog een tandje bijzetten; kleine gemeentes staat het water aan de lippen.

Voorzitter. Omwille van de tijd hebben we bij de voorbereiding een beetje afgestemd wie waarover zou spreken. Mevrouw Fiers sprak over de risico's. Wij wilden even kijken naar de eigen middelen van gemeenten. Van gemeenten wordt verwacht dat ze zelf ook inkomsten genereren. Dat kan via de ozb, maar ik wil graag aandacht vragen voor de overige eigen middelen, de oem. Die worden echt schromelijk overschat. Het Rijk lijkt bijvoorbeeld van mening dat een gemeente als Geertruidenberg 3,8 miljoen euro zelf kan genereren. Laat ik mijn gemeente vandaag één keer noemen, al is het maar omdat mevrouw Nabben, ons hoofd financiën, de domeinmanager, hier vandaag met belangstelling dit debat volgt. Als deze gemeente de sinaasappel helemaal uitknijpt, dan komen ze net aan de zes ton. De vraag rijst of het bedrag waarmee per inwoner wordt gerekend, wel realistisch geraamd wordt. Dat is opgeteld bij de onbegrijpelijke korting die nu volgt inverband met de compensatie voor de jeugdzorg. Die was er eerst wel, maar nu niet. Dat levert ook weer miljoenen aan tekorten op. Soms

verzuchten we in gemeenteland: zijn we er misschien al als we gewoon de middelen kregen zonder de kortingen? Graag een reflectie van de minister.

Ik moet afronden, maar niet dan nadat ik nog één kritische noot heb gekraakt over de reserves. Natuurlijk is het belangrijk om iedere keer te kijken of de reserves nodig zijn, zeker als je ze ook ziet bij gemeenschappelijke regelingen. Daar kun je best kritisch op zijn, maar ze worden nog steeds overschat en ze zijn soms nou eenmaal nodig voor een gezonde solvabiliteit. Gemeentes moeten immers kunnen lenen. Ik sprak al even over onderwijshuisvesting. 75% procent van de reserves is gewoon bestemd. Ook dat wordt af en toe genegeerd. Waarom blijft het kabinet hier toch zo hardnekkig in? Graag een reactie. Dit was ook een cri de coeur van onze VNG en ik vond het belangrijk om dit hier vandaag te adresseren.

Dank u wel.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Ik hoorde mevrouw Van Toorenburg van het CDA over de jeugdzorg en de kosten die daarmee gemoeid zijn. Tot een paar jaar geleden, tot 2020, werd door het Centraal Bureau voor de Statistiek bij jeugdzorg ook de achtergrond van de betreffende personen bijgehouden. Dat was onder andere de migratieachtergrond. Uit de cijfers die tot die tijd werden bijgehouden, bleek dat mensen met een migratieachtergrond ver oververtegenwoordigd waren in de jeugdzorg. Migratieachtergrond is een van de maatstaven voor gemeentes om een bijdrage uit het gemeentefonds te krijgen. Is mevrouw Van Toorenburg het volgende met mij eens? Als wij een goede inschatting willen maken van hoe de complexe jeugdzorg op gemeentelijk niveau gefinancierd moet worden, dan is het van belang dat wij zulke cijfers kunnen krijgen en dat het Centraal Bureau voor de Statistiek de migratieachtergrond van mensen in de jeugdzorg bijhoudt.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Ik geloof niet dat ik in de afgelopen drieënhalf jaar waarin ik waarnemend burgemeester ben, ook maar één seconde heb gedacht: o jee, ik mis de cijfers van de migratieachtergrond en nu kan ik geen goed, fatsoenlijk beleid vormen voor onze jeugdzorg. Nooit. Het zit 'm veel meer in de manier waarop we het hebben georganiseerd. Met de stevige lokale teams zie je nu dat we het op een andere manier gaan proberen. Ik zie duidelijk een beweging om minder naar de zware, dure jeugdzorg te schuiven en te proberen het eerder in het voorliggende veld te organiseren, waar ook te weinig middelen voor dreigen te zijn. Ik geef een ander antwoord dan meneer Van Hattem misschien had verwacht, maar ik kan gewoon niet anders dan concluderen dat ik eigenlijk de discussie over de

migratieachtergrond nooit heb hoeven voeren, maar dat ik wel kijk hoe we ervoor gaan zorgen dat we in het voorliggende veld meer aan jeugdzorg kunnen doen en minder aan dure, zware zorg.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Dat vind ik op zijn zachtst gezegd een beetje een ontwijkend antwoord. Als we jeugdzorg kunnen voorkomen, is dat natuurlijk altijd beter, maar er zijn nou eenmaal gevallen waarin complexe jeugdzorg in beeld komt. Daar is soms gewoon een indicatie voor. Dan heb je daar als gemeente mee te dealen. Ik weet dat er ook veel kleinere gemeenten zijn die daar keihard tegenaan lopen en daar een flinke hap uit hun gemeentefinanciën door ervaren. Laatst was Son en Breugel daarover bijvoorbeeld in het nieuws. Als je dan gaat kijken hoe het is opgebouwd, waar een oververtegenwoordiging plaatsvindt en waar tegelijkertijd de maatstaven van het gemeentefonds op gebaseerd zijn, dan moet je die feiten en cijfers wel tegen elkaar af kunnen zetten. Dan vraag ik aan mevrouw Van Toorenburg om het niet te gooien op: we gaan het proberen te voorkomen en gaan er op een andere manier beleidsmatig op inzetten. Ik zou zeggen: als er een indicatie ligt voor die complexe jeugdzorg moeten we zo goed mogelijk kunnen sturen op basis van feiten en cijfers. Het CBS zou dan ook de cijfers moeten bijhouden die van belang kunnen zijn voor de financiering van jeugdzorg, gelet op die oververtegenwoordiging.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Ik geef toe dat het een beetje een ontwijkend antwoord is, maar het is ook een beetje een vergezochte vraag. Ik denk aan een stad als Leeuwarden, met een enorme hoeveelheid jeugdzorg en heel veel grote problemen. Ik geloof niet dat migratieachtergrond daar nou de kern van het probleem is.

Voorzitter. Ik denk niet dat wij direct de oplossing kunnen vinden in een beter overzicht over de achtergrond van kinderen in de knel, maar ik denk meer dat we met elkaar echt veel te doen hebben om ervoor te zorgen dat we die stevige lokale teams goed integreren en dat we de aanbevelingen van de commissie-Van Ark opvolgen. De minister-president heeft op het VNG-congres gezegd dat ze die echt zullen uitvoeren. Het zijn zeer dringende aanbevelingen. Volgens mij kijken we veel meer naar hoe we het beter, sneller en laagdrempeliger kunnen organiseren om te voorkomen dat we zware zorg nodig hebben. Dat is eigenlijk de hele discussie die we aan het voeren zijn. Ik heb niet het gevoel dat ik die discussie minder goed kan voeren omdat ik bepaalde migratieachtergronden misschien wat minder inzichtelijk heb.

De **voorzitter**:

Tot slot, de heer Van Hattem.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Die redenering zou ook betekenen dat je vanuit het gemeentefonds migratieachtergrond ook niet meer als maatstaf zou hoeven te hanteren om een uitkering richting gemeenten te doen als Rijk. Dat gebeurt wel. Dan stel ik de vraag aan mevrouw Van Toorenburg: wat zou er dan op tegen zijn om als Centraal Bureau voor de Statistiek, CBS, die cijfers opnieuw bij te houden en vrij te geven aan eenieder die die kan gebruiken? Wat zou erop tegen zijn als het gaat om de migratieachtergrond in de jeugdzorg?

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Ik heb andere noten op mijn zang. De overzichten waar ik behoefte aan heb, zijn de overzichten die ik aan het kabinet heb gevraagd. Ik zie dat het kabinet een hele serieuze stap zet om die overzichten te verstrekken. Ik heb louter een aantal verduidelijkende vragen gesteld vandaag, omdat de stukkenstroom wel maakt dat we soms dachten: wat bedoelt de minister nou precies? Ik geef hem graag vandaag het podium om dat goed uit te leggen. Dat zijn de overzichten waar wij behoefte aan hebben. Dat zijn niet zozeer de overzichten waar de PVV behoefte aan heeft.

De **voorzitter**:

De heer Kemperman heeft een interruptie en is straks ook aan de beurt.

De heer **Kemperman** [i] (FVD):

Ik was toch onderweg voor mijn bijdrage. Toen dacht ik in het kader van de zorgvuldigheid en de collegiale transparantie: u kent de orde altijd zo goed. Ik had verwacht dat mevrouw Van Toorenburg aan het begin van haar bijdrage zou hebben vermeld dat ze waarnemend burgemeester is en het debat ging voeren over het gemeentefonds. Wellicht dat u dat nog kunt bevestigen. Dan is dat ook weer netjes voor de Handelingen opgetekend.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Ik dacht juist: laat ik het op een hele creatieve manier erin vlechten. Ik deed dat door te spreken over "mijn domeinmanager" en ik noemde Geertruidenberg "mijn eigen gemeente". Ik dacht dat u dan precies wist waar ik het over had. Maar ik geef het u graag nog een keer aan: ik ben de waarnemend burgemeester van de schitterende gemeente Geertruidenberg, bestaande uit Raamsdonksveer, Raamsdonk en de oudste stad van het zuiden, Geertruidenberg. Het is een kleine

gemeente met zo'n 23.000 inwoners, die dagelijks te kampen heeft met hele grote uitdagingen. Ik noem bijvoorbeeld de energietransitie. Ik denk dat wij heel veel te doen hebben. Daar komt al dit werk nog bij. Daarom ben ik daar zo kritisch op.

De **voorzitter**:

De heer Kemperman begeeft zich nu naar het spreekgestoelte. Hij spreekt namens Forum voor Democratie.

De heer **Kemperman** [i] (FVD):
Dank u, voorzitter. Wij spreken vandaag over het gemeentefonds en over de aanbeveling van de Raad voor het Openbaar Bestuur om duidelijkheid te scheppen in de diffuse overdracht van taken en middelen door het Rijk aan gemeenten. Het huis van Thorbecke kraakt in zijn voegen en is verworden tot een doolhof en een bestuurlijke ruïne. Vrijwel niemand is nog te spreken over wat het Rijk sinds 2015 over de gemeentelijke schutting heeft gegooid. Het werd slechter en duurder. Het valt daarom ook niet mee voor de bijna 3.500 nieuwe gemeenteraadsleden die inmiddels een halfjaar proberen hun weg te vinden in de wereld van lokaal bestuur.

Voorzitter. Het mandaat van het lokaal openbaar bestuur wordt inmiddels uitgehold door het enorm toegenomen aantal samenwerkingsverbanden waar gemeenten zich bij hebben aangesloten en waarmee verregaande verplichtingen werden en worden aangegaan. De cijfers van de Staat van het Bestuur spreken boekdelen. In 2024 waren er maar liefst 1.759 samenwerkingsverbanden, gemiddeld 42 per gemeente: 42 verbanden, veelal uitdijende organisaties, elk met hun eigen besturen, medewerkers en kantoren. Bestuurskundigen spreken inmiddels van een vierde bestuurslaag van ongekozen ambtenaren. De grootste groei zit bovendien juist in de lichte en informele vormen, zoals convenanten, stichtingen en netwerkregio's, waar nauwelijks controle door de gemeenteraad op mogelijk is. Staatsrechtgeleerden wijzen op een dubbel democratisch tekort: de kiezer kan deze volksvertegenwoordigers niet kiezen en de gemeenteraad verliest hiermee zijn grip zodra een dossier naar de regio of in ieder geval naar buiten de gemeente verhuist.

Een van de belangrijkste instrumenten van lokale raadsleden om controle uit te oefenen en hun verantwoordelijke taak van tegenmacht in te vullen, is het budgetrecht. Maar via deze regio's en andere samenwerkingsverbanden verschuift het mandaat van de gemeenteraad naar ondoorzichtige, nauwelijks controleerbare samenwerkingen. Hoe vaak komt een wethouder niet terug in de

gemeenteraad met de mededeling dat de regio heeft besloten tot een initiatief, een project of een investering? En zeg dan maar eens nee wanneer de wethouder daar namens de gemeente al mee heeft ingestemd en er bovendien miljoenen aan cofinanciering of rijkssubsidie aan vastzitten. Formeel mag de raad dan nee zeggen, maar politiek kan één raad daar nauwelijks nog onderuit zonder de regionale verhoudingen op scherp te zetten. Tekenen bij het kruisje, noemen raadsleden dat.

Daarbovenop komt het fenomeen van de gemeenschappelijke regelingen: financiële afspraken tussen gemeenten die een grote rol spelen in de gemeentefinanciën, maar die onduidelijk zijn voor degenen die er juist controle op moeten uitoefenen. De bijdragen aan een gemeenschappelijke regeling zijn op grond van de Gemeentewet verplichte uitgaven. Stelt het regiobestuur de begroting vast, dan betaalt de gemeente haar deel. Weigert de raad dat bedrag op te nemen, dan kunnen Gedeputeerde Staten het alsnog op de begroting zetten. En wat rest de raad? De zienswijze, maar dat is geen vetorecht. Het regiobestuur kan die gemotiveerd naast zich neerleggen. Eén raad tegenover tien andere deelnemers haalt het zelden. Veel kosten liggen bij de ontwerpbegroting al vast door meerjarenplannen en eerdere besluiten. Tussen april en juli krijgt de raad soms tien tot twintig ontwerpbegrotingen tegelijk op het bord, boven op de eigen kadernota. Tel daarbij op dat steeds meer gemeenten rijkstaken en provinciale taken erbij krijgen en de conclusie is onontkoombaar: de gemeentefinanciën zijn onduidelijk en onnavolgbaar geworden en verplaatsen zich naar de oncontroleerbare randen van onze semipublieke bestel.

Stijgen de kosten van een regeling door inflatie of co-afspraken, dan stijgt de verplichte bijdrage automatisch mee. Groeit het gemeentefonds minder hard mee, dan ontstaat direct een gat en dat gat wordt dan gedicht met precies dat deel van de begroting waar de raad nog wel iets over te zeggen heeft: sport, cultuur, het onderhoud van straten en pleinen. In ruil daarvoor betaalt de gemeente mee aan de duurzaamheidsprogramma's, regionale klimaatpolitiek of andere politiek gemotiveerde regioprojecten. En wie wil uittreden, krijgt een rekening aan frictiekosten die jarenlang doorloopt.

Koppel dit aan de verontrustende historische ontwikkeling van het verdwijnen van zelfstandige gemeenten. Ooit telde ons land ruim 1.100 gemeenten, vandaag zijn dat er nog 342 en dat ondanks een forse bevolkingsgroei. De recente fusie van Hilversum en Wijdemeren laat zien dat die trend nog alsmaar doorgaat.

Voorzitter. De politicoloog James Burnham waarschuwde in The Managerial Revolution al in 1941 voor deze ontwikkeling. Burnham zag dat de werkelijke besluitvorming verschoof van gekozen parlementen naar administratieve

bureaus, waar niet-gekozen experts de dienst uitmaken. Een van zijn kritiekpunten was dat dit zou leiden tot een steeds grotere afstand tussen burger en overheid. Juist die afstand zien we vandaag terug in de polarisatie in onze samenleving en het gevoel van veel kiezers dat er weinig verandert, ongeacht wie de verkiezingen wint.

Dan het ROB-advies zelf: Meters maken met medebewind. De ROB constateert terecht dat het parlement met een monitor alleen maar zou blijven aanmodderen. Maar wat stelt de raad dan voor? Een volledig overzicht van alle medebewindstaken die uit het gemeentefonds worden bekostigd, inzicht in welk budget het Rijk daarvoor vrijmaakt en wat gemeenten minimaal nodig hebben, een jaarlijkse rapportage in de memorie van toelichting en duidelijkheid over welk deel van het gemeentefonds minimaal bedoeld is voor autonoom gemeentebeleid. Dus niet één monitor, maar nog verdergaande financiële rapportages, terwijl het kabinet in januari van dit jaar zelf schreef geen landelijk totaaloverzicht te willen maken vanwege de administratieve lasten en terwijl BZK al langer aangeeft hoe uitdagend dit is.

Voorzitter. Onder dit advies ligt een contradictio in terminis: de onjuiste veronderstelling dat het parlement met meer bureaucratie grip krijgt op een doelmatige besteding van middelen. De trend van de afgelopen tien jaar bewijst het tegendeel: hoe meer geld overheden uitgeven, hoe meer bureaucratie, hoe meer schaalvergroting en hoe ernstiger de verschraling van voorzieningen. Wij noemen dit "microfobie": een diep wantrouwen van centrale overheden tegenover alles wat klein en lokaal is, waarbij dit wordt opgelost met schaalvergroting en centralisatie. Dat is een top-downtaakoverdracht in ruil voor autonomie, afgekocht met te weinig geld.

Intussen wordt voorbijgegaan aan het beleid dat de kosten werkelijk opdrijft: de Spreidingswet, die de druk op woningen en lokale voorzieningen opvoert, de politieke horigheid aan Brussel en een onbetaalbaar klimaatbeleid, dat aan de kerntaken van de overheid is toegevoegd. Wie dan beweert dat de torenhoge kosten van gemeenten en provincies voortkomen uit een gebrek aan efficiency, kijkt wat ons betreft de verkeerde kant op. En waar stopt het? Het Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen wordt nu zelf niet-transparant en onnavolgbaar genoemd. Helemaal mee eens. Maar gaan we nu een nieuwe bureaucratische laag optuigen om dat te controleren? Waarom zouden we die dan wel vertrouwen? Als we zo doorgaan, is binnenkort iedereen direct of indirect in publieke dienst. De meest verontrustende zin uit het advies is deze: "Goed inzicht vereist dat medebewindstaken consequent belegd zijn." Hiermee verankeren we de historische fouten van 2015 in ons bestel en worden lokale volksvertegenwoordigers meer en meer uitvoeringsknechten van rijks- en provinciebeleid: krachteloos en met een uitgehold budgetrecht.

Wij lossen het al dan niet toereikend zijn van het gemeentefonds niet op met nog meer monitoring, rapportages en wantrouwen. Forum voor Democratie wil het afstorten van rijkstaken naar decentrale besturen terugdraaien en de macht zo veel mogelijk terugleggen bij de gekozen gemeenteraad. Geen gedwongen gemeentefusies, geen ondemocratische bestuurslagen. Forum wil gemeenten de vrijheid geven om meer eigen beleid te voeren, zodat lokaal maatwerk weer mogelijk wordt, ingrijpende besluiten via referenda aan inwoners worden voorgelegd en de burger zich weer gehoord voelt. Lokale besturen als prioriteit, niet de regiobelangen, provinciebeleid of rijkstaken. Effectief lokaal bestuur in het belang van de inwoners, met voldoende middelen, die recht- en doelmatig worden ingezet en transparant en navolgbaar worden verantwoord. Alleen de gemeenschap zelf kan een werkbaar stelsel van collectieve voorzieningen dragen.

Voorzitter. Daarom heb ik twee vragen aan de minister. Is hij bereid af te zien van nieuwe landelijke rapportageverplichtingen bovenop wat er nu al is? Is hij bereid te onderzoeken hoe de positie van gemeenteraden tegenover de gemeenschappelijke regelingen werkelijk versterkt kan worden met zwaardere zienswijzen en een eenvoudiger uittreden? Mogelijk zijn wij de enige fractie die zich achter de minister schaart wanneer hij vraagt om met deze bemoeizucht te stoppen. Wij zullen de aanbevelingen van de ROB afwijzen en roepen u op dat ook te doen.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Ik dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Walenkamp namens de Fractie-Walenkamp.

De heer **Walenkamp** [i] (Fractie-Walenkamp):
Dank u, voorzitter. De omvang van het gemeentefonds stijgt volgend jaar naar 50 miljard euro. Na dat piekjaar wacht het financieel ravijn. Van ravijn via rekenkamer naar watersnood: in 2028 zit er 2 miljard euro minder in de pot, in 2029 nog 1,2 miljard minder. Het kabinet neemt de zorgen over de financiële tekorten bij gemeenten vooralsnog niet weg. Het accres, de bijtelling van het gemeentefonds, bedraagt voor komend jaar ruim 2 miljard euro. Dat is een flink bedrag, maar geen extra geld. Het gaat hier om een indexatie, zo'n 4%. Deelt het kabinet ons uitgangspunt dat in ieder geval vier zaken centraal moeten staan? Dat zijn de bescherming van en zorg voor zwakkeren, gezonde gemeentefinanciën en provinciefinanciën, lagere lasten voor burgers en

ondernemers en minder bureaucratie. De ozb is de afgelopen tijd gestegen in diverse gemeentes: in Rucphen 50%, in Son en Breugel 40% en in Maasdriel 30%. Ik kan een hele waslijst maken. Dat klinkt als "lokaal" en als "dat moet u zelf weten", maar het betekent heel veel voor mensen als de lasten zo onverwachts hoog stijgen. Deelt het kabinet mijn opvatting dat de geloofwaardigheid van de overheid echt in het geding is als dit soort hoge percentages worden toegepast? Dit heeft volgens ons ook te maken met de taken die een gemeente of een provincie krijgt, en met minder geld. Althans, het argument van veel gemeentes en provincies is: we hebben het geld nu eenmaal nodig. Heel wat gemeentes zitten dus in de tang. Graag uw reactie hierop.

Het verdeelmodel. Sinds 2023 geldt het nieuwe verdeelmodel met 54 maatstaven. Het stelsel is verouderd en gebaseerd op historische patronen van voor de decentralisaties. Het kabinet gaat werken aan een nieuw verdeelmodel met andere en minder taken. Het waren er tot 2023 90, als ik me niet vergis, en nu zijn het er 54. We zijn benieuwd welke u gaat schrappen. We gaan het verzoek doen om er één toe te voegen, namelijk de rekenkamer. Daar kom ik straks op terug. Bij de decentralisaties zelf kregen de gemeentes er weliswaar 9 miljard euro bij, maar de verdeling van de extra miljarden is niet in balans. BZK moet als fondsbeheerder een zo goed mogelijke inschatting maken. Het idee was: als de inkomsten en uitgaven in het sociaal domein, om een voorbeeld te noemen, op een later moment gestabiliseerd waren, kon er alsnog een definitieve verdeling gemaakt worden. Aan die 54 knoppen kan gedraaid worden, maar dat is voor veel gemeentes lastig. Het stelsel is niet meer te begrijpen.

De taart op een andere manier in 342 ongelijke stukken verdelen, betekent dat er gemeentes zijn die een kleiner stuk krijgen, wat niet eerlijk is. Een dergelijke operatie is per definitie politiek en financieel zeer gevoelig, zeggen experts van bijvoorbeeld het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden, het COELO, van de Rijksuniversiteit Groningen. Het COELO spreekt niet voor niks over het nulsomspel. De afgelopen jaren verschenen er dan ook diverse kritische rapporten. Het is een goede zaak dat het kabinet met drie nieuwe rapporten komt. De herijking is van grote betekenis voor de gemeentelijke financiën, schrijft ook de ROB. De ambitie ligt heel hoog. Ligt de ambitie misschien niet te hoog? De methodiek die jarenlang voor het onderzoek werd gebruikt, moet vervangen worden. Een andere methode die bediscussieerd werd, was de regressieanalyse. Die ligt nu ter discussie. Als ik het goed heb gelezen, wordt dat uitgesteld tot 2029.

Zo zijn er diverse manieren waarop je het geld kunt verdelen. Laat ik een paar criteria van de verdeelmaatstaven dadelijk voor het licht houden: de hhli, de huishoudens met een laag inkomen, de centrumfunctie, de OEM en de belastingcapaciteit-WOZ noemde ik reeds. Inmiddels wordt er al zes jaar

gediscussieerd over een eerlijke verdeling van de financiële middelen uit het gemeentefonds. Deze discussie duurt voor de verliezers te lang. Het is nu de hoogste tijd om binnen een redelijke termijn spijkers met koppen te slaan. Ik zou toch zeggen dat het binnen een jaar moet lukken.

Voor veel randgemeentes zijn de rapen gaar en de druiven zuur, bijvoorbeeld voor Zwijndrecht. Daar speelt niet alleen de vraag hoeveel geld de gemeente in totaal krijgt, maar ook hoe het geld wordt verdeeld. Ik dring erop aan dat de instrumenten van de minister en de staatssecretaris, zoals de balansscan, rekenschap geven van een eerlijke verdeling tussen gemeentes. Dit voorkomt dat sommige gemeentes te weinig of juist te veel ontvangen en dat de taakuitvoering daardoor ongewenste verschillen laat zien. Een one-size-fits-allbenadering kan niet werken. In de nabije toekomst zullen de uitkomsten van de vervolgonderzoeken, de drie waarnaar u verwees, ertoe leiden dat een herverdeling van het gemeentefonds en het provinciefonds aan de besluitvorming wordt voorgelegd.

Ik refereerde al aan paar maatstaven die ik echt tegen het licht wil houden. De maatstaf centrumfunctie verdeelt veel middelen naar centrumgemeenten door fysieke kenmerken te relateren aan sociale opgaven. Dat zijn toch andere zaken. Een man is nu eenmaal anders dan een vrouw. Een randgemeente kan met de overige eigen middelen niet alles organiseren. Collega Van Toorenburg refereerde daar al heel scherp aan. De kans om via de OEM tot eigen verdiencapaciteit te komen wordt schromelijk overdreven. Erkent u deze problemen? De conclusie is: er is meer geld nodig voor de gemeentelijke taken.

Over inhuur had ik twee alinea's, maar daar is al door eerdere collega's aan gerefereerd. Het gemiddelde is 16% tot 17%. Er moet echt wat gebeuren. Ik heb in de afgelopen jaren heel wat gemeentes gesproken. Zij zeggen: we moeten wel; we kunnen niet anders. Het zou goed zijn als dit kabinet gaat nadenken over hoe we dingen anders kunnen organiseren, want de gemeentes staan wat dat betreft met de rug tegen de muur.

Voorzitter. In elke gemeente en provincie en in elk waterschap moet er wettelijk een rekenkamer zijn die de gemeente, provincie en het waterschap goed controleert en adviseert. Dit is een essentieel onderdeel van onze rechtsstaat alsmede een waarborg voor onze democratie. De rekenkamers worden volledig gefinancierd uit de publieke middelen via de begroting van de bestuurslagen die zij controleren. Hier wringt iets. De gemeente Utrecht — zo kan ik meerdere voorbeelden geven — heeft in mei jongstleden een uitzonderlijk kritisch rapport ontvangen van de rekenkamer. Die wordt volledig gefinancierd door de gemeente Utrecht, ook al gebeurt dat indirect. Vervolgens wordt daarop met

meer dan 20% beknibbeld. Deze casus van de gemeente Utrecht is vast goed bekend bij u. Dit wringt. Ik kan nog andere voorbeelden noemen.

Dit bekostigingssysteem moet echt anders of er moeten garanties komen. Ik denk dat dit u echt raakt, als ik het zo mag suggereren. Dit moet echt anders. Als je als rekenkamer je countervailing power serieus wil nemen, de tegenmacht, dan moet je een kritisch rapport kunnen schrijven. Mijn excuses als ik hier te emotioneel word, maar het kan niet zo zijn dat er vervolgens voor 20% tot 25% gekort wordt op het budget. Dat kan echt niet. Sinds de invoering van de Wet versterking decentrale rekenkamers in 2023 is elke gemeente verplicht om niet alleen een onafhankelijke rekenkamer te hebben, maar om die ook correct te financieren en te faciliteren. Het gemiddelde budget in kleinere gemeentes is €2,40 per inwoner. In grotere gemeenten is het €1,30 tot €1,35. Is het kabinet, de hier aanwezige minister en staatssecretaris, bereid om die zuivere tegenmacht te garanderen in een bepaald percentage en om dit ook mee te nemen in het gemeentefonds en het provinciefonds? Delen de minister en de staatssecretaris mijn visie? Hoe gaat u dit anders en beter organiseren, niet alleen voor de eigen gemeente, maar ook voor de lokale controlemogelijkheden?

Voorzitter. De gemeentes en de provincies hebben een hele hoop te doen. Ik zag dat er ook in de gemeente Zaanstad en in een paar andere gemeentes zwaar wordt bezuinigd op de rekenkamer. Er is in zeker twintig gemeentes een groot probleem. Bent u bereid om dit onafhankelijk en beter te organiseren en om ook een maatstaf in te voeren?

Mevrouw **Van Toorenburg** [i] (CDA):

Ik wil de heer Walenkamp goed begrijpen. Mijn ervaring is dat de rekenkamer onderzoek doet op verzoek van de gemeenteraad. Uiteindelijk heeft de gemeenteraad ook het budgetrecht, zeker als het de rekenkamer betreft. Ik ben een beetje op zoek naar waar het probleem nou zit. Er wordt een beeld geschetst van een gemeente — dan denk ik toch even aan het bestuur — die zich wat bekritiseerd voelt door een rekenkamer en die daardoor minder geld geeft. Dan miskennen we toch de democratische controle en de inzet van de gemeenteraad ten opzichte van de rekenkamers?

De heer **Walenkamp** (Fractie-Walenkamp):

Dank voor de vraag van collega Van Toorenburg. Ik heb inderdaad grote twijfels of de diverse colleges dat wel kunnen. Ik denk dat de landelijke overheid goed moet waarborgen, door de provincie te controleren, dat een rekenkamer een kritisch rapport kan schrijven zonder dat er beknibbeld wordt. Ik kan u zo twintig voorbeelden geven die laten zien dat daar toch echt wel een neiging toe bestaat.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

De heer Walenkamp zegt: het college moet het wel kunnen. Maar het is toch iedere keer de gemeenteraad die aan de rekenkamer vraagt om naar een specifiek thema te kijken? Soms doen de rekenkamers suggesties. Zelfs colleges zitten bibberend te wachten op wat de rekenkamer ergens van vindt, maar uiteindelijk zijn de rekenkamers de ondersteuning van de democratische controle door de gemeenteraad. We moeten een beetje wegblijven van het beeld alsof het bestuur van een gemeente een rekenkamer kan afknijpen om ervoor te zorgen dat die geen kritisch rapport schrijft. Dan miskent de heer Walenkamp toch echt de rol van de gemeenteraad hierin.

De heer **Walenkamp** (Fractie-Walenkamp):

Blijkbaar heeft mevrouw Van Toorenburg veel vertrouwen in veel gemeenteraden en colleges. Er zijn in twintig andere gemeentes waar kritische geluiden zijn geuit, ook bezuinigingen doorgevoerd. Dat betreur ik ten zeerste.

Mevrouw **Van Aelst-den Uijl** [i] (SP):

Is de heer Walenkamp, net als de SP, van mening dat rekenkamers volledig zelfstandig kiezen welke onderzoeken zij doen, dat de gemeenteraad hen geen opdrachten verstrekt en dat de gemeenteraad hoogstens een suggestie kan doen voor welk onderzoek een rekenkamer gaat doen? Deelt de heer Walenkamp die opvatting met de SP?

De heer **Walenkamp** (Fractie-Walenkamp):

De gemeenteraad kan zeker eigenstandig verzoeken accepteren en ook initiatieven nemen, correct. Het kan dus allebei.

Mevrouw **Van Aelst-den Uijl** (SP):

De gemeenteraad kan de rekenkamer echter niet de opdracht geven om een onderzoek uit te voeren. Is de heer Walenkamp dat met de SP eens?

De heer **Walenkamp** (Fractie-Walenkamp):

Er bestaan nu mogelijkheden voor een gemeenteraad om een onderzoeksvoorstel te doen bij de rekenkamer. Ik wil dat toch wel echt benadrukken. Die mogelijkheid moet ook blijven bestaan. Daarnaast vind ik — daarom bracht ik ook onderscheid aan tussen die drie onderdelen — dat de rekenkamer dat ook zelfstandig moet kunnen doen. Ik heb er grote zorgen over

dat een hele hoop rekenkamers waarop beknibbeld wordt, die mogelijkheden niet meer hebben.

Mevrouw **Van Aelst-den Uijl** (SP):

Dat is een terechte zorg. Dank.

De **voorzitter**:

U vervolgt uw betoog. Volgens mij was u bijna klaar.

De heer **Walenkamp** (Fractie-Walenkamp):

Ja. Ik wilde het gedicht Watersnood van Gerrit Achterberg laten horen, maar gezien de tijd zal ik dat laten. Ik wil alleen maar de kern van het gedicht weergeven, namelijk: voor veel gemeentes staat het water aan de lippen. Wij hopen dat de staatssecretaris en de minister in de beantwoording wel een citaat van een dichter of denker, of desnoods een Bijbelcitaat, kunnen noemen dat hun beleid verduidelijkt, en dat zij ook met toezeggingen komen.

Tot zover. Dank, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Voordat we de heer Schalk het woord geven, wil ik toch even een hele korte — ik mag het woord eigenlijk niet zeggen — biobreak van vijf minuten inlassen. Dan gaan we daarna door met de bijdragen van de heer Schalk, mevrouw Straus en de heer Van Rooijen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Dittrich

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Ik geef graag het woord aan de heer Schalk. Aan u het woord.

De heer **Schalk** [i] (SGP):
Dank u wel, voorzitter. Ook dank voor de korte pauze die we mochten hebben. Om er weer een beetje in te komen, is het misschien een goed moment om de

heer Lievense te feliciteren met zijn oma, want met haar is hij vandaag begonnen. Ik wilde hem vertellen dat zijn oma tegelijkertijd jarig is met mijn kleinzoon Tim. Nu wij dit allemaal achter de rug hebben, kunnen wij volgens mij verder met dit debat.

Voorzitter. "U vraagt en wij draaien", dat gevoel kreeg ik toen ik mijn oor te luisteren legde bij de bestuurders uit provincies en gemeenten die ik heb bevraagd op hun medebewindstaken. U vraagt en wij draaien. Dat geeft ons meteen een belangrijk signaal, want misschien wordt er te vaak en te gemakkelijk gebruikgemaakt van artikel 124, lid 2 van de Grondwet, waar staat: "Regeling en bestuur kunnen bij of krachtens de wet van provinciale en gemeentelijke besturen worden gevorderd. Dit betekent dat zij verplicht zijn mee te werken aan de uitvoering van landelijke of provinciale regels en taken".

Op basis van dit artikel kan de Rijksoverheid dus bewindstaken overhevelen naar decentrale overheden, maar of dat altijd even doordacht gebeurt, waag ik te betwijfelen. Er is immers nauwelijks zicht op alle medebewindstaken die op het bordje van deze overheden liggen. Dat komt doordat in de loop van de jaren wisselingen plaatsvinden, nieuwe taken worden toegevoegd, soms thema's worden samengevoegd en ga zo maar door. Op zich zou dat nog niet zo erg zijn, als bij elke wijziging meteen een goede beoordeling van de spankracht enerzijds en de financiële draagkracht anderzijds zou worden gemaakt. Hier zit direct een knelpunt, want als een medebewindstaak wijzigt, wordt niet altijd automatisch het budget bijgesteld. Een medebewindstaak kan dus veel complexer worden zonder dat daar extra geld voor beschikbaar komt. Officieel moet op grond van de Financiële-verhoudingswet bij een wijziging de financiële impact worden meegenomen, maar vaak wordt dit toch als beperkt beschouwd.

Daarnaast zijn er nog andere factoren die spelen, zoals wijzigingen in de markt of veranderingen in de maatschappij. Neem alleen de ontwikkelingen op het terrein van de kosten van arbeid; denk aan cao-onderhandelingen die leiden tot hogere loonkosten. Ook kan het gaan om verandering in demografische gegevens. Bijvoorbeeld bij een wijziging van de Wmo is een gemeente met een hoog percentage ouderen heel wat duurder uit dan een gemeente met een jongere bevolking. Dat zijn uitdagingen die niet zomaar vertaald worden in hogere budgetten voor de medebewindstaken.

Mijn vraag is: ziet de minister mogelijkheden om meer op maat te gaan werken? Immers, hier komt nog bij dat de ontvangen middelen voor het gemeentefonds bestedingsvrij zijn. Er is dus geen koppeling tussen het toegekende budget en het doel waarvoor de gemeente het moet uitgeven. Enerzijds is dat fijn, omdat sommige gemeenten bijvoorbeeld weinig kosten maken voor de jeugdzorg, maar anderzijds zijn er ook gemeenten die voor de jeugdzorg juist veel kosten maken.

Dat gaat volgens hetzelfde systeem als waar ik mee begon: u vraagt en wij draaien. Een gemeente kan nu eenmaal niet zomaar de jeugdzorg stoppen als het geld op is.

Zo hoorde ik van een gemeente — ik noem bewust geen naam — waar 6 miljoen bestemd is voor de jeugdzorg. Sowieso is dat al een formidabel bedrag, maar door een paar enorme problemen in jonge gezinnen komt er een kostenpost bij van bijna 3 miljoen. Voor deze gemeente gaat het dan om 2% van de begroting. Het gaat hier om complexe casussen die voorheen in de gesloten jeugdzorg werden opgevangen, tegen lagere kosten wel te verstaan. Door de afbouw van de gesloten jeugdzorg zijn er geen passende plaatsen meer, waardoor dure opvang, met intensieve een-op-eenbegeleiding, overblijft. De afbouw van de gesloten jeugdzorg zorgt voor financiële risico's voor gemeenten. Stoppen met hulp gaat niet, dus dan wordt er bezuinigd op allerlei zaken die voor de andere burgers juist van belang zijn. Ik heb daar twee vragen bij. Hoe kan een gemeente waar iets dergelijks speelt — het staat echt niet op zichzelf — toch ondersteuning krijgen vanuit het Rijk? Is het mogelijk om serieus in te zetten op een-op-eenbekostiging van de jeugdzorg, temeer omdat de beleidsvrijheid voor de gemeenten beperkt is? Als er geen oplossing vanuit het Rijk komt, is er wellicht de mogelijkheid dat gemeenten zelf eigen middelen moeten genereren. Herhaaldelijk is aangekondigd dat het gemeentelijke belastinggebied zou worden vergroot. Hoe gaan we hiermee verder, zo vraag ik. Hoe staat het met vragen van eigen bijdragen in zorgdomeinen? Kunnen we ons de luxe blijven permitteren om die volledig uit te sluiten?

Voorzitter. Een ander probleem voor zowel gemeenten als provincies is het enorme aantal SPUK's, de speciale uitkeringen vanuit Den Haag. Dat wordt vaak ervaren als een opdracht vanuit de Rijksoverheid richting een andere overheid, terwijl er nauwelijks ruimte is voor noodzakelijk maatwerk. Daar komt bij dat er onvoldoende een zichtbare relatie wordt ervaren tussen medebewindstaken en de bijbehorende middelen, terwijl ook de randvoorwaarden en het kwaliteitsniveau niet altijd helder zijn. Zonder een duidelijke afbakening van de wettelijke basistaak en het daarbij behorende uitvoeringsniveau is daardoor ook moeilijk objectief vast te stellen welke kosten bij het medebewind horen en welk middelen daar via het provinciefonds tegenover zouden moeten staan. Het gaat uiteindelijk om transparantie en het zoeken naar een goede balans tussen taken, bevoegdheden, verwachtingen en middelen.

Uiteindelijk gaat het dus ook om een soort gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, provincies en gemeenten om het goede te zoeken. Bij gemeenschappelijke doelen kan dan ook bezien worden op welke wijze er creatieve oplossingen gevonden kunnen worden. Zomaar een concreet voorbeeld dat mij werd aangereikt. Ik vraag aan de minister of dat voorbeeld wel

klopt. Ik kreeg het aangereikt. Je zou kunnen denken aan een gezamenlijke inzet van Rijk en gemeenten op een weerbare samenleving. Daarvoor zouden middelen vrijgemaakt kunnen worden uit de 1,5% van de 5% NAVO-norm, zodat we ook echt aan de slag kunnen. Er is die gezamenlijke inzet van gelden die aan de ene kant overblijven omdat we te maken hebben met onderbesteding. Aan de andere kant leggen we een belangrijke taak, de weerbare samenleving, bij gemeenten. Kun je daar op zo'n manier creatief zoeken naar oplossingen?

Voorzitter. De Raad voor het Openbaar Bestuur doet aanbevelingen, zoals het goed in kaart brengen van de medebewindstaken, van de ambities die het Rijk daarbij heeft en van de taken en middelen, dus de bevoegdheden en de budgetten, die bij gemeenten en provincies liggen. Vreemd genoeg heeft het kabinet besloten om dat allemaal niet in beeld te brengen. Het kabinet geeft aan dat als het dat wel doet, dit gevolgen zou hebben voor de manier waarop de medebewindstaken worden overgeheveld, voor de beleidsruimte die gemeenten hebben en voor de financiën die ermee gemoeid zijn. Dat is een vreemd argument. Een overzicht heeft geen regulerende status. Het kan niet zo zijn dat door iets in beeld te brengen het beleid ineens wijzigt. Daarvoor is besluitvorming nodig. Kan de minister een nadere duiding geven waarom normale governanceregels niet worden toegepast bij medebewindstaken? En om toch maar een voorschot te nemen op een mogelijke verbetering: de publicatie Duidelijkheid in (dis)balans van de ROB van juli 2026 en de daarin aangereikte methode om tot een overzicht van de medebewindstaken en financiële verhoudingen te komen, kan behulpzaam zijn. Mijn laatste vraag is: is het kabinet voornemens om aan de hand van die handreiking tot een overzicht te komen?

Voorzitter, dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel, heer Schalk. U sprak namens de SGP. Dan gaan we nu luisteren naar mevrouw Straus, die namens de VVD-fractie het woord gaat voeren. Aan u het woord.

Mevrouw **Straus** [i] (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Wanneer we spreken over medebewind, gaat het al snel over financiering en bestuurlijke verhoudingen tussen overheden onderling in het huis van Thorbecke. Volgens de VVD gaat het uiteindelijk over iets veel fundamentelers: over vertrouwen van burgers in de overheid, niet als abstract begrip, maar heel praktisch. Een burger beoordeelt de overheid niet op een

wetsartikel of een bestuursakkoord. De vraag die een burger stelt, is veel eenvoudiger: werkt de overheid voor mij?

Voorzitter. Veel van de wetten die wij hier behandelen, worden uiteindelijk uitgevoerd door provincies en gemeenten. Daar ontmoeten beleid en praktijk elkaar, en ervaart de burger de overheid aan den levende lijve, zogezegd. De afgelopen jaren hebben wij als wetgever, ook in de Eerste Kamer, ons schuldig gemaakt aan steeds meer regels, verantwoording en controle, vaak met de beste bedoelingen. De burger ervaart echter een overheid die steeds ingewikkelder en bureaucratischer wordt: steeds meer systeem, steeds minder ruimte voor de mens, meer controle en minder ruimte voor gezond verstand. Dat zou ons te denken moeten geven. Een liberale overheid begint niet bij systemen, maar bij mensen.

Voorzitter. De spanning tussen systeem en mens zien we ook terug in de verhouding tussen Rijk, provincies en gemeenten. We decentraliseren rijksbeleid omdat lokale verschillen ertoe doen en gemeenten en provincies beter kunnen inspelen op wat er in hun situatie nodig is. Tegelijkertijd leggen we landelijke verplichtingen op omdat we grip willen hebben op het resultaat. Daardoor ontstaat de vraag hoeveel ruimte gemeenten nog daadwerkelijk hebben om lokaal de afwegingen te maken die nodig zijn om inwoners goed te helpen. De discussie over medebewind gaat voor de VVD-fractie dan ook niet alleen over geld of bevoegdheden. Ze gaat ook over vertrouwen: vertrouwen dat gemeenten hun verantwoordelijkheid kunnen nemen en vertrouwen dat lokaal maatwerk soms betere oplossingen oplevert dan landelijke uniformiteit. Decentrale overheden vormen immers de hoeksteen van een goed functionerende overheid. Medebewind is immers ook geen vorm van vrijblijvend bestuur, maar een constitutionele constructie die haar grondslag vindt in artikel 124 van de Grondwet; meneer Schalk sprak daar net al over. Juist omdat gemeenten en provincies wettelijke taken uitvoeren namens het Rijk, rust op de wetgever, op ons dus, een bijzondere verantwoordelijkheid om bevoegdheden, middelen en verantwoordelijkheden met elkaar in evenwicht te brengen. Om die reden hebben wij eerder voor de motie van collega Fiers gestemd.

Voorzitter. De bestuurskundige Michael Lipsky beschreef in zijn theorie van street-level bureaucracy al dat beleid niet alleen wordt gemaakt in parlementen, ministeries of bestuurskamers. Beleid krijgt pas echt betekenis in de uitvoering. Daarom moeten regels en beleid aansluiten bij de werkelijkheid van individuele inwoners. Daarom is deze theorie zo relevant voor dit debat over medebewind. Medebewind gaat uit van een helder uitgangspunt: het Rijk stelt de kaders vast en gemeenten voeren uit. Maar Lipsky, en later ook Bernardo Zacka, laat zien dat uitvoering nooit alleen maar puur uitvoering is. Geen enkele wet kan immers alle situaties voorzien. Geen enkele gemeente krijgt te maken met exact dezelfde

werkelijkheid. De niet vooraf beantwoorde normatieve vragen komen daarmee bij de uitvoering te liggen. Dat is voor hen heel lastig. Het sturen op publieke waarden kan in dit licht misschien helpen, maar misschien raken die ook wel weer onderling in spanning.

Voorzitter. De recente publicatie Duidelijkheid in de (dis)balans, van de Raad voor het Openbaar Bestuur, laat zien dat er nog steeds onvoldoende inzicht bestaat in de verhouding tussen medebewindstaken, bevoegdheden, middelen en risico's. Volgens de raad is juist dat inzicht nodig om een goed gesprek te kunnen voeren over de kwaliteit van uitvoering. Maar wat is eigenlijk kwaliteit? Nu beoordelen wij kwaliteit nog te vaak vanuit het systeem: zijn de regels gevolgd, zijn de middelen rechtmatig besteed en zijn de verantwoordingsafspraken nagekomen? Het zijn belangrijke vragen, maar inwoners kijken anders. Voor hen is kwaliteit het antwoord op de vraag of ze goed geholpen worden, of ze serieus genomen worden en of hun problemen opgelost worden; de paarse krokodil: u kent het beeld nog wel. Goede uitvoering vraagt daarom niet alleen om geld en bevoegdheden. Goede uitvoering — Lipsky en Zacka zeiden het al — vraagt ook om ruimte voor ambtelijk vakmanschap en lokaal maatwerk.

Voorzitter. Deze discussie zien we ook terug in het debat over het gemeentefonds. Het kabinet laat met de balansscan onderzoeken hoe de verdeling van de middelen beter kan aansluiten op de gemeentelijke praktijk. Dat is op zich verstandig, maar achter het financiële vraagstuk zit voor de VVD nog een belangrijkere vraag. Want wanneer iedere afwijking van een landelijke norm leidt tot nieuwe regels, nieuw toezicht of een nieuwe verantwoordingsverplichting, ontstaat een systeem waarin niet zozeer de financiën het probleem zijn, maar juist de mogelijkheden om te kunnen sturen. Uiteindelijk merkt de burger dat als eerste.

Hier ligt wat de VVD betreft ook een belangrijke verantwoordelijkheid voor de Eerste Kamer. Wij zijn geen mede-uitvoerder, maar wij zijn wel medewetgever. Juist daarom moeten wij onszelf bij iedere nieuwe medebewindstaak niet alleen de vraag stellen of deze juridisch houdbaar is en of de financiering is geregeld. Wij moeten vooral de vraag stellen of taken, bevoegdheden en middelen met elkaar in balans zijn, of gemeenten voldoende ruimte krijgen om deze taak goed uit te voeren, wat de wet betekent voor de professional aan de balie en vooral of de burger hierdoor een betere overheid gaat ervaren.

In dit kader is het aan de senaat om duidelijker aandacht te besteden aan de uitwerking van wetten die bij ons voorliggen. Dat is nu juist de meerwaarde van déze Kamer: dat we beoordelen of wetgeving uitvoerbaar is, of de bestuurlijke balans klopt, maar vooral of de wet ook daadwerkelijk bijdraagt aan betere

dienstverlening en meer vertrouwen bij mensen in de samenleving dat de overheid ook voor hén werkt.

Voorzitter, ik ga mijn betoog afronden. Ik heb op drie punten vragen aan de minister en de staatssecretaris. Mijn eerste vraag is of zij een verband zien tussen het vertrouwen van burgers in de overheid en de ruimte die gemeenten hebben om binnen medebewindstaken eigen afwegingen en lokaal passende keuzes te maken. Hoe beoordelen zij het risico van willekeur en rechtsongelijkheid, terwijl ze willen voorkomen dat decentrale overheden onnodig voor de voeten worden gelopen? Welke mogelijkheden zien zij daarbij om bijvoorbeeld meer te sturen op publieke waarden?

De tweede vraag gaat over de balansscan. Kan de minister toezeggen dat daarbij niet alleen wordt gekeken naar de financiële verhoudingen, maar ook naar de samenhang tussen taken, bevoegdheden, risico's, uitvoeringskracht en de feitelijke ruimte voor maatwerk in de uitvoering? Op welke wijze worden gemeenten en uitvoerende professionals betrokken bij deze onderzoeken, zodat ook hun praktijkervaring daadwerkelijk wordt meegenomen bij toekomstige keuzes, wil ik de minister in dit kader vragen. Als er dan uit komt dat er bijvoorbeeld overbodige verantwoordingsregels in bepaalde medebewindstaken zitten, kan de minister dan ook toezeggen dat hij het initiatief zal nemen om daarop te acteren?

De derde vraag die ik heb, gaat over de interbestuurlijke samenwerkingsagenda. Die betreft de gezamenlijke koers en agenda van het ministerie van Binnenlandse Zaken en de gemeenten, provincies en waterschappen, waarmee ze meer uit gezamenlijkheid kunnen sturen op maatschappelijke uitgaven. Wij vinden het heel verstandig om zo'n samenwerking aan te gaan, maar we vragen ons wel af hoe deze agenda zich verhoudt tot de verdere uitvoering van de onderzoeken naar de medebewindstaken die zijn aangekondigd. Zou het ook niet goed zijn om daar waar verschillende overheden met elkaar voor een maatschappelijke opgave staan, altijd op voorhand samenwerking en afstemming te zoeken, en dat niet eigenlijk pas te doen nadat het is geëscaleerd?

Voorzitter. Dat was het.

De **voorzitter**:

Er is een interruptie van de heer Van Hattem van de PVV.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Ik hoorde het woord "uitvoeringskracht" vallen. Ik heb daar zonet ook aan gerefereerd in het kader van de groei van het aantal ambtenaren en het aantal externen dat wordt ingehuurd door decentrale overheden. Ik vraag aan mevrouw Straus hoe de VVD die uitvoeringskracht nu eigenlijk voor zich ziet. Wat moeten we daar precies onder verstaan en hoe zou dat zich moeten verhouden tot die groei van het ambtelijke apparaat? Is het wel de wenselijke richting waar we naartoe gaan?

Mevrouw **Straus** (VVD):

Als je steeds meer regels in een bepaald systeem belegt, bijvoorbeeld steeds meer verantwoordingsregels, heb je ook mensen nodig die uiteindelijk die verantwoordingsregels daadwerkelijk weer op papier gaan zetten. Dan heb je dus ambtenaren nodig die daar zorg voor dragen. Mijn pleidooi is dus niet zozeer om de overheid uit te breiden; integendeel, ik zou juist willen kijken of we die regels niet kunnen vereenvoudigen, zodat de ambtenaren die er zitten, ook in staat zijn om het werk te doen.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Dan kunnen we het daar, denk ik, wel over eens zijn. Dan hoop ik dat het ook daadwerkelijk op die manier zal gaan gebeuren. Maar ik hoor tegelijkertijd bij mevrouw Straus van de VVD enig enthousiasme over een interbestuurlijke agenda. Nu is er enkele jaren geleden al een interbestuurlijk programma geweest, het IBP. Dat heeft gedraaid tot 2021. Dat is toen weer stopgezet. Dat is met wisselend succes — of zeg maar gerust: met niet heel veel succes — tot stand gekomen. Komt hier niet gewoon een beetje een herhaling van zetten en zouden we niet juist moeten heroverwegen of we zulke stappen moeten zetten? Zouden we dus niet juist moeten kijken naar de taken die gemeentes, provincies en de Rijksoverheid zelf hebben, in plaats van op deze manier iets op te gaan tuigen wat weer een beetje een ongrijpbare laag wordt?

Mevrouw **Straus** (VVD):

Ik denk dat juist de Rijksoverheid en de decentrale overheden veel meer met elkaar in gesprek moeten zijn, zeker waar het gaat om medebewindstaken. Ik vind die agenda dus juist wél een heel goed idee, omdat je daarmee samen gaat kijken voor welke maatschappelijke opgaven wij staan. Je gaat dan dus ook kijken wat we daarin te doen hebben. Als we dat overleg niet voeren, gaat de Rijksoverheid als standalone, in zijn eigenheid, die regels maken en dan worden die vervolgens doorgegeven aan de decentrale overheid die daar uitvoering aan moet geven. Ik denk dat je dan pas echt in de problemen komt. Ik zou juist liever zien dat je de mensen die bij de uitvoering betrokken zijn al vanaf dag één

meeneemt in het bepalen van beleid, dus in de vraag waar we rekening mee moeten houden en wat haalbaar en wat effectief is, en dat je dat dan verwerkt in je beleid.

De **voorzitter**:

De heer Van Hattem, de laatste keer.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Dat lijkt me op zich een logische insteek, maar bij zo'n agenda gaat het vaak wel weer naar zo'n programmatische aanpak en zo. Is mevrouw Straus het met me eens dat dát niet de bedoeling is, dus dat er niet weer een soort programma opgetuigd moet worden dat een heel eigen leven gaat leiden naast de bestuurslaag? Het moet dus, als je het over overleg hebt, echt wel in een bestuurslaag met een eigen verantwoordelijkheid landen, in plaats van dat er weer iets ontstaat waar eigenlijk niemand grip en sturing op heeft.

Mevrouw **Straus** (VVD):

Maatschappelijke opgaven zijn niet altijd met een schaartje te knippen. Daar moet je in gezamenlijkheid aan werken. Moet je dan vervolgens onderling afspraken maken over de vraag wie waarvoor verantwoordelijk is? Jazeker, maar het is niet zo dat iedereen vervolgens weer overgaat tot de orde van de dag in zijn eigen — zo zou je het kunnen zeggen — silo. Dat zou ik absoluut niet verstandig vinden. Ik zou het juist verstandig vinden om het in gezamenlijkheid te blijven doen.

Mevrouw **Fiers** [i] (PRO):

Dit debat voeren we natuurlijk met elkaar om uiteindelijk inzicht in, en overzicht over, het gemeentefonds te krijgen. Ik ben eigenlijk wel benieuwd naar de visie van de VVD op het instrument dat nu bedacht is, die balansscan. De vraag is dan of dat instrument voldoende inzicht geeft, of dat daar nog dingen in ontbreken. Zal ik mijn tweede vraag ook meteen stellen, voorzitter? Ja. Dat is de volgende. Als wij straks balansscans hebben, dus als die zijn uitgewerkt, ligt daar iets wat inzicht geeft. Daar kan van alles uit geconcludeerd worden, maar bij sommige dingen zal dat misschien zijn dat er sprake is van een disbalans. Dan moet er besluitvorming komen, want anders hebben we straks hele stapels papier en geen besluitvorming. En dat was niet het idee: het inzicht moet uiteindelijk ook leiden tot besluitvorming. Ik ben benieuwd of de VVD een beeld heeft van het vervolgproces.

Mevrouw **Straus** (VVD):

Van de balansscan hebben we de eerste proeven gezien. Je moet natuurlijk altijd oppassen met de definities die daaronder zitten. Worden die op de juiste manier gehanteerd? Wat levert dat dan op? Ik denk dat het echt nog wel een stuk discussie vergt, ook met elkaar, om te kijken of wat er nu ligt ook daadwerkelijk oplevert wat je zou willen, maar ik denk dat een mooie eerste stap in ieder geval is gezet, namelijk de stap om meer inzichten te krijgen. Ik stap meteen door naar de volgende vraag. Ik vind aan die balansscans juist interessant dat die verschillende onderdelen allemaal worden bekeken, dus niet alleen maar de financiën maar ook de vraag of de doelen of de ambities wel realistisch zijn ten opzichte van de uitvoeringskracht. Daar had ik het net met meneer Van Hattem nog over. Het kan namelijk best wel zo zijn dat er juist op dat punt knelpunten in de uitvoering zijn en dat je juist op dat punt dus alvast heel snel stappen zou kunnen zetten.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Zeker als het gaat om het vervolg lijkt dat me duidelijk. Dat hebben meerdere sprekers … Dat er geld bij moet, is niet per definitie de enige optie. Het kan ook op andere manieren. Mijn zorg zit er eerder in dat we het straks geconstateerd hebben en we dan heel lang met elkaar bezig zijn om de vervolgstap te bepalen. Ondertussen ligt het effect van die disbalans bij de medeoverheden, omdat zij die disbalans ervaren. Ik ben op zoek naar hoe de VVD naar het vervolgproces kijkt. Ik heb die vraag net ook aan de bewindspersonen gesteld. Bent u bereid om richting de regering een paar piketpalen te slaan om te zorgen dat die besluitvorming snel komt?

Mevrouw **Straus** (VVD):

Wat mij betreft zeker. We doen die balansscans niet alleen maar omdat het een mooie bureauexercitie is. We doen ze ook om met elkaar het gesprek te kunnen voeren over wat de uitkomst van de balansscan dan betekent. Ik wil niet nu al vooruitlopen op wat dat zou betekenen. Ik hoop dat er een aantal aanbevelingen uit voortkomen die kunnen helpen om de disbalans die er nu is, op te lossen. Dat kan op verschillende facetten zijn. Ik hoop ook dat door de samenwerkingsagenda die er nu is, in ieder geval het gesprek met de decentrale overheden over wat zij nodig hebben om uiteindelijk de medebewindstaken beter te kunnen uitvoeren, beter gevoerd kan worden.

De **voorzitter**:

Dat was uw antwoord. Ik heb het gevoel dat u zo'n beetje aan het einde van uw betoog was. Klopt dat? Ja? Dan gaan we nu luisteren naar de heer Van Rooijen van 50PLUS. Aan u het woord.

De heer **Van Rooijen** [i] (50PLUS):
Voorzitter. Welkom aan de minister en de staatssecretaris.

Op 8 april vorig jaar heb ik bij de behandeling van de begroting van het gemeentefonds een aantal vragen gesteld over de decentralisaties van de Wmo en de jeugdzorg in 2015. Mijn vraag was toen of die decentralisaties eigenlijk wel een succes zijn geweest. Bij de overdracht van die taken aan de gemeente zijn aanzienlijke besparingen ingeboekt. De gedachte was dat gemeenten dichter bij de burger staan en de taken daardoor doelmatiger kunnen uitvoeren. Is de verwachte doelmatigheidswinst werkelijk gerealiseerd? Ik heb minister Uitermark vorig jaar gevraagd om daar onafhankelijk onderzoek naar te laten doen. De minister wees dat verzoek af. Ik heb toen gezegd dat ik daar teleurgesteld over was. En dat ben ik nog steeds. Als je bij de overdracht van wettelijke taken uitgaat van besparingen, moet je achteraf toch kunnen vaststellen of die besparingen zijn gerealiseerd en of ze niet ten koste zijn gegaan van de kwaliteit van de ondersteuning?

We zijn inmiddels ruim elf jaar verder. Er komen balansscans en er loopt een onderzoek naar de verdeling van het gemeentefonds. Maar dat onderzoek gaat over de verdeling van het beschikbare geld over de gemeenten. Het gaat niet over de vraag of er in totaal voldoende geld is. En ook niet over de vraag of de decentralisaties van 2015 de verwachte doelmatigheidswinst hebben opgeleverd. Daarom stel ik de minister mijn vraag opnieuw. Is deze minister alsnog bereid om onafhankelijk te laten onderzoeken of de decentralisaties van de Wmo en de jeugdzorg de destijds verwachte doelmatigheidswinst hebben opgeleverd? Als hij dat niet zou willen, kan hij dan uitleggen op basis van welk onderzoek het kabinet wel kan vaststellen of de oorspronkelijke aannames juist waren?

Voorzitter. Voor 50PLUS is vooral de Wmo van groot belang. Door de vergrijzing zullen meer mensen een beroep doen op ondersteuning. De minister heeft aangegeven dat daarvoor sinds 2024 extra middelen beschikbaar worden gesteld, maar als de oorspronkelijke besparingen te hoog zijn ingeschat, hebben de gemeenten mogelijk vanaf het begin te weinig middelen gekregen.

Dan ons tweede punt. Het kabinet heeft balansscans aangekondigd om te onderzoeken of gemeenten voldoende geld krijgen voor hun wettelijke taken. De minister schrijft dat de afspraken over de opvolging nog verder moeten worden uitgewerkt. Maar wat gebeurt er als uit een balansscan blijkt dat gemeenten structureel te weinig geld krijgen voor hun wettelijke taak? De minister schrijft

dat een tekort kan worden opgelost door meer geld beschikbaar te stellen of de taken aan te passen. Wanneer wordt daar dan over besloten? En wat gebeurt er als het Rijk en de gemeenten het daar niet over eens worden?

Voorzitter. Het Rijk legt gemeenten wettelijke taken op en bepaalt aan welke eisen zij moeten voldoen. Dan moet het Rijk er toch ook voor zorgen dat gemeenten voldoende geld krijgen om die taken behoorlijk uit te voeren? Gemeenten kunnen niet zomaar besluiten een wettelijke taak niet meer uit te voeren. Als de middelen tekortschieten, kan dat ten koste gaan van andere voorzieningen of van de kwaliteit van ondersteuning. Uiteindelijk zijn het de inwoners die daarvan de gevolgen ondervinden.

Voorzitter. Uit de nieuwste cijfers blijkt dat de gemeenten in 2025 gezamenlijk 2,8 miljard hebben overgehouden. Dat is een aanzienlijk bedrag, maar een deel daarvan hangt samen met compensatie voor eerdere tekorten in de jeugdzorg. Bovendien konden veel gemeenten niet alles uitvoeren wat ze hadden begroot, onder meer door personeelstekorten. Zo'n overschot betekent dus niet automatisch dat gemeenten voldoende middelen hebben om al hun wettelijke taken behoorlijk uit te voeren. Natuurlijk moeten gemeenten zelf ook doelmatig werken. Niet ieder tekort is het gevolg van onvoldoende rijksfinanciering. Maar als een wettelijke taak ook bij doelmatige uitvoering structureel meer kost dan daarvoor beschikbaar is, dan moet daar toch iets mee gebeuren? Dan moet het Rijk óf meer geld beschikbaar stellen óf de wettelijke taak aanpassen. Je kunt niet dezelfde verplichting blijven opleggen en de financiële gevolgen bij de gemeenten neerleggen.

Daarom heb ik nog twee vragen aan de minister. Kan de minister toezeggen dat bij de verdere uitwerking van de balansscans wordt vastgelegd binnen welke termijn het kabinet een besluit neemt over de opvolging van een vastgestelde disbalans, en wanneer kan de Kamer die afspraken tegemoetzien? Dan onze tweede vraag. Als blijkt dat een wettelijke taak structureel onvoldoende wordt gefinancierd, kan de minister dan toezeggen dat het kabinet aangeeft hoe dat tekort wordt opgelost en wat de financiële gevolgen zijn voor andere gemeentelijke taken? Wij moeten namelijk als parlement kunnen beoordelen of het Rijk voldoende middelen beschikbaar stelt voor wettelijke taken van gemeenten en provincies. Daarvoor is het niet genoeg om te weten hoeveel gemeenten uitgeven; we moeten ook weten hoeveel het redelijkerwijs kost om die taken goed uit te voeren. De minister heeft aangekondigd dat de Eerste Kamer vanaf volgend jaar meer inzicht krijgt in de gemeentelijke taken en uitgaven, maar wanneer krijgen wij ook inzicht in de vraag of de beschikbare middelen voldoende zijn?

Voorzitter. Ik rond af. Ik hoor graag of de minister bereid is alsnog een onafhankelijk onderzoek te doen naar de decentralisaties van 2015 en duidelijke afspraken te maken over de opvolging van de balansscans. Ik wacht de antwoorden van de minister en de staatssecretaris met belangstelling af.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Van Rooijen. U sprak namens 50PLUS. Ik kijk even rond of er nog een andere senator is die in de eerste termijn van de kant van de Kamer het woord wenst te voeren. Dat is niet het geval.

Hiermee zijn we gekomen aan het eind van de eerste termijn van de kant van de Kamer. Dat schors ik de vergadering tot 17.35 uur, waarna we verdergaan met het antwoord van de regering in de eerste termijn.

De vergadering wordt van 16.55 uur tot 17.36 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. We zijn nu toe aan het antwoord van de regering in eerste termijn. Ik wil graag het woord geven aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Aan u het woord.

Minister **Heerma** [i]:
Dank, voorzitter. Voorafgaand aan de beantwoording van alle vragen die gesteld zijn in de eerste termijn, wil ik twee dingen zeggen. Het eerste betreft een constatering die er ook al was bij de Algemene Politieke Beschouwingen. U neemt uw werk zeer serieus en kan dus ook heel veel vragen stellen. Ik ga mijn best doen om die vragen in eerste termijn allemaal zo goed mogelijk te beantwoorden. Dat zal vast een uitdaging blijken.

Het tweede wat ik hier wil doen, is mijn felicitaties overbrengen aan de grootmoeder van de heer Lievense. 87 jaar is een zeer respectabele leeftijd. Ook felicitaties aan de kleinzoon van de heer Schalk. Ik begrijp dat hij 5 jaar is geworden. Ik kan niet anders dan dit hier doen. Dit maakt het sowieso voor beiden een heugelijke datum. Vooral richting de heer Lievense zeg ik dat zijn persoonlijke woorden en de warmte die daaruit sprak, mij raakten terwijl ik naar het debat zat te luisteren. Het is goed dat er in dit soort debatten ook ruimte is voor dit persoonlijke. Dat maakt het ook mensenwerk. Ik hoop dat de oma van

meneer Lievense kijkt. Ik hoop niet dat de kleinzoon van de heer Schalk kijkt, want dat zou op 5-jarige leeftijd misschien weer niet al te best zijn.

Voorzitter. Wij gaan vandaag met uw Kamer in gesprek over een groot aantal onderwerpen die de relatie tussen het Rijk en de medeoverheden betreffen. De belangrijkste aanleiding hiervoor is de brief Werken aan balans van 25 september, waar veelvuldig aan gerefereerd is in dit debat. Op basis daarvan is dit beleidsdebat ook geagendeerd. U heeft in uw inbreng juist op dit belangrijke thema veel naar voren gebracht.

Ik wil aan het begin van mijn eerste termijn het volgende graag expliciet zeggen. Volgens mij hebben verschillende woordvoerders hier dat ook al gedaan. In dit huis heeft u als senaat dit niet voor het eerst naar voren gebracht. Bij de bespreking van de begroting van de fondsen in juni hebben wij hierover een goed en scherp debat gevoerd. Daar werd ook aan gerefereerd. Er was destijds in de Kamer een lading opgebouwd, ook met mijn voorgangers in eerdere debatten. Mevrouw Fiers zei ook dat dat over de grenzen van wel of niet coalitie heen ging. Dat was vandaag ook merkbaar. Ik heb mij in het debat in juni daarvan rekenschap proberen te geven. Ik merk enerzijds dat dat gezien is. De heer Van der Goot zei volgens mij: de zon begint voorzichtig te stralen. Ik snap ook het ongeduld dat eerder is opgebouwd. Ik kan alleen maar waardering uitspreken richting een parlement dat ergens zo erg bovenop zit. Als er meer inzicht gevraagd wordt, dan wordt dat ook gegeven.

Ik wil daar vooraf ook het volgende bij zeggen. De heer Van der Goot had het over "terughoudendheid". In het debat in juni heb ik proberen aan te geven dat als die terughoudendheid er al was, dat was in het besef dat er niet zomaar wat gevraagd wordt. De toezeggingen die ik heb gedaan en waar we nu mee bezig zijn, zijn niet gering in omvang. Dat vraagt om zorgvuldigheid. Ik heb in juni gezegd dat het ook opletten is dat we met de cijfers niet in de details belanden, omdat het speelveld in het kader van het rapport van de commissie-Polman om meer dan alleen cijfers gaat. De bakens zijn omgezet, maar wat dat betekent, is nogal omvangrijk. Hoewel ik snap dat sommigen in dit huis hier al twee jaar mee bezig zijn, hoop ik dat er naast ongeduld ook enig begrip is. De bakens zijn wel degelijk omgezet, maar we zijn bezig met een niet-geringe opgave.

Mevrouw Fiers heeft gevraagd wat onze persoonlijke inzet is. De staatssecretaris en ik delen met uw Kamer het belang van dit thema. Ik wil hier vandaag met u spreken over hoe wij gezamenlijk als fondsbeheerder, als kabinet en Kamers, maar ook met medeoverheden, meer in control kunnen komen wat betreft het balansvraagstuk. Ook wij willen stappen zetten. Die heb ik namens het kabinet aangekondigd en uitgewerkt in de brief Werken aan balans. Deze brief volgt op de eerdere brieven van mijn voorgangers en op de hier in het debat herhaaldelijk

aangehaalde adviezen van de ROB. Deze eerdere brieven hebben geleid tot een verkenning en vervolgstappen, waarover ik uw Kamer heb geïnformeerd in de brief van 25 september.

De stappen die in deze brief genoemd worden, hebben als doel om de Kamer beter in positie te brengen om te kunnen beoordelen of er bij taken die medeoverheden uitvoeren, sprake is van balans wat betreft taken, ambities, middelen en uitvoeringskracht. Dat zijn ook de vier elementen in rapport-Polman, waar ik ook in het debat in juni volgens mij meerdere keren naar verwezen heb. Ik heb toen ook gezegd dat het wat mij betreft dus gaat om meer dan alleen de discussie over taken en knaken. Daar was mevrouw Fiers in haar inbreng volgens mij ook duidelijk over. De balansscan is hierbij een belangrijk nieuw instrument in ontwikkeling. Dat moet bijdragen aan een beter gesprek hierover en een basis bieden om tot maatregelen te kunnen komen. Verderop in mijn bijdrage zal ik hierop ingaan.

Zoals gezegd zijn er heel veel vragen gesteld. Het hoofddeel probeer ik te beantwoorden in een heel groot eerste blok, waarbij ik dus met name zal ingaan op het onderwerp samenwerking, de samenwerkingsagenda, waaraan is gerefereerd, de brief Werken aan balans en in het verlengde daarvan iets rondom de taken van decentrale overheden. Daarna zal ik in wat kortere blokken nog ingaan op specifieke vragen die gesteld zijn over bijvoorbeeld de financiële positie van gemeenten en provincies, en de herijking van het gemeentefonds, waar expliciet naar verwezen is door onder anderen de heer Lievense. Er waren een aantal vragen gesteld over de jeugdzorg. Ik sluit af met een aantal overige vragen, die niet te groeperen waren. Dat zijn dus ruwweg de vijf blokken, waarvan het eerste blok met afstand het grootste is. Dat zal u niet verrassen, gegeven de inbreng vanuit het parlement zelf. Daarnaast zal de staatssecretaris ingaan op de vragen die zijn gesteld over de normeringssystematiek, het accres en overige vragen die aan hem zijn gesteld.

Ik ga dus beginnen met een aantal thema's op het gebied van samenwerking en balans. Ik probeer daarbij zo veel mogelijk uw vragen in mijn tekst mee te nemen. Aan het einde van het blok zal ik een aantal losse vragen meenemen die wellicht in dit blok zijn overgebleven. Mocht er dan nog iets achterblijven dat wij gemist hebben, dan kunnen we daar in tweede termijn op terugkomen.

Zoals ik in juni met uw Kamer heb gewisseld, is de bekostiging van medebewind met alle wetsartikelen en financiële instrumenten die daarbij komen, soms best een technisch onderwerp. Dat is onvermijdelijk. Juist daarom benoem ik waar het mij vooral om gaat. Het gaat erom dat gemeenten en provincies hun belangrijke werk kunnen blijven doen: voorzieningen realiseren waar inwoners om vragen, democratisch eigen keuzes maken en een bijdrage leveren aan belangrijke

maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw en zorg. Dit is een verantwoordelijkheid die het hele kabinet voelt, maar als minister van BZK, hoeder van decentrale overheden en goede bestuurlijke en financiële verhoudingen, voel ik die verantwoordelijkheid in het bijzonder; ik denk dat dat zeker ook geldt voor de staatssecretaris van Financiën als fondsbeheerder.

Mevrouw Fiers refereerde in haar inbreng aan een aantal zaken die daarbij van belang zijn: de waarde van de lokale democratie, ruimte voor gemeenten en provincies, goede samenwerking met voorspelbaar en stabiel beleid en het borgen van autonome ruimte en beleidsvrijheid. Verantwoordelijkheid en zeggenschap horen daarbij bij elkaar, met als uiteindelijk doel een sterke lokale overheid voor grote gezamenlijke opgaven. Geld is daarbij geen doel maar een middel, zei mevrouw Fiers. Dat benoemde zij terecht. Wij delen deze vertrekpunten. Ik schets u nu de lijnen waaraan wij werken om dit te verwezenlijken.

Allereerst het vlak van interbestuurlijke samenwerking. Het Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen hebben elkaar nodig om grote maatschappelijk opgaven aan te pakken. Dit kabinet heeft vanaf de start geïnvesteerd in de relatie met medeoverheden en in deze gezamenlijkheid. In het overhedenoverleg wordt onder voorzitterschap van de minister-president het gesprek gevoerd tussen een brede afvaardiging van het kabinet en de medeoverheden. Door het kabinet en koepels van medeoverheden is een conceptsamenwerkingsagenda opgesteld. Uw Kamer is hier eind oktober over geïnformeerd. Deze conceptagenda ligt nu voor bij de achterbannen van de koepels. In deze agenda hebben het kabinet en de koepels afspraken gemaakt om samen te werken aan opvolging van de hier veelvuldig genoemde ROB-adviezen Afrekenen met disbalans en Meters maken met medebewind. Ik licht hierbij ook uit dat in de samenwerkingsagenda een procedure voor geschilbeslechting is afgesproken naar aanleiding van vragen die ook in dit debat zijn gesteld. Dat gaat erom welke stappen we zetten als we er echt niet samen uit komen.

Mevrouw Fiers heeft gevraagd aan welke concrete acties en resultaten van de samenwerkingsagenda de Kamer kan afmeten of en wanneer het vertrouwen tussen Rijk en gemeenten echt is hersteld. Dat vroeg zij overigens nadat zij had geconstateerd dat de verhoudingen wel wat verbeterd en genormaliseerd zijn ten opzichte van de periode daarvoor. Ik ben blij dat dat gezien is. Daar wordt aan alle kanten in geïnvesteerd. Mevrouw Van Toorenburg verwees ook naar het VNG-congres. Ik merk breed, ook bij medeoverheden, het gedeelde belang om ons samen in te zetten ten behoeve van de samenleving en grote maatschappelijke opgaven.

Het versterken van de relatie met medeoverheden is van essentieel belang voor het kabinet. De grote maatschappelijke opgaven kunnen we alleen samen met provincies, gemeenten en waterschappen aanpakken. Zichtbaar resultaat verwacht ik vooral op het gebied van de cultuur, de houding en de werkwijze tussen Rijk en medeoverheden. Dat is eigenlijk ook de essentie van het rapport van de commissie-Polman. De vraag die mevrouw Fiers stelt, is lastig om te beantwoorden, want het is ook aan medeoverheden om aan te geven wanneer het vertrouwen tussen Rijk en medeoverheden daadwerkelijk is versterkt en wat daar de norm voor is. Dit is in ieder geval wel het doel en de inzet. Ik ben blij dat mevrouw Fiers in ieder geval ook het begin daarvan ziet. Er ligt namelijk gewoon een gezamenlijke opgave.

Naast de samenwerkingsagenda werken we aan een tweede lijn. Daar is in dit debat volgens mij niet heel veel aan gerefereerd. De heer Lievense deed dat volgens mij wel. Ik wil daar toch de blijvende inzet op de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden uitlichten, de zogenoemde UDO. Dit is tevens het antwoord op de vraag van de heer Lievense. Hij vroeg hoe bij nieuw beleid en voorzieningen gezorgd wordt voor een goede balans en dat er geen nieuwe wetten zonder financiële dekking bij gemeentes terechtkomen. Met behulp van het beleidskader decentrale en gedeconcentreerd bestuur wordt gewogen of een taak goed past bij een bestuurslaag, zoals een gemeente of een provincie. Bij de UDO wordt van nieuw of gewijzigd beleid dat medeoverheden raakt vroegtijdig in kaart gebracht wat dit betekent voor de balans tussen de ambities, de taken, de middelen en de uitvoeringskracht. Onderdeel hiervan kan ook een onderzoek zijn naar de financiële gevolgen op basis van artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet.

Mevrouw Fiers legt hierbij terecht een relatie tussen artikel 2 en de bestuursakkoorden. Ik deel haar opvatting dat bij bestuurlijke afspraken, bijvoorbeeld over de uitvoering van wettelijke doelstellingen van het Rijk, op grond van artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet moet worden vastgelegd wat de financiële gevolgen voor medeoverheden zijn en hoe dit kan worden bekostigd. Artikel 2 beperkt zich nadrukkelijk niet enkel tot wettelijke taken. Het gaat volgens de wetstekst om beleidsvoornemens van het Rijk die leiden tot een wijziging van de uitoefening van taken of activiteiten door provincies of gemeenten. Daar horen bestuurlijke afspraken dus ook zeker bij; die vraag stelde mevrouw Fiers volgens mij concreet. In de concept samenwerkingsagenda is de inzet om bij nieuwe taken de gevolgen goed in beeld te brengen verder bestendigd. Afgesproken is dat UDO standaard wordt toegepast.

Mevrouw **Fiers** [i] (PRO):

We hebben natuurlijk een verschil tussen nieuwe taken en de bestaande taken. U komt terug op de UDO's; misschien al vooruitlopend daarop het volgende. De UDO gaat er natuurlijk over dat we het met elkaar zorgvuldiger willen doen. UDO is dus een soort proces en uiteindelijk komt daar een resultaat uit. Maar nu hebben we het heel veel over de bestaande taken. Daar is het natuurlijk ook relevant om vanuit het Rijk, op het moment dat er bestuurlijke afspraken zijn waarbij gemeentes een bijdrage moeten leveren aan de doelstellingen van het Rijk, vast te leggen wat dat precies gaat betekenen voor de taken van de gemeentes. Dat moeten we dan doen in lijn met zoals we dat bij nieuwe dingen doen en conform artikel 2. We moeten het ook vastleggen voor de bestaande taken.

Minister **Heerma**:

In de opbouw van dit blok wilde ik beginnen met de samenwerkingsagenda en dan iets zeggen over UDO voor nieuwe taken. Ik kwam nu bij het blokje: de derde lijn is mijn inzet op bestaande taken. Op het vlak van het monitoren en verbeteren van de balans op bestaande taken heb ik in de Kamerbrief Werken aan balans geconcludeerd dat dit extra stappen vraagt. Ik zou bijna zeggen: dat is iets waar de Eerste Kamer al langer van overtuigd is en waar ik in juni ook toezeggingen op gedaan heb in het scherpe debat dat wij toen gevoerd hebben.

Zoals de heer Schalk terecht in zijn bijdrage opmerkte, zien we in de praktijk dat taken zich anders kunnen ontwikkelen dan vooraf werd beoogd. De praktijk pakt soms anders uit. Of zoals mevrouw Van Toorenburg en mevrouw Straus terecht al aanhaalden: er zijn zorgen over de uitvoerbaarheid van sommige taken. Dit geldt zeker wanneer het om omvangrijke taken gaat, specifiek bijvoorbeeld voor kleine gemeenten. Ik memoreer nogmaals: het gaat hier erom dat gemeenten en provincies hun belangrijke werk kunnen doen, voorzieningen kunnen realiseren voor hun inwoners, eigen keuzes kunnen maken en bij kunnen dragen aan belangrijke maatschappelijke opgaven. Een goede balans tussen de ambities, de taken, de middelen en de uitvoeringskracht is hiervoor een harde randvoorwaarde, juist om de vrije ruimte voor eigen, autonome keuzes door gemeenteraden of Provinciale Staten te behouden. In de Kamerbrief Werken aan balans heb ik de stappen uiteengezet om beter zicht op en inzicht in de bestaande taken te realiseren. Dit zijn concreet: het overzicht van de taken, de balansscan als nieuw instrument en de inzet op de BFU, de bijzondere fondsuitkering, onderdeel van de Financiële-verhoudingswet die nu in de Tweede Kamer voorligt.

In lijn met de motie-Fiers wordt een overzicht opgesteld van de taken van gemeenten en provincies, inclusief de sturingsmogelijkheden en de mate van beleidsvrijheid. Ik hoor vandaag ook vanuit uw Kamer, bijvoorbeeld van

mevrouw Van Toorenburg en de heer Schalk, de brede wens hiertoe. Dit is het eerste element uit de brief van 25 september. Ook de ROB heeft hierover eerder uitgebreid advies en een handreiking gegeven, waarmee ik aan de slag ben gegaan. Deze zullen worden meegenomen in de verder uitwerking van het onderzoek naar taken en de verdere uitwerking van de balansscan.

Uw Kamer heeft vorige week, zoals toegezegd, de eerste opbrengst gekregen van waar specifiek naar is gevraagd: het overzicht van wetgeving per taakveld. Begin volgend jaar ontvangt uw Kamer het overzicht van beleidsvrijheid en sturingsmogelijkheden per taakveld. Hiervoor worden momenteel de medebewindstaken per taakveld geanalyseerd.

In een integraal overzicht van 2027, dat uw Kamer in het najaar van 2027 zal ontvangen, dus voor de begrotingsbehandeling, zullen beleidsvrijheid en sturingsmogelijkheden worden gekoppeld aan de uitgavenontwikkeling op taakvelden. Dit verbetert, in optelsom, het overzicht van uw Kamer. Hiermee zal een beeld worden gegeven van de uitgaven aan taken met een sterk medebewindkarakter en de uitgaven aan taken met een beleidsvrij karakter. Het is mijn ambitie om hiermee een onderzoek en overzicht neer te zetten dat gedragen is onder departementen en medeoverheden en dat bouwstenen

bevat om het beeld van beleidsvrijheid en medebewindstaken periodiek te blijven herijken. Dat was volgens mij ook een hele expliciete vraag: is dit een eenmalige exercitie of is dit een nieuw instrument dat we periodiek blijven uitvoeren?

De heer **Lievense** [i] (BBB):

Daar zijn we natuurlijk heel blij mee, maar we zijn al een aantal jaren op zoek naar dat overzicht. Ik proef en voel bij de beantwoording van deze minister dat deze minister daar ook naar op zoek is. Is deze minister het met mij eens … Ik zeg "deze", ik bedoel: is "de" minister — er is altijd een minister — het met mij eens dat het overzicht natuurlijk wel dynamisch is en dat het elke keer aan verandering onderhevig is?

Minister **Heerma**:

Déze minister … Het antwoord op uw vraag is: ja. Dat wil zeggen: het antwoord op de vraag van de heer Lievense, van deze senator, is "ja". Ik kan er toch niet omheen om te zeggen wat ik in het begin ook zei. De terughoudendheid in deze discussie heeft ook echt te maken met het feit dat wat we hier gaan doen … We willen ook iets kunnen waarmaken. Daarom zei ik in het begin ook: de intentie is er echt, de knop is omgezet, maar het is niet gering wat we hier proberen te

doen. Wat we gaan opleveren moet in zorgvuldigheid gebeuren. Dat was in juni onderdeel van mijn inbreng in het debat. Ik snap dat toen nog de gedachte was: is dit onderdeel van een "nee"? Dat was het niet. Maar we moeten daarna met elkaar opletten, want als we te veel inzoomen op de cijfers, gaan we hier discussies krijgen die dan wel in gemeenteraden of Provinciale Staten thuishoren, dan wel te weinig beeld geven van het verschil tussen gemeentes als je puur naar de cijfers kijkt. Daarom moeten we het inzicht gebruiken om het goede debat met elkaar te voeren, zodat de senaat zijn controlefunctie kan uitvoeren. Want daar is het allemaal mee begonnen: we hebben inzicht nodig om onze controlefunctie te kunnen uitvoeren.

De **voorzitter**:

Ik zie dat de heer Lievense heel snel komt aanrennen, maar ik zag de heer Schalk eerder opstaan. Laten we toch maar eventjes de heer Schalk het woord geven, namens de SGP.

De heer **Schalk** [i] (SGP):

Die hardlopers, dat is het niet helemaal.

Minister **Heerma**:

Hardlopers zijn eh ...

De heer **Schalk** (SGP):

Laten we het niet afmaken.

Voorzitter. De ambitie spat ervan af. Dat is duidelijk. Ik denk dat we die zeer waarderen. Waar ik nog een beetje naar zoek, is het volgende. Als die taken veranderen, zoals de minister zojuist heeft verwoord, of als er taken bij komen, wordt er onderzoek op gezet, maar dat kan natuurlijk heel erg verschillend uitpakken per gemeente. Ik noemde zelf het voorbeeld van de Wmo in mijn verhaal. Als je een vergrijzende gemeente hebt, heb je een totaal ander verhaal dan in een jonge stad, zal ik maar zeggen. Met andere woorden: heeft de minister dan ook mogelijkheden in de manier waarop hij het nu uitwerkt, om meer op maat te kunnen werken, afhankelijk van bepaalde parameters in een gemeente?

Minister **Heerma**:

Ik wil straks nog iets meer zeggen over de balansscan. Het korte antwoord is: we zijn het op dit moment aan het uitwerken. Begin volgend jaar zullen we de

Kamer daarover informeren. Precies op dit soort vraagstukken zit de vraag: hoeveel hooi kan de vork aan? Daarbij zijn vooral van belang de manier waarop het debat gevoerd wordt — ik heb daar alle vertrouwen in, gezien de hoffelijkheid waarmee het debat hier meestal gevoerd wordt — en dat de juiste en niet te snelle conclusies daaraan verbonden worden. We weten dat gemiddelden niet altijd het hele verhaal vertellen. We gaan proberen een zo goed mogelijk beeld te schetsen met alle nuances, maar dat is een niet geringe opgave. Als ik bij de verdere beantwoording over de balansscan kom, zal ik daar nog meer over zeggen.

De heer **Schalk** (SGP):

Als ik het goed begrijp, zegt de minister dat het in de brief van januari verder uitgewerkt is en dat er geprobeerd wordt om een route te vinden om daar beter in te kunnen sturen.

Minister **Heerma**:

Volgens mij was dat niet de vraag die de heer Schalk net stelde. In antwoord op de vraag die hij net stelde, ga ik een voorzichtig "ja" aangeven.

De **voorzitter**:

Dan komen we toch bij de heer Lievense van de BBB.

De heer **Lievense** (BBB):

Ik word enorm enthousiast van de beantwoording van deze minister. Hij geeft aan dat dat overzicht er moet komen. Mevrouw Moonen vroeg net per interruptie aan mij: ben je dan ook bereid om te gaan schrappen in de taken? Daar gaan wij als Eerste Kamer vooral niet over. Ik denk dat dat overzicht juist voor de Tweede Kamer van het grootste belang is, om de beleidskeuzes te gaan maken om al dan niet te gaan schrappen. Ik hoor de minister zeggen dat hij met de koepels naar die taken gaat kijken. Is hij van plan om met dat overzicht ook met voorstellen te komen om wellicht taken los te laten?

Minister **Heerma**:

Ik ga hier heel terughoudend in zijn. Ik weet niet of het in dit huis was of in de Tweede Kamer, maar ik heb eerder gezegd dat we moeten oppassen dat we, vanuit de brede verantwoordelijkheid die de minister van Binnenlandse Zaken heeft, niet een soort debat krijgen met de "minister van alle zaken". Dat geldt ook voor sommige vragen die in dit debat gesteld worden. Die begrijp ik, omdat ze volgen uit het eerste taakoverzicht dat we gegeven hebben, maar het debat over

wat beleidskeuzes zijn, inclusief de vraag of sommige ambities naar beneden moeten, moet echt gevoerd worden met de bewindspersonen die verantwoordelijk zijn voor dat beleid. Anders krijgen we binnen een ander artikel van de Grondwet, namelijk artikel 42, hele gekke verhoudingen. Ik ga dus op de vraag van de heer Lievense zeer terughoudend antwoorden. Ik voel een verantwoordelijkheid in het kader van de toezeggingen die we gedaan hebben en waar we heel hard aan werken. Die is niet gering, maar dat de minister van Binnenlandse Zaken voorstellen gaat doen op elk beleidsterrein, waardoor ambities niet meer worden gehaald, gaat één stap verder dan ik waar kan maken. Dat past niet binnen de verhoudingen die we hebben vastgelegd.

De heer **Lievense** (BBB):

Deze senator begrijpt dat heel goed van de minister. Ik hoor dat er gepraat wordt met de vakdepartementen en de vakministers. Daar gaat een hele discussie aan vooraf.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Ik weet niet of ik in het goede blokje zit, maar als dat niet zo is, hoor ik het wel. Ik had een vraag om toch een beetje te kunnen snappen waarom het de afgelopen twee jaar zo moeizaam was om in deze fase te komen. Voordat wij overgaan tot enthousiasme omdat de knop om is en het nu allemaal goed komt, wil ik toch graag expliciet antwoord van de minister en de staatssecretaris op de vraag of er enige aarzeling is om dit tot een goed einde te brengen. Heeft dat niets te maken met het feit dat, als er inzicht komt, er misschien wel uitkomt dat er her en der geld bij moet? Is er daarom terughoudendheid? Ik ben even heel eerlijk. Ik heb weleens gedacht: ze willen niet, omdat ze bang zijn dat eruit gaat komen dat er heel veel geld bij moet en dat we dan een financieel probleem hebben. Dus ik stel de vraag maar even heel open: dat is geen onderliggende gedachte bij deze twee bewindspersonen?

Minister **Heerma**:

De vraag die mevrouw Fiers stelde, was ook bijna — dan kom ik weer bij de vraag van de heer Lievense — of déze minister wil gaan evalueren hoe voorgaande bewindspersonen hiernaar keken. Ik heb geprobeerd begrip te vragen voor de terughoudendheid zoals die er geweest is, die hier dus niet mee te maken heeft, maar ook begrip te vragen voor de omvang van de opdracht waarvoor ik sta, na de toezeggingen die ik uw Kamer in het debat van juni heb gedaan en met de uitvoering waarvan we nu bezig zijn. Daarbij is het enthousiasme dat de heer Lievense tentoonspreidt ook wel een zorg, want we moeten het wél waarmaken. Ik vertrouw erop dat we, op het moment dat dit niet voldoende waargemaakt

wordt, weer een kritische Eerste Kamer tegenover ons zullen treffen. Maar als dat niet voldoende waargemaakt wordt, komt dat niet voort uit onwil, maar gewoon uit het feit dat er nogal een opgave ligt.

En nee, het is niet zo dat discussies worden gestart omdat het extra geld zou kunnen kosten. De terughoudendheid zit in de omvang van de taak en ook — daar ging het debat in juni ook over — over de terughoudendheid om te willen treden in de autonomie van decentrale overheden. In juni heb ik geschetst dat dit risico hieraan vastzit. Het antwoord op de vraag die mevrouw Fiers stelt, is dus nee.

Ik ga nu dan toch iets meer zeggen — dat heb ik zelf uitgelokt — over die balanskern. Het tweede element, wat betreft een beter inzicht in de bestaande taken, is die balanskern. Met dit nieuwe instrument beoog ik dat voor bestaande taken wordt onderzocht of er sprake is van balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht, zodat het gesprek hierover tussen het Rijk en de medeoverheden beter kan plaatsvinden, met het juiste inzicht op tafel. Voor de gesprekken die nu al gevoerd worden, zal de balanskern een gestructureerd kader moeten bieden. Het is mijn ambitie om met de balanskern een gezamenlijke taal, structuur en feitenbasis te ontwikkelen. Dit helpt bij het gesprek over disbalans bij gemeenten en provincies, en mogelijk ook — dat was de vraag van de heer Schalk — over de mogelijk grote verschillen die daarbij aanwezig zijn. Dat gestructureerde gesprek helpt dus ook om dat in beeld te krijgen.

De balanskern biedt voor iedere partij de mogelijkheid om op basis van signalen of monitoring onderwerpen aan te dragen om een verdieping te maken op de balans. Daar vroeg mevrouw Van Toorenburg naar. Ik zie mijn rol in dat proces als aanjager, regisseur en aanspreekpunt voor de Kamer. Voor de vakdepartementen, dus voor mijn collega's in het kabinet, zie ik vooral de rol om de scan op zich te nemen en het inhoudelijke gesprek hierover te voeren met beide Kamers en de medeoverheden. Ik verwijs hierbij weer terug naar het antwoord dat ik de heer Lievense gaf toen hij de eerste keer kwam aangesneld richting de interruptiemicrofoon.

Mevrouw Fiers en mevrouw Moonen hebben daarnaast vragen gesteld over de reikwijdte, de maatstaf en de inhoud van de balanskern. Ook vroegen zij hoe deze bruikbaar wordt. De balanskern gaat verder dan alleen een wettelijk kader. Ook ambities of gezamenlijke akkoorden voor rijksdoelen maken daar onderdeel van uit. De heer Van der Goot wees terecht op het belang hiervan. Gemeenten kunnen daarnaast zelf een eigen afweging maken om meer of minder te doen wanneer zij beleidsvrijheid hebben binnen hun taak. Dat gesprek gaat om meer dan alleen geld. Het gaat ook om ambities, sturingsmogelijkheden,

beleidsruimte, uitvoerbaarheid en verdeling van risico's, zoals mevrouw Fiers terecht aanhaalde.

Ook kan er aandacht uitgaan naar de verschillen tussen gemeenten — de heer Schalk vroeg daar expliciet naar — bijvoorbeeld wat betreft uitvoeringskracht of de wijze waarop een taak georganiseerd is. Dit perspectief verdient de aandacht en de nadrukkelijke inbreng van gemeenten en provincies wanneer de balanskern wordt besproken.

Mevrouw **Van Toorenburg** [i] (CDA):

Vergeeft u mij, ik ben niet zo'n heel goede abstracte denker. Ik wil heel graag een beetje de concreetheid in. Als voorbeeld noem ik het thema van de uitvoering van de Omgevingswet. Is dat voor de minister een onderwerp dat zich zou lenen voor een balanskern? Of denkt hij aan heel andere thema's?

Minister **Heerma**:

Ik snap waar mevrouw Van Toorenburg mee begint, en eigenlijk zit daarin een deel van de zorg die ik benoemde. Als we het namelijk te abstract maken, trekken we soms de verkeerde conclusies. Het is dus bedoeld als een hulpmiddel voor het gesprek, maar er komt niet één cijfer uit waar je dan de conclusies uit kunt trekken. Dat is het eerste deel van de vraag. En het antwoord op de vraag of dit een voorbeeld zou kunnen zijn, is: ja, dat kan.

Mevrouw **Moonen** [i] (D66):

Ik hoor de minister zeggen dat het niet alleen gaat om de wettelijke taken van een gemeente, maar dat er ook rijksdoelen worden meegenomen in de balansscans. Ik denk dat dat een hele goede zaak is, want daarover ging een deel van de vragen en opmerkingen, niet alleen van mij maar ook van een aantal collega's. Je krijgt namelijk een eerlijke scan als je zowel de wettelijke taken op gemeenteniveau opneemt als de rijksdoelen die je wilt bereiken via de gemeentes. Ik ben dus erg verheugd over dit antwoord.

De **voorzitter**:

Waarvan akte.

Minister **Heerma**:

Wat ik me overigens ook kan voorstellen, is het volgende. Wij komen dus begin volgend jaar met een nadere uitwerking van de balansscan. We zullen in de uitwerking ook meenemen wat nou voor die scan in aanmerking komt. We gaan

dus proberen om daar begin volgend jaar aandacht aan te besteden in een brief, om wellicht wat te helpen bij het abstracte denken.

Mevrouw Van Aelst en de heer Van der Goot vroegen terecht aandacht voor de samenhang en de integraliteit tussen onderwerpen in een balansscan en aanpalende beleidsterreinen. Mevrouw Van Aelst noemde onder andere de zorg. In mijn brief van 25 september heb ik dit aspect ook benoemd. De samenhang en de integraliteit — ik wil steeds "integriteit" zeggen, maar ik zal de extra lettergreep eraan toe proberen te voegen — bijvoorbeeld in het sociale domein, maakt dat verdieping nodig is om tot het goede gesprek over balans te komen, in aanvulling op het overzicht van taken waarin het gehele takenpakket in beeld wordt gebracht.

Mevrouw Fiers en meneer Van Rooijen hebben ook gevraagd naar de wijze van opvolging van de balansscan en de vastlegging van het tijdpad en de rolverdeling daarin. De uitgangspunten daarvan heb ik in mijn brief van 25 september staan. Die worden door het kabinet gedeeld. Als er sprake is van disbalans moet erover gesproken worden hoe die opgelost moet worden. Dit kan gebeuren via het bijstellen van ambities of de wijze van uitvoering, of via het beschikbaar stellen van extra middelen. Dit is uiteindelijk een politiek besluit, dat door de betrokken bewindspersonen genomen wordt in overleg met medeoverheden en het parlement. Mocht er verschil van inzicht zijn, dan kan er inderdaad een vorm van escalatie nodig zijn. De samenwerkingsagenda biedt hiervoor een handvat; dat heb ik aan het begin van mijn termijn ook in de richting van mevrouw Fiers gezegd. Dit wordt ook meegenomen in de verdere uitwerking van de balansscan.

De balansscan wordt nog inhoudelijk uitgewerkt met koepels en vakdepartementen. Uw Kamer informeerde in schriftelijke vragen en in haar inbreng van vandaag naar onderdelen van de balansscan. De Kamer droeg hierbij belangrijke punten aan over transparantie, evaluatie en verschillen tussen gemeentes dan wel provincies. Deze zal ik meenemen als aandachtspunten bij de uitwerking. Ook zeg ik nogmaals dat ik blij ben met de aandacht van uw Kamer voor dit onderwerp en dit instrument. Ik wil de balansscan, en de manier waarop die goed kan landen, zorgvuldig en stap voor stap nader uitwerken, samen met de VNG en het IPO. Zij zijn er al nauw bij betrokken en dat waardeer ik zeer. Uw Kamer wordt dus begin 2027 nader geïnformeerd over de uitvoering. Daar zal ik de elementen in meenemen die hier vandaag als belangrijk onderstreept zijn.

De heer **Van der Goot** [i] (OPNL):

Ik interrumpeer mede namens Volt en de Partij voor de Dieren, maar dat terzijde. Ik wil even terugkomen op de balansscan. Ik begrijp de interesse van alle

partijen die hiermee aan de slag gaan, maar het ging ook nog om het totale plaatje. De ROB heeft daarvan gezegd dat je pas in stap drie, als het gaat om de budgettentoekenning aan de taken en de kosten die worden gemaakt, een echte vergelijking kunt maken voor het integrale plaatje, dus voor het gehele gemeentefonds. Komt u daar nog op terug, vraag ik via de voorzitter, of moet ik nu die interventie plegen?

Minister **Heerma**:

Ik kom daar nog op terug. Er ligt hier nog een hele dikke stapel. Als dat niet voldoende is, kunnen we er ook altijd op terugkomen in tweede termijn. Maar dit komt nog later in mijn bijdrage.

De **voorzitter**:

Een aarzelende interruptie, geloof ik, van mevrouw Fiers.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Ik weet niet of ik in het goede blokje zit, maar u vertelde net iets over de balansscan. Als die is gedaan en er een conclusie uitkomt, is het belangrijk dat er besluitvorming plaats gaat vinden. Collega's hebben daar ook al aan gerefereerd. Kan de minister iets meer duiden over hoe hij dat voor zich ziet? Mijn zorg zit in het feit dat het dan soms heel erg lang kan duren voordat er een oplossing is. We hebben dat bijvoorbeeld in de jeugdzorg gezien. Er werden commissies ingesteld en het sleept zich jaren en jaren voort, zeg ik dan toch even. En vervolgens zitten gemeentes met het probleem. Ik ben eigenlijk wel benieuwd hoe de minister kijkt naar het vervolg op die balansscans. Uiteindelijk is het maken van een balansscan natuurlijk niet het doel. We willen dat er een oplossing komt. Hoe kijkt u naar dat vervolgproces en is daar ook iets van een tijdsplanning voor te geven of een momentum, om te voorkomen dat we straks hele stapels papier hebben waarin we allemaal een disbalans hebben geconstateerd, maar geen begin van een oplossing hebben?

Minister **Heerma**:

Ehm ... Ik vind dit ook weer een hele moeilijke vraag om te beantwoorden. De ene balansscan is de andere niet. Het ene onderwerp is ook het andere niet. Wel is het zo dat mevrouw Fiers verwijst naar ervaringen uit het verleden, die voor de Eerste Kamer volgens mij juist aanleiding zijn geweest om meer inzicht te krijgen. Ik probeer dus door de combinatie van de elementen die ik noem, de samenwerkingsagenda, het overzicht, de balansscan, de BFU's, aan te geven

welke stappen wij zetten om dit soort ervaringen uit het verleden juist tegen te gaan. Heel specifiek op het tijdpad kom ik later in mijn termijn terug.

De **voorzitter**:

Ik gebruik even dit moment om een vooraankondiging te doen. Het is de bedoeling dat we rond 18.30 uur een avondpauze inlassen voor het diner. Om 19.30 uur zullen we doorgaan. Ik kijk even naar u, minister, of dat wellicht uw beantwoording beïnvloedt. Maar dan weet u dat.

Minister **Heerma**:

Voorzitter, ik ga gewoon kijken hoever ik kom in het komende kwartier. Ik heb gegeven de dikke stapel die hier ligt, geenszins de indruk dat ik dan al klaar ben. Het is aan u om de orde te bewaken. Daar schikken wij ons in.

De **voorzitter**:

Misschien is het wel goed om even naar de collega's te kijken om de minister even een aantal minuten het woord te geven zonder interrupties, zodat er wat voortgang kan komen. Gaat u verder.

Minister **Heerma**:

We zijn overigens bij best veel onderwerpen best ver, maar er zijn ook héél veel losse vragen gesteld, die soms op details of individuele onderwerpen betrekking hebben.

Ten derde als het gaat over zicht op en inzicht in bestaande taken: de bijzondere fondsuitkering, uit de te wijzigen Financiële-verhoudingswet. In de brief Werken aan balans is dit ook duidelijk neergezet. Dit heeft tot doel om beter zicht op bestaande taken te krijgen. De BFU biedt namelijk de mogelijkheid om beter te kunnen monitoren en budgetten te volgen. Dit kan nodig zijn voor taken waarbij een gezamenlijke behoefte hieraan bestaat, bijvoorbeeld omdat nog niet precies duidelijk is hoe een taak in de praktijk uit zal pakken. De BFU vraagt geen verantwoording van bestede middelen waar accountants aan te pas komen — dat is een van de onderwerpen waar bij de SPUK's natuurlijk veelvuldig over gesproken is — maar vraagt decentrale overheden wel kwantitatieve informatie te delen, waarmee gezamenlijke beleidsgevolgen in beeld kunnen worden gebracht. Mijn beeld is dat dit goed aansluit bij de behoeften die er in uw Kamer zijn en de debatten die hierover geweest zijn. Ik zie het onderzoek naar beleidsvrijheid van taken, de balansscan en de inzet van de BFU als belangrijke stappen om te voorzien in het onderhoud van de balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht bij gemeenten en provincies en versterking van

het overzicht van en inzicht in bestaande taken. In mijn visie zullen kabinet, koepels en beide Kamers de komende jaren op basis van deze instrumenten het gesprek beter kunnen voeren over balans. Dit kan tot een beter gesprek tussen Kamer en kabinet leiden.

Tegelijkertijd moeten we er met elkaar behoedzaam voor zijn dat dit onderhoud er niet toe leidt dat gemeenten en provincies vanuit het Rijk onnodig worden ingeperkt, want die verleiding ligt op de loer. Meer meten is meer weten, maar dat kan ook leiden tot meer willen regelen. Daarmee zouden we juist de kracht van gemeentes en provincies kunnen beperken. Dit vraagt dus om bewustzijn en terughoudendheid. Het grootste goed van het decentrale bestuur, namelijk dat elke gemeente of provincie lokaal kan beslissen wat door haar inwoners gewenst wordt, de autonomie, kan hierdoor onder druk komen te staan. Ik hoor dat hier bij uw Kamer ook expliciet aandacht voor is, onder anderen bij de heer Lievense.

We versterken de autonomie van gemeenten en provincies direct door gericht taken onder de loep te nemen, die gestructureerd te bespreken en die waar nodig aan te passen. We versterken de autonomie indirect doordat we hiermee waarborgen dat elke gemeente en provincie voldoende financiële ruimte overhoudt voor het maken van eigen keuzes. Mevrouw Van Toorenburg refereerde hier terecht aan. Met de hierbij aangekondigde stappen beoog ik, samen met medeoverheden, uw Kamer en de collega's in het kabinet beter zicht op en inzicht in de medebewindstaken te verschaffen, zodat we een beter gesprek kunnen hebben over de balans en over wat nodig is om tot herstel van die balans te komen, zowel financieel als beleidsmatig, in sturing of anderszins. Hiermee geef ik invulling aan de motie-Fiers, die in uw Kamer is aangeboden en waar volgens mij zo ongeveer elke spreker in dit debat aan heeft gerefereerd.

De heer Van der Goot heeft gevraagd wanneer de adviezen die de ROB heeft uitgebracht verder kunnen worden opgevolgd. Ook vroegen hij en de heer Van Rooijen om zichtbaar te maken welke middelen zijn toegevoegd en welke kosten werkelijk worden gemaakt. Daarnaast vroegen meerdere leden om een concreet tijdpad. Ik zet op dit moment heel concrete stappen, onder andere naar aanleiding van de uitgebrachte ROB-adviezen. Het in beeld brengen van de budgetten vraagt wel om een zorgvuldig gesprek over de ambities, taken en uitvoering, samen met de betrokken partijen. Dit vraagt ook om gedeelde uitgangspunten en aannames. Dit is bij uitstek iets wat kan plaatsvinden binnen de context van de balansscan. De in de verkenning onderzochte casussen laten dit ook zien. Daar kan de juiste context worden geboden, aansluitend bij het beleid, en daar kan diepgang plaatsvinden. Daarnaast brengen wij het takenpakket, de beleidsvrijheid en de sturingsmogelijkheden in kaart. Het aan de voorkant integraal en in detail in beeld brengen van de budgetten voor alle taken gaat echter voorbij aan de nuance die de taakuitvoering vaak met zich

meebrengt, bijvoorbeeld omdat in gemeenten integraal beleid wordt gevoerd over verschillende beleidsterreinen heen of omdat er een ruimere ambitie bestaat voor de taakuitvoering dan strikt wettelijk bepaald is. Je meet dan niet wat je wilt meten.

Ik zie mijn inzet als een gezamenlijke agenda, ook voor de langere termijn. Komend jaar, in 2027, informeer ik u zoals gezegd nader. De stappen die ik zet, zijn concreet, maar er is meer nodig. Dit vraagt om doorlopend onderhoud — volgens mij vroegen verschillende deelnemers in dit debat daar ook naar — om een verdere uitwerking van de instrumenten en om het leren hoe je deze in de praktijk goed toepast. Ik begrijp dat u tempo wilt, maar het moet ook zorgvuldig gebeuren. Ik wil hierin een zo goed mogelijke balans bereiken en ik wil uw zorgen en wensen hierbij betrekken. In de tussentijd vinden er doorlopend gesprekken plaats tussen het kabinet en de medeoverheden over de balans in de bestaande en nieuwe taken. De heer Lievense refereerde hieraan. Met mijn inzet versterk ik deze praktijk, samen met de staatssecretaris als medefondsbeheerder.

Ik zal nu een aantal specifieke vragen langslopen, die ik deels al beantwoord heb. Ik wil vooraf de nuancering maken dat veel van de gestelde vragen gaan over concrete beleidsterreinen die bij de verantwoordelijkheid van mijn collega's binnen het kabinet horen. Ik snap de belangstelling van uw Kamer voor deze onderwerpen, omdat daar in het debat van de Kamer uiteindelijk ook een sleutel ligt voor hoe je tot een herstel van de balans komt. Maar soms hebben die beleidsterreinen ook gevolgen voor de uitvoering op andere beleidsterreinen. Volgens mij is er ook over de Woo en de privacywetgeving gesproken. Met de agenda die ik hier neerleg, werk ik toe naar meer zicht op de balans in het gehele takenpakket. Begin 2027 wordt de Kamer geïnformeerd over het onderzoek naar de taken en de mate van beleidsvrijheid. Ook wordt de Kamer begin 2027 geïnformeerd over de vormgeving van de balansscan en de vervolgstappen daarop. Vanaf het integraal overzicht van de financiën volgend jaar zullen de beleidsvrijheid en de sturingsmogelijkheden worden gekoppeld aan de lastenontwikkeling op taakvelden. Hiermee ontstaat een beeld van wat gemeenten uitgeven aan taken met een lage mate van beleidsvrijheid en aan taken met een hoge mate van beleidsvrijheid, dus het autonome deel. Dit overzicht zal structureel worden opgenomen in het integrale overzicht, en is dus niet eenmalig. Ook zal jaarlijks in het integrale overzicht gerapporteerd worden over de balansscans die plaatsvinden of plaats zullen vinden. Uw Kamer kan dit volgend jaar ook meenemen in de behandeling van de begroting, en ik heb er alle vertrouwen in dat dat ook zal gebeuren.

Ik zal nu even kijken welke vragen uit de rest van dit grote blok ik nog niet beantwoord heb. Hopelijk lukt het om die voor 18.30 uur te beantwoorden.

Mevrouw Moonen vroeg of ik bereid ben vast te leggen welk deel van het gemeentefonds minimaal bedoeld is voor autonoom beleid, los van medebewindstaken. Het antwoord daarop is kort gezegd dat ik niet voornemens ben dit vast te gaan leggen.

De heer Van Hattem vroeg naar het onderscheid tussen wettelijke taken, medebewind en autonomie, en vroeg of ik bereid ben dit onderscheid op te pakken vóór oplevering van het volledige onderzoek, begin 2027. Ik heb er zojuist ook al iets over gezegd: dit onderscheid wordt gemaakt en het onderzoek voorziet in het hele pakket van taken van zowel gemeenten als provincies.

De **voorzitter**:

Mevrouw Moonen wil toch een interruptie plaatsen.

Mevrouw **Moonen** (D66):

Eén korte vraag. Ik kan het antwoord op zich wel begrijpen, maar de achtergrond van mijn vraag was hoe we beschermen dat er genoeg financiële ruimte overblijft voor de autonome taken. Dat was de achtergrond van mijn vraag. Wat is daarop de visie van de minister? Er liggen namelijk ook heel veel autonome taken. Hoe voorkomen we dat die worden weggedrukt doordat niet-autonome taken een te groot financieel beslag leggen op het budget? Dat geldt eigenlijk ook een beetje bij het voorbeeld van de heer Schalk, dat als we zien dat er veel geld naar de Wmo gaat, het uit de lengte of de breedte moet komen in de gemeentelijke begroting. Dat was dus de achtergrond van mijn vraag.

De **voorzitter**:

De vraag is duidelijk. De minister.

Minister **Heerma**:

Volgens mij levert wat wij hier met elkaar aan het doen zijn, dus het zetten van de stappen die ook onder druk van uw Kamer worden gezet, er een bijdrage aan dat we dit juist goed in beeld krijgen en daarin die balans herstellen. Het vastleggen van één cijfer daarin is volgens mij echter niet de oplossing, en ik ben dus niet voornemens dat te gaan doen. Tegelijkertijd zou ik, gezien de toelichting die mevrouw Moonen geeft over het doel waar zij naar streeft, zeggen dat dat doel ook hetgeen is waar deze Kamer steeds bovenop heeft gezeten, wat de reden is dat we deze stappen zetten. Maar dat is breder dan één getal.

De heer Lievense vroeg nog naar de waarschuwing van de Raad voor het Openbaar Bestuur ten aanzien van de monitor financiële positie, die het

parlement onvoldoende inzicht geeft. Hoe voorkom ik dat dat bij de balansscan ook gaat gebeuren? De balansscans zullen leiden tot een concreet inzicht in de balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht. Volgens mij biedt dit aanknopingspunten voor een herstel van balans, ook voor uw Kamer. Daarmee doen de scans volgens mij meer. Dat biedt meer handvatten voor een debat, maar noopt ook tot een genuanceerd debat, gegeven alle opmerkingen die hier ook vanuit de Kamer zelf gemaakt zijn. Maar ik denk dat we hier een instrument hebben dat daadwerkelijk kan leiden tot een goed gesprek tussen Rijk en medeoverheden, maar ook tussen regering en parlement.

Mevrouw Van Aelst-den Uijl vroeg naar uitname bij centralisatie. Het antwoord op haar vraag is dat er op dit moment geen plannen zijn om wettelijke taken van provincies of gemeenten weer te centraliseren. Daarmee heeft de vraag hoe daar dan mee om te gaan een heel groot als-dankarakter. In algemene zin kan ik wel aangeven dat mocht een dergelijke beweging zich voordoen, dat niet ten koste van de financiële positie van gemeenten en provincies mag gaan. Maar daar zijn dus geen concrete voorstellen voor.

De heer Lievense vroeg hoe ik erop toe ga zien dat het beleidskader en de UDO ook echt worden toegepast. Het vergroten van de bekendheid en het goede gebruik van het beleidskader en de UDO bij departementen is een belangrijk aandachtspunt. Ik heb met het oog hierop de inzet van UDO-trajecten vanuit BZK als coördinerend departement verder versterkt. In gevallen waarin het beleidskader en de UDO niet worden toegepast, wordt dit vanuit mijn departement zowel ambtelijk als bestuurlijk aan de orde gesteld bij het desbetreffende departement.

Mevrouw Straus vroeg of de professionals bij gemeenten en provincies worden betrokken bij de verdere uitwerking van de plannen. Bij onderzoek naar het takenpakket worden interviews en rondetafelgesprekken gehouden, juist ook met deze professionals, omdat aan de uitvoeringspraktijk bij gemeenten en provincies een centrale plek moet worden gegeven.

De heer Van Hattem vroeg in dit kader of de tijd niet rijp is voor een scherpe kerntakendiscussie bij provincies om dubbelingen in bestuurslagen te voorkomen en de uitvoerbaarheid efficiënter te maken. Het antwoord hierop is dat ik op dit moment niet voornemens ben om voor provincies een kerntakendiscussie te starten.

Ik heb volgens mij de meeste vragen hierover beantwoord in mijn lopende tekst en bij de interrupties die al geweest zijn. Mocht ik echt dingen hebben gemist in dit blok, dan heb ik er vertrouwen in dat het parlement daar in de tweede termijn op terugkomt. Dan kom ik er ook op terug in de tweede termijn.

Dat brengt mij bij het blok met vragen over de financiële posities van gemeenten. Maar ik kan me ook voorstellen dat dit een moment is om te schorsen, en dat we hier na de dinerpauze mee verdergaan.

De **voorzitter**:

Ik denk dat dat een prima suggestie is. Het is bijna 18.30 uur. Dat betekent dat we tot 19.30 uur schorsen voor de dinerpauze, en dan gaat u door met het volgende blok. Dat betekent dat ik de vergadering tot 19.30 uur schors voor de dinerpauze.

De vergadering wordt van 18.26 uur tot 19.29 uur geschorst.

Voorzitter: Vos

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Wij gaan verder met het antwoord van de regering in eerste termijn en ik geef het woord aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Minister **Heerma** [i]:
In dit deel van het debat dreigt altijd de afterdinnerdip, dus laten we gezamenlijk proberen dat te voorkomen.

Ik ben gekomen bij de overige blokken die als optelsom minder groot zijn dan het grote eerste blok dat we net gehad hebben. De heer Kemperman vroeg mij in het kader van de gemeentelijke financiën of ik wil afzien van nieuwe rapportageverplichtingen richting gemeenten. Ik ben niet voornemens een nieuwe rapportageverplichting op te leggen aan medeoverheden. In het betoog van de heer Kemperman zat ook een kritische insteek, eigenlijk over de Kamerbrief Werken aan balans, waarbij hij constateerde dat als ik mee zou gaan in de kritiek hierop, ik wellicht alleen zijn fractie hier tevreden zou stellen. Ik hoop dat ik de rest van de Kamer geruststel door te zeggen dat ik dat niet voornemens ben en wel de lijn van de brief van 25 september doorzet. Dat leidt dus niet tot nieuwe rapportageverplichtingen.

De heer Van Hattem vroeg hoe de minister concludeert dat op basis van de tussentijdse rapportages de uitvoeringskracht niet is meegegroeid met het gemeentelijke takenpakket, wat hij daarmee bedoelt en hoe dat af te meten is. Ik

baseer me hierbij op ten minste twee bronnen. Provinciale toezichthouders signaleerden de afgelopen jaren in hun toezichtverslagen dat gemeenten op verschillende terreinen onvoldoende capaciteit en personeel hebben en dat ze hierdoor moeite hebben om invulling te geven aan hun reguliere activiteiten. Dat gaat niet alleen om geld, maar ook om het vinden van de mensen om het werk te doen. Mevrouw Van Toorenburg wees erop dat dit voor kleine gemeenten soms anders is dan voor grote gemeenten. Het ministerie van BZK houdt jaarlijks een begrotingsenquête onder

gemeenten waarin ook terugkomt dat gemeenten hun ambities niet altijd weten te halen. Ik zeg dit niet om gemeenten de maat te nemen, maar juist om begrip te kweken voor het feit dat dit ook een vraagstuk is — dat heb ik in het debat van juni ook gedaan — en om aan te geven dat het verengen tot een taken-en-knakendiscussie niet alleen niet in lijn is met wat het rapport-Polman adviseert, maar ook een verenging is van de problematiek waar gemeenten tegen aanlopen.

De heer Van Hattem heeft ...

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Dank voor de beantwoording. Wat de minister naar voren brengt, heb ik in de rapporten ook gelezen. Zo weet ik in ieder geval dat dat daarop is gebaseerd. Het tweede deel van mijn vraag gaat over wat uiteindelijk onder uitvoeringskracht wordt verstaan en waaraan die wordt afgemeten. Als ik aan uitvoeringskracht denk, neigt dat al heel gauw naar extra ambtelijke capaciteit, al dan niet via inhuur. Kan de minister nader toelichten hoe die term "uitvoeringskracht" te plaatsen is in het woordenboek met ambtelijk jargon, waarover hij het eerder eens in een debat heeft gehad?

Minister **Heerma**:

Ik zal zo over inhuur nog iets zeggen, omdat verschillende fracties daarnaar gevraagd hebben. Volgens mij zit dat in mijn laatste blokje. De heer Van Hattem heeft het erover dat "we" het over uitvoeringsjargon hebben gehad. Het was met name de heer Van Hattem zelf die dat in een eerder debat inbracht. Zijn concrete vraag nu luidt: wordt met uitvoeringskracht bedoeld dat we het ambtenarenapparaat overal flink willen laten groeien? Volgens mij gaat het bij uitvoeringskracht en waar gemeenten tegen aanlopen er juist om dat een gemeente bijvoorbeeld wel budget heeft om iets uit te voeren, maar niet het geschikte personeel daarvoor heeft of niet bij machte is om het uit te voeren. Het is niet een term die zegt dat we nog meer geld gaan uittrekken om ambtelijke apparaten te laten stijgen. Ik parafraseer een beetje de vraag die de heer Van

Hattem stelde. Het probeert in beeld te brengen dat er naast taken en knaken andere vraagstukken zijn waar gemeenten tegen aanlopen — diverse fracties in dit huis hebben aangegeven dat met name kleine gemeenten daartegen aanlopen — die kunnen worden samengevat onder de term "uitvoeringskracht". Het kan ook betekenen dat het niet lukt om de juiste mensen te werven en vinden om bepaalde taken uit te voeren.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Om de reactie van de minister even terug te brengen tot waar hij mee komt: uitvoeringskracht is dan toch vooral een vorm van ambtelijke capaciteit om zaken op te pakken. Het is en blijft een beetje een containerbegrip en ik houd er toch wel van om zaken te kunnen inkaderen, zeker als er dingen aan afgemeten worden.

Minister **Heerma**:

Als we dingen "containerbegrip" gaan noemen, zou je taken en ambities langs dezelfde meetlat ook containerbegrippen kunnen noemen. Het zijn grote begrippen. Ik heb getracht er begrip voor te kweken dat de uitvoeringskracht wel degelijk van belang is om daarnaar te kijken. Naast mensen gaat het ook om expertise en kennis. We zien wel degelijk dat sommige hele specifieke vacatures, waar specifieke kennis voor nodig is, bij gemeenten heel lang openstaan.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Resumerend: het is uitvoeringskracht. Ik probeer het toch even in het jargonwoordenboekje een plek te geven. Ik denk dat het heel goed is om die dingen een beetje te ordenen. Het gaat uiteindelijk wel om wat je aan capaciteit en expertise in huis hebt, al dan niet in de grootte van de formatie, maar ook in de kwaliteit. Het gaat om de ...

Minister **Heerma**:

Het gaat ook om expertise en kennis.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Oké, dan hebben we dat in ieder geval een beetje afgebakend.

Minister **Heerma**:

Ik zie het woordenboek van de heer Van Hattem natuurlijk vanzelfsprekend met veel interesse tegemoet.

De heer Van Hattem begon ook over problematische schulden van gemeenten. Het was met name een lang exposé met betrekking tot de gemeente Amsterdam, iets wat ik ook herken van de debatten met de Tweede Kamer. Ik ga in algemene zin zeggen dat wij hier niet de gemeenteraad van Amsterdam zijn. De discussie zal daar plaats moeten vinden. De specifieke vraag over de toezichthouder was of ik daar zorgen over heb. Ik kijk primair naar de toezichthouder en op basis daarvan deel ik de zorg niet. De omvang van de schuldenpositie en de risico's daarvan worden immers gemonitord door de financiële toezichthouders. Ik deel die zorg dus niet.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Het gaat mij niet alleen om omvang van de schuld bij de gemeente Amsterdam, maar ook om het feit dat andere decentrale overheden grote bedragen aan leningen hebben uitstaan bij de gemeente Amsterdam, waar een grote en riskante schuldpositie is. Let op de red quote. Dan vraag ik me af hoe de minister daarnaar kijkt, naar al die overheden die elkaar geld uitlenen. Daarmee kan misschien een domino-effect ontstaan als het een keer echt misgaat.

Minister **Heerma**:

Op grond van de Wet financiering decentrale overheden beoordelen de provinciale financiële toezichthouders of door de gemeente voldaan wordt aan de normen. Indien niet aan de normen voldaan wordt, dient de gemeente aan de toezichthouder een plan voor te leggen om weer aan de normen te gaan voldoen. Dat is hoe het systeem werkt. De vraag van de heer Van Hattem naar aanleiding van een vrij lang exposé over de gemeente Amsterdam was of ik mij daar zorgen over maakte. Het antwoord daarop is nee.

De **voorzitter**:

Dan kan de minister door met zijn beantwoording.

Minister **Heerma**:

Vanuit de SP-fractie werd verwezen naar een onderzoek. Onder verwijzing naar het begin van de termijn over een andere rol, benadruk ik even dat dat losstaat van de inbreng hier. Het integraal overzicht laat zien dat gemeenten sinds 2001 een gezamenlijk overschot boeken in de orde van 2,4 miljard. Er zit geen motief achter het naar de Kamer sturen van deze overzichten. Dit is gewoon het feitelijk weergeven van de financiële situatie. Het is zo dat het integraal overzicht financiën gemeenten elk jaar benoemt dat gemeenten de taakmutaties die in de september- en decembercirculaires plaatsvinden, redelijkerwijs niet kunnen

uitgeven. Dat is volgens mij het punt dat gemaakt wordt. Ik stel daarnaast dat de overschotten ook voor een deel te verklaren zijn door bijvoorbeeld die uitvoeringskracht waarover we het hadden. Daarmee zie ik het betoog van de SP als een nuancering, een onderdeel van de verklaring, maar niet als de totale verklaring waarom er overschotten worden geboekt.

Daarnaast hebben mevrouw Van Aelst-Den Uijl en de heer Walenkamp specifiek aandacht gevraagd voor de ozb. Het kabinet heeft geen zeggenschap over lokale democratische keuzes. Mijn beeld is dat hier lokaal stevig over wordt gedebatteerd. Dat juich ik toe. De hoogte van lokale lasten vraagt om democratische besluitvorming, maar wat mij betreft wel op lokaal niveau.

De **voorzitter**:

Mevrouw Van Aelst.

Mevrouw **Van Aelst-den Uijl** [i] (SP):

Hoewel ik blij ben dat de minister niet bij 342 gemeenten komt vertellen hoe de ozb eruit moet zien, hoopt de SP wel dat de minister het causale verband ziet tussen de tekorten op lokale begrotingen en de verhoging van de ozb. Die tekorten op lokale begrotingen komen voor een deel door decentralisaties, met de grote bezuinigingen die daarbij zitten, en door andere problemen met het gemeentefonds.

Minister **Heerma**:

We hebben voor de dinerpauze een lang debat gehad over de aanleiding voor de Eerste Kamer om meer inzicht en overzicht te willen hebben. Ik wil verwijzen naar alles wat ik voor de schorsing al gezegd heb. Het gaat om precies deze vraagstukken. Hoe zit het nu met de balans en wat zijn de gevolgen daarvan? Komen er taken in het gedrang omdat er geen balans is? Om die reden ben ik sinds juni tegemoetgekomen aan de breed geuite wensen op dit punt vanuit deze Kamer, zodat we daar meer inzicht in en overzicht over krijgen.

De heer Lievense vroeg of ik bereid ben om investeringsruimte op te nemen in het Integraal Overzicht Financiën Gemeenten voor volgend jaar. Ik ben bekend met de zorgen die ook bij de VNG leven over investeringen. Het afgelopen Integraal Overzicht Financiën Gemeenten liet wel zien dat de investeringen van gemeenten in de afgelopen jaren zijn gegroeid en dat ze nu op het hoogste niveau zijn sinds 2010. Het integraal overzicht wordt gemaakt op basis van jaarrekeningen en data van gemeenten en blijft bewust dicht bij de financiële kerngetallen. Dit geeft een objectieve en zo betrouwbaar mogelijke weergave van

de financiële situatie. De investeringsruimte geeft de norm aan voor de hoogte die de investeringen zouden moeten hebben op basis van de groei van de economie. Dat vind ik niet passen bij het objectieve karakter van het integraal overzicht.

Mevrouw Straus vroeg specifiek of de minister werkt aan het terugdringen van verantwoordingslasten. Ik kom daar zo nog op terug, ook naar aanleiding van de vraag van de heer Lievense over de SPUK's. Het kabinet wil het aantal specifieke uitkeringen verminderen. De voorgestelde wijziging van de Financiële-verhoudingswet, waar ik eerder al naar verwees, moet daarbij helpen. Waar toch wordt gekozen voor een SPUK, wordt ingezet op zo laag mogelijke verantwoordings- en controlelasten.

De heer Lievense begon in dit verband over de verlaging van het grensbedrag van de SPUK's. Het klopt dat op dit moment specifieke uitkeringen met een relatief kleine omvang worden verstrekt. Echter, het aanpassen van deze kleine bestaande specifieke uitkeringen tot een verzameluitkering leidt tot extra administratieve lasten voor zowel Rijk als gemeenten, terwijl juist het voornemen bestaat om de verzameluitkering af te schaffen en een drempel in te stellen waaronder kleine specifieke uitkeringen niet langer mogen worden verstrekt. Het verzoek dat de heer Lievense doet, zou naar mijn oordeel juist leiden tot meer administratieve lasten, gegeven het feit dat ook het wetsvoorstel waarin dit bij AMvB wordt geregeld, op dit moment bij de Kamer ligt. Dat is het wetsvoorstel waar ik eerder naar verwezen heb.

De heer Lievense vroeg ook naar de wijziging van het Besluit begroting en verantwoording. Ik snap de wens van de heer Lievense en zijn verwijzing naar het advies van de commissie BBV ten aanzien van het op nihil stellen van de post onvoorzien. De Gemeentewet veronderstelt echter het bestaan van een bedrag op de begroting voor onvoorzien. Dit is opgenomen in artikel 194, lid 2 van de Gemeentewet. Een eventuele aanpassing van dit punt overstijgt het BBV. Daarmee is de aanpassing dermate fundamenteel van aard dat deze niet past bij de technische aanpassingen zoals die in het besluit zijn meegenomen.

De heer Lievense vroeg naar de opschaling van gemeenten. De heer Van Hattem vroeg specifiek naar de opschaling van regio's en het mandaat van het lokale bestuur. Opschaling is geen beleidsdoel vanuit het Rijk. De trend van opschaling via gemeentelijke herindeling of regionale samenwerking is wel iets wat we in de praktijk zien. Dit komt vooral door de keuzes die de gemeenten zelf maken en door de wijze waarop zij de vanuit het Rijk komende taken uitvoeren. Ik heb de Tweede Kamer toegezegd dat er voor het einde van dit jaar een brief komt met een visie op de regio en de regionale samenwerking. Ik zal die brief behalve naar de Tweede Kamer ook naar de Eerste Kamer sturen. Daarin reflecteer ik

uitgebreid op deze ontwikkelingen en de gevolgen hiervan voor provincies en gemeenten.

Er zijn een aantal vragen gesteld over het proces van het herijken van het gemeentefonds. Laat ik beginnen met de vraag van mevrouw Van Aelst-den Uijl: in hoeverre wordt er in het gemeentefonds rekening gehouden met specifieke omstandigheden van gemeenten? Zij verwees daarbij volgens mij specifiek naar Zwijndrecht, als een voorbeeld van een randgemeente, en naar gemeentes in het Noorden van het land. Wat betreft het verdeelmodel van het gemeentefonds zeg ik het volgende. Ik heb op 29 oktober jongstleden beide Kamers geïnformeerd over de vervolgstappen. Zoals ik in deze brief vermeld, wordt er met dit type gemeente expliciet rekening gehouden in het vervolgtraject om te komen tot een herzien verdeelmodel van het gemeentefonds.

Mevrouw Van Toorenburg vroeg in dit kader naar mijn reflectie op de vraag of de inkomsten uit de overige middelen niet overschat worden en of die inschatting wel realistisch is. Ook dit is onderdeel van het vervolgtraject. Over de vervolgonderzoeken zal ik de Kamers op de hoogte houden.

De heer Walenkamp vroeg mij of er al bekend is welke maatstaven ik wil gaan toevoegen of skippen. Het antwoord daarop is dat dat op dit moment niet bekend is, aangezien de onderzoeken op dit moment juist nog lopen.

De heer Lievense vroeg of ik kan garanderen dat het model wordt aangepast per 1 januari 2029, of ik een tijdpad kan geven waarna het onderzoek naar de verbetering van de verdeling is afgerond en welke garanties ik kan geven dat deze termijn niet nogmaals opschuift. Hij vroeg ook of ik de garantie kan geven dat gemeentes bij de meicirculaire van 2028 hierover worden geïnformeerd. Ik heb uw Kamer in mijn brief van 29 oktober geïnformeerd over het vervolgtraject. Zoals in deze brief gemeld wordt, verwacht ik rond de zomer de eerste onderzoeksresultaten te hebben. Het is de bedoeling om rond oktober 2027 een conceptvoorstel te hebben. Dit voorstel zal ter advisering aan zowel de ROB als de VNG worden voorgelegd. Na ontvangst van de adviezen van de ROB en de VNG zullen we uw Kamer informeren over het voorstel voor de verdeling per 1 januari 2029. Vervolgens zullen wij als fondsbeheerders beslissen of er per 1 januari aanpassingen in het verdeelmodel worden doorgevoerd. In het voorjaar van 2028 zullen we uw Kamer nader informeren over het verdeelvoorstel. Gemeentes zullen in de meicirculaire van 2028 over het nieuwe voorstel, inclusief de financiële impact, worden geïnformeerd.

De heer Walenkamp vroeg of dat niet eerder kon. Die vraag is ook in de Tweede Kamer gesteld. Ook daar is uitgelegd dat het onderdeel waardoor het in het afgelopen jaar niet gelukt is, is dat er onder druk "we gaan dit binnen een jaar

doen" gezegd werd. Daar bleek het te complex voor. Ik hecht er zeer aan om dit goed te doen. Daarom kan het niet eerder dan op deze termijn. Ik heb in antwoord op de vraag van de heer Lievense proberen aan te geven dat we het op deze manier doen, zodat gemeentes tijdig geïnformeerd zijn — ik denk dat dat de portee van zijn vraag was — richting de meicirculaire.

Volgens mij vroeg de heer Walenkamp ook nog naar het provinciefonds. De herverdeling van het provinciefonds is reeds afgerond. Het nieuwe model gaat in per 1 januari 2027. Hier hebben de staatssecretaris en ik uw Kamer over geïnformeerd op 3 juli van het afgelopen jaar.

Dan kom ik bij het blok overig. Ik ga beginnen bij de jeugdzorg, omdat daarover de meeste individuele vragen gesteld zijn. Daarvoor geldt eigenlijk hetzelfde als voor veel andere inhoudelijke onderwerpen: uiteindelijk moet ik verwijzen naar de bewindspersoon die daarmee bezig is. Dat zal ik daarna ook doen op een aantal andere onderwerpen waar specifiek vragen over gesteld zijn.

Ik licht één punt er specifiek uit: de motie-Moonen. Mevrouw Moonen vroeg hoe het staat met de uitvoering van de motie-Moonen aangaande de concrete langjarige financiële strategie voor de jeugdzorg. Die motie is van 30 september 2025. Er was in het bijzonder de vraag of dit wordt meegenomen in de voorjaarsbesluitvorming. Het kabinet is zich zeer bewust van de zorgen die bij gemeenten spelen over de uitgavenontwikkeling bij de uitvoering van de jeugdzorg. De jeugdzorg heeft dan ook de volle aandacht van het kabinet. Mijn collega, de minister van Langdurige Zorg, Jeugd en Sport, zal uw Kamer binnenkort informeren over de uitvoering van de motie-Moonen. Zij is ook volop bezig met de Hervormingsagenda Jeugd.

Om gemeenten in staat te stellen een ordentelijk begrotingsproces te laten doorlopen, is het eindrapport van de commissie-Van Ark met een jaar vervroegd ten opzichte van de initiële planning. Zij zal in januari 2027 adviseren over de uitvoering van de hervormingsagenda en de daaropvolgende gemaakte afspraken. Ook zal zij mogelijk met een aanscherping van bestaande maatregelen of nieuwe maatregelen komen.

Het advies van de commissie-Van Ark is, wat het kabinet betreft, zwaarwegend en maatgevend. Dat heeft de minister-president ook duidelijk aangegeven bij de VNG. Op de vragen die hier zijn gesteld, onder andere door de BBB, namelijk of ik hier nu al kan aangeven dat alles wordt meegenomen en verrekend in de Voorjaarsnota, moet ik antwoorden dat ik niet kan vooruitlopen op de voorjaarsbesluitvorming. Deze besluitvorming is aan het gehele kabinet, maar de uitspraken die de minister-president heeft gedaan op het VNG-congres staan: het rapport is maatgevend en zwaarwegend.

Dan waren er een aantal specifieke vragen. Ik ga beginnen met de heer Lievense. Hij vroeg specifiek aandacht voor Caribisch Nederland. Het kabinet onderschrijft het uitgangspunt dat de openbare lichamen op dezelfde betrokkenheid en investeringsbereidheid van het Rijk moeten kunnen rekenen, als gemeenten in Europees Nederland. Daarom heeft het kabinet

het principe van comply or explain in het coalitieakkoord verstevigd. Beleid geldt in beginsel ook voor Caribisch Nederland, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om dat niet te doen.

Mevrouw **Fiers** [i] (PRO):

Ik denk dat mijn vraag nog aansluit bij het vorige blokje, over het advies dat zwaarwegend en maatgevend is. Dat klinkt in ieder geval alsof het heel serieus wordt genomen. Ik had ook nog een andere vraag gesteld over wat er gebeurt als we voor andere onderwerpen balansscans gaan maken. Eigenlijk liep de jeugdzorg daar met een commissie een beetje op vooruit, om inzicht te krijgen in hoe het precies zit. Krijgen al die dingen die uit al die balansscans gaan komen ook de term "zwaarwegend en maatgevend" of zit daar een ander oordeel aan? Ik probeer even te zien wat het verschil is tussen het proces dat gelopen is met de jeugdzorg en het proces dat we gaan doorlopen met al die balansscans.

Minister **Heerma**:

Ik heb er geprobeerd antwoord op te geven toen ik bij het blokje van de balansscan was. De ene balansscan zal de andere niet zijn. En er zal zeker niet bij elk onderwerp van een balansscan sprake zijn van een langdurige en heftige discussie zoals bij de jeugdzorg. Ik vind het daarmee ook lastig om, terwijl we bezig zijn met het uitwerken, nu in algemene zin te zeggen dat ik "zwaarwegend en maatgevend" ga toevoegen aan de balansscan. Ik heb bij de beantwoording in het eerste blok geprobeerd begrip en geduld te vragen voor de hoeveelheid hooi die we op de vork genomen hebben met waar we nu mee bezig zijn. Ik wil u toezeggen dat ik in de uitwerking, zoals die begin 2027 komt, zal ingaan op vragen zoals mevrouw Fiers die stelt. Ik vraag dus enerzijds om begrip en anderzijds om geduld. Ik begrijp dat het, gegeven de lange voorgeschiedenis die dit heeft in dit huis, niet vanzelfsprekend is, maar ik hoop dat de Kamer ziet dat we hier serieus mee bezig zijn en dat we proberen het op een zorgvuldige manier te doen.

De heer **Schalk** [i] (SGP):

Ik heb begrip voor de ruimte die de minister nodig heeft om te komen tot een goede uitwerking. Ik wil nog even terugkomen op de jeugdzorg. Ik begrijp dat de

minister verwijst naar de vakminister, maar er is ook een bijzondere taakstelling, juist als het gaat over de menselijke maat. Er kunnen ook taken worden overgeheveld naar provincies en naar gemeenten die meer

op het materiële vlak liggen, maar hier praat je echt over de humanitaire kant. Gemeentes kunnen op een gegeven moment, bij problemen in gezinnen, niet zeggen: ja, sorry, het geld is op. Ik zoek naar de mogelijkheid om dat als extra element mee te nemen in de gedachtevorming, namelijk dat je niet om de zorg voor mensen heen kunt.

Minister **Heerma**:

Ik denk dat hij ook hierin aangeeft dat de ene balansscan de andere niet zal zijn. Ik kan hier nu niet de algehele toezegging doen dat er daarmee één uitkomst gaat zijn. Maar als de heer Schalk zegt dat de minister aangeeft dat de ene balansscan de andere niet is, dan wil ik graag als overweging meegeven dat de ene taak de andere ook niet is. Balansscans komen er juist ook in goed overleg met de medeoverheden. Ik wil bekijken hoe ik daar in de uitwerking begin volgend jaar aandacht aan kan besteden, want ik begrijp de vraag.

De heer Lievense gaat waarschijnlijk iets over Caribisch Nederland vragen.

De heer **Lievense** [i] (BBB):

Mijn fractie is natuurlijk bekend met comply or explain. Dat is ook prima. Maar wij proberen bewust in deze Kamer iedere keer de nadruk op Caribisch Nederland te leggen. De uitvoeringskracht van onze lokale gemeenten in Europees Nederland staat al onder grote druk. Caribisch Nederland heeft met zo'n zelfde druk te maken. Het is daar gewoon echt totaal anders georganiseerd. Ik benoem het dus. Ik ben blij dat de minister daar ook nog op antwoordt. Wij blijven ervoor pleiten om daar de aandacht op te vestigen. Het gaat daar anders. De uitvoeringskracht daar staat ook zwaar onder druk met alles wat er op hen afkomt, dus ik hoop dat deze minister hun een helpende hand reikt.

Minister **Heerma**:

Ik heb verwezen naar de expliciete inzet, zoals die er ook in het coalitieakkoord is. Het is de staatssecretaris van BZK die hier in het bijzonder mee bezig is. Ik heb er vertrouwen in dat de heer Lievense hem daarop ook zal blijven controleren.

De heer Lievense stelde mij, ook naar aanleiding van het overzicht, een aantal vragen die wel degelijk op mijn eigen terrein als minister liggen. Maar ook daarvan ga ik het volgende zeggen. Of het nou gaat over de kosten van verkiezingen, het Gemeenschapsfonds of regiodeals, ik sta hier nu in mijn rol als

fondsbeheerder. Ik zou willen voorstellen dat we die debatten elders met elkaar doen. Zeker wat betreft het Gemeenschapsfonds verwacht ik dat we daar, zodra de uitwerking er is medio volgend jaar, met beide Kamers nog het gesprek over voeren, ook indachtig de complimenten die hierover zijn uitgedeeld. Ik geloof dat mevrouw Fiers dat deed in haar termijn. Ook hiervoor geldt dat ik nu niet in debat ga over het Gemeenschapsfonds, maar ik herken me wel zeer in hetgeen mevrouw Fiers hierover gezegd heeft — sorry, het was mevrouw Moonen, excuses — want dat is een van de doelstellingen. Richting zowel de heer Lievense als mevrouw Moonen zeg ik: we zullen daar op een later moment echt nog het gesprek met elkaar over voortzetten.

Diverse deelnemers aan dit debat — volgens mij waren dat mevrouw Van Toorenburg, meneer Van Hattem, maar ook de heer Walenkamp — informeerden naar externe inhuur bij gemeentes en vroegen of taken anders kunnen worden georganiseerd om die inhuur terug te dringen. Gemeenten gaan in beginsel zelf over hun personeelsbeleid en inhuur. Ik ken de signalen over de arbeidsmarkt uiteraard wel. Het is lastig om aan gespecialiseerd personeel te komen. Ik deel de inzet dat inhuur niet onnodig groot moet zijn. Zeker als dat komt doordat een taak niet in balans is, moet dat worden hersteld. Mijn inzet is om middels de UDO en de balansscan de uitvoerbaarheid een centrale plek te geven en daarmee naar de toekomst toe hierop ook betere antwoorden te geven.

Dan pak ik een aantal onderwerpen samen. Dat deed ik net bij de jeugdzorg en bij Caribisch Nederland eigenlijk ook al. Mevrouw Van Aelst vraagt of ik de zorg deel dat de kosten als gevolg van klimaatverandering de begrotingen van gemeentes zullen raken. Ik begrijp de zorgen die mevrouw Van Aelst schetst. Klimaatverandering raakt ons allemaal, dus ook gemeenten en provincies. Tegelijkertijd is dit een inhoudelijk gesprek dat u ook zult moeten voeren met de minister van Klimaat en Groene Groei, omdat dit inhoudelijke keuzes betreft van zowel Rijk als decentrale overheden.

Hetzelfde geldt voor de vragen die de heer Van Hattem stelde over onderwijsachterstanden en resultaatverplichtingen. Voor middelen voor onderwijsachterstanden die via een specifieke uitkering gaan, geldt dat gemeenten over de besteding verantwoording moeten afleggen aan de minister van OCW. Gemeenten hebben daarnaast een aantal inspanningsverplichtingen als het gaat over onderwijsachterstandenbeleid, maar geen resultaatverplichtingen. Ik zou voor het vervolgdebat hierover willen verwijzen naar de collega die hierover gaat, net als bij de andere onderwerpen. Dat is in dit geval de collega van OCW.

De heer Walenkamp stelde nog een vraag over de financiering van rekenkamers.

De **voorzitter**:

Misschien is dat een antwoord op de vraag van de heer Walenkamp. Gaat uw gang.

Minister **Heerma**:

Laten we kijken of het antwoord voor de heer Walenkamp aanleiding is om weer op te staan. O, dat is het al. "Is de minister bereid om de financiering van de rekenkamers onafhankelijk en beter te organiseren, bijvoorbeeld door garanties, een percentage of een maatstaf op te nemen in de Gemeentewet of Provinciewet? Deelt hij de visie dat rekenkamers een zuivere tegenmacht moeten zijn?" Ik ben niet voornemens om een verplicht percentage of een verplicht bedrag voor te schrijven voor rekenkameronderzoek. Ik hecht zeer aan goed rekenkameronderzoek. Een rekenkamer moet inderdaad een tegenmacht kunnen zijn, overigens ten dienste van het functioneren van de raad. Het budget moet volgens de wet in goed overleg tussen de rekenkamer en de raad worden vastgesteld. Dat vind ik ook passend.

De heer **Walenkamp** [1] (Fractie-Walenkamp):

Als u het mij toestaat, heb ik op twee punten een doorvraagactie. Het eerste punt is de inhuur. Ik kan mij goed herinneren dat de heer Roemer de Roemernorm heeft voorgesteld. Die is aangenomen voor de Rijksoverheid. Ik zeg het even uit mijn hoofd, maar volgens mij mag er maximaal 10% aan inhuur worden besteed. Dat betreft dus de Rijksoverheid en niet de lokale en provinciale overheden. Bent u bekend met deze richtlijn? Geldt die nog steeds? Volgens mij wel. Dit betreft het punt van de inhuur, waar u eerder over sprak en waar ik als eerste op wilde interrumperen. Mijn vraag is: zou die norm niet ook dienen te gelden voor de lokale en provinciale lijn? Bent u bereid om daaraan gevolg te geven? U geeft op heel wat andere punten energiek aan dat u de rol van aanjager en regisseur heeft. Ik verzoek u om aan Roemer te denken en aan de norm van maximaal 10%.

Minister **Heerma**:

De eerste vraag was: ben ik bekend met de Roemernorm? Het antwoord daarop is ja. Maar of een dergelijke norm intern moet gelden voor decentrale overheden is aan henzelf. Ik heb geprobeerd om aan te geven dat de keuzes daar liggen. Ik ben niet voornemens om dit voor te schrijven. Ik heb naar aanleiding van de discussies, onder anderen met mevrouw Van Toorenburg, geprobeerd het volgende aan te geven. De inhuur kan onnodig hoog zijn doordat de balans zoek is. Een onderdeel van de stappen die we nu zetten, is het herstellen van die

balans, zodat dat in ieder geval niet een reden is waarom de inhuur onnodig hoog is.

De **voorzitter**:

Meneer Walenkamp, u hoeft het knopje niet in te drukken. Dat gaat helemaal vanzelf.

De heer **Walenkamp** (Fractie-Walenkamp):

Als u het mij toestaat, wil ik mijn tweede punt maken. Deze minister weet waarschijnlijk wat er in artikel 132 van de Grondwet staat. U bent stelselverantwoordelijk. Ik kan nog vier andere voorbeelden geven waarin staat dat u ook wetgevingsverantwoordelijk bent. U bent als minister van BZK uiteindelijk ook degene die toezicht houdt, zonder vooringenomenheid. Dat staat onder andere in artikel 2.4 van de Algemene wet bestuursrecht. Met andere woorden, u heeft uiteindelijk als eindregisseur de taak om ervoor te zorgen dat de rekenkamers hun werk onafhankelijk kunnen doen. Zo interpreteer ik het in ieder geval. We zitten met het probleem dat de rekenkamers op lokaal niveau volledig gefinancierd worden door de gemeente. Dat is lastig. Erkent u dit probleem en bent u bereid om daar in ieder geval oog voor te houden?

Minister **Heerma**:

Ik heb het antwoord gegeven dat ik gegeven heb. Ik heb ook bevestigd wat de heer Walenkamp in zijn termijn zei, namelijk dat het belangrijk is dat de lokale rekenkamers hun werk goed kunnen doen en dat ze gelden als tegenmacht. Maar het budget moet volgens de wet worden vastgesteld in goed overleg tussen de rekenkamer en de raad. Dat vind ik passend en ik dus ben niet voornemens om een verplicht percentage in de wet op te nemen.

De **voorzitter**:

De minister vervolgt zijn antwoorden.

Minister **Heerma**:

Ik ben aan het einde van de beantwoording. Dat brengt mij bij de vraag van de SGP. Volgens mij werd het benoemd als "zomaar een voorbeeld", maar het is natuurlijk niet zomaar een voorbeeld. We kunnen ons in algemene zin voorstellen dat je dit gezamenlijk doet. Eventuele budgettaire besluitvorming wordt in het voorjaar integraal gewogen. Voor de volledigheid: het Rijk heeft geen geoormerkt budget voor die 1,5%. Misschien nog voor de verdere volledigheid: in het kader van de samenwerkingsagenda is er wel extra geld

beschikbaar gesteld voor weerbaarheid. In de komende jaren is daar oplopend richting 70 miljoen voor vastgesteld. Er is in ieder geval de ruimte om te kijken wat je gezamenlijk kunt doen.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Ik sloeg hier even op aan, omdat de minister zei dat hij aan het einde van zijn beantwoording was. Maar ik heb nog iets gemist. Ik heb niet alleen gevraagd naar de externe inhuur, maar ook naar het personeelsbeleid van de provincies. In het integraal overzicht voor de gemeenten wordt een duidelijke uitsplitsing gemaakt naar de personeelslasten, maar dat wordt niet gedaan bij de provincies. Ik krijg hier graag een reactie op. Waarom zijn de integrale overzichten van de provincies op dit vlak veel beknopter?

Minister **Heerma**:

Ik vermoed dat ik een antwoord kan geven als ik nu heel erg ga bladeren in mijn paperassen, maar ik zou willen verzoeken daar in tweede termijn op terug te mogen komen.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Bij dezen zal ik er dan in tweede termijn op terugkomen; dat zal dan dezelfde vraag zijn. Er zat echter ook nog een tweede aspect achter. Ik heb het ook gehad over de groei van het ambtelijk apparaat bij de provincies. Dat is met 7,2% gegroeid. Er wordt gezegd dat ze niet aan voldoende personeel kunnen komen, maar het totale plaatje neemt wel steeds verder toe. Daar heb ik wel mijn zorgen over geuit. Met een stijging van de personele lasten nemen ook de totale omvang en de uitgaven van de provincies toe. Ik had daar ook wel graag een reflectie op gekregen van de minister.

Minister **Heerma**:

Ik meen dat ik een deel van de vraag die de heer Van Hattem hierover gesteld heeft, wel al beantwoord heb. Overigens, als het gaat over het vraagstuk of we wel personeel kunnen vinden, in het kader van uitvoeringskracht, heb ik het hier juist heel expliciet over kleine gemeenten gehad. Het is echter wel degelijk zo dat ook hier weer geldt dat de vraag of we wel voldoende personeel kunnen vinden weer gaat over de discussie waarom de uitvoeringslast relevant is, naast de discussie over taken en knaken, middelen en ambities.

De heer **Schalk** (SGP):

Ik heb één verhelderingsvraag, zodat ik die niet in de tweede termijn hoef te stellen. Ik wil nog even naar die gelden, waarvan ik begrijp dat die niet zomaar uit die 1,5% NAVO-norm gehaald kunnen worden. Er zijn dus wel samenwerkingsgelden; zo noem ik ze maar even. Gaan die dan via de veiligheidsregio's?

Minister **Heerma**:

Ik zal er zo in tweede termijn nog even heel specifiek op ingaan, maar een van de dingen die als expliciete wens uit de samenwerkingsagenda gekomen is, is dat er extra geld is voor maatschappelijke weerbaarheid. Daar is een bedrag oplopend tot 70 miljoen voor in de begroting gevonden. Dat heeft niet met veiligheidsregio's te maken, maar ik probeerde in het antwoord te schetsen dat als er ruimte is om dingen gezamenlijk te doen, je juist gezamenlijk naar deze middelen kunt kijken, ook omdat ze expliciet als wens van de medeoverheden in de conceptsamenwerkingsagenda kwamen. Die gaan naar gemeentes.

Mevrouw **Van Toorenburg** [i] (CDA):

Soms geven gemeentes die aan een veiligheidsregio, omdat ze samen die pilots kunnen neerzetten. Dat is ook de praktijk; die is heel nuttig. Ik wil nog even terug naar het volgende. Er zijn een aantal zaken die eigenlijk, strikt genomen, niet bij gemeentes liggen, maar omdat anderen niet aan hun taken kunnen voldoen, bij de gemeentes neerkomen. Ik heb Veilig Thuis en de politie en de wijkagenten genoemd. Op welke wijze kunnen we nou zicht krijgen op wat er hier gebeurt? We zien namelijk dat met name op de schrijnendheid de gemeente altijd een stap naar voren moet doen, terwijl de wijkagenten er niet zijn en Veilig Thuis echt niet meer kan leveren wat ze zouden moeten leveren. Dan komen ook de medewerkers bij de sociale dienstverlening van de gemeentes weer in stelling. Hoe krijgen we dat nou een beetje strakker aangetrokken?

Minister **Heerma**:

Als ik heel eerlijk ben, weet ik niet of een balansscan direct een oplossing gaat zijn voor wat mevrouw Van Toorenburg nu zegt. De complexiteit hiervan is weer een stuk groter. Ik denk dat ook hiervoor geldt dat de balansscan wel meer inzicht gaat geven in dit soort vraagstukken. Maar waar mevrouw Van Toorenburg aan raakt, heeft volgens mij ook met de aanpak van mensen met onbegrepen en verward gedrag te maken. Daar hebben ook steeds meer gemeenten zorgen over. Die gaan over het brede terrein van zorg, veiligheid en overlast. Daarvoor geldt dat we met meerdere bewindspersonen — ook hierin is BZK weer coördinerend — druk bezig zijn om daar stappen in te zetten, ook met

een heel breed veld aan maatschappelijke organisaties en medeoverheden. Maar dat voert eigenlijk te ver voor dit debat, vind ik.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Dat snap ik, maar dan is wel de cri de coeur vanuit de gemeenten dat als we extreme schrijnendheid zien, we soms gewoon niet meer weten hoe we mensen kunnen helpen; we hebben het er vaak over. De politie is er namelijk niet, de ggz trekt zich terug en nu kan ook Veilig Thuis niet leveren. Dan hebben we aan de ene kant oproepen van Veilig Thuis om meer te melden. Mensen melden gelukkig meer. Vervolgens komt het bij gemeentes. Dus onze cri de coeur is: neem dit op alle fronten iedere keer mee, juist waar het zorg en veiligheid betreft en de gemeenten het dicht moeten lopen waar de partners helaas niet meer thuis kunnen geven.

Minister **Heerma**:

Het risico hierbij is dat we dit hele complexe debat helemaal hierin trekken. Als het gaat over het brede terrein van zorg en veiligheid en overlast, hebben heel veel spelers een rol. Het perspectief vanuit juist ook gemeenten en burgemeesters is mij zeer bekend, want daar heb ik ook in allerlei verbanden nadrukkelijke gesprekken over. Ik zie bij heel veel spelers in dit veld wel een bereidheid om een stapje naar voren te zetten, maar ik zal nu niet de vier prioritaire velden zoals die ook vanuit de Tweede Kamer zijn neergelegd uitgebreid behandelen. Er komt wel weer een brief over, maar het voert echt te ver voor dit debat.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik nu graag het woord aan de staatssecretaris van Financiën voor de beantwoording van de vragen die aan hem zijn gesteld.

Staatssecretaris **Eerenberg** [i]:
Voorzitter, dank u wel. Ook aan mijn adres waren er een paar vragen over reflectie en inzet. Ik zou bijna zeggen: waar anders dan in deze Kamer kan dat type vragen gesteld worden? Wat mooi ook. Laat ik daar dus ook mee beginnen.

Ik zat er naar aanleiding van het debat ook over na te denken. Kijk, ik sta hier dankzij het lokaal bestuur. Ik heb in het lokaal bestuur dit vak mogen leren, als commissielid, als raadslid, als wethouder, eerst in Enschede, toen in Utrecht. Dus in die zin heb ik heel veel van het lokaal bestuur ook een beetje in mijn DNA gekregen in de afgelopen twintig jaar, denk ik, als ik snel reken. Ik heb ook in

allerlei rollen als onderdeel van dat lokaal bestuur, onder andere bij de VNG, ook heel veel dingen bepleit die ik vandaag in dit debat terughoorde. Er zijn heel veel mensen bij de VNG die mij daar nog dagdagelijks fijntjes aan herinneren in deze rol; dat zult u ook begrijpen. Natuurlijk dien ik nu de Kroon — zo is het — dus ik weeg ook andere belangen mee. Dat is gewoon onderdeel van bewindspersoon zijn. Dat doe ik ook naar eer en geweten, maar je kan nou eenmaal niet je eigen verleden meenemen in dit vak. Dit betekent dat mijn bijdrage ook is om mijn werk te doen, dus om met die medeoverheden in gesprek te gaan en dat open, begripvol en oplossingsgericht te doen. Ook houdt dat in dat ik samen met de minister de collega's in het kabinet daarvan op de hoogte breng en daar af en toe scherp op houd. In het kader van reflectie en persoonlijke inzet zou dit mijn antwoord zijn. Ik hoop dat ik daarmee de vragen van dat type heb beantwoord.

Dan is ook de realiteit van de staatssecretaris van Financiën dat het lekker over de techniek gaat, dus van inzet, verleden en DNA gaan we naar de normeringssystematiek. Onder anderen door de heer Lievense is gevraagd — deze vraag werd ook gesteld door Van der Goot en volgens mij ook door Fiers — hoe het zit het met feit dat er één meetmoment is waarop de indexatie wordt bepaald, waarna de economie zich anders kan ontwikkelen dan dat meetmoment. Dat is een systeem dat ook op verzoek van medeoverheden is ingevoerd. Voorheen hadden we trap op, trap af, wat ook heel veel onzekerheid met zich meebracht. Het is altijd ingewikkeld welk meetmoment je kiest, want je kunt altijd afwijkingen hebben ten opzichte van dat meetmoment. Het is ook nog eens zo dat als het tegenvalt ten opzichte van het meetmoment, dit voor risico van het Rijk is. Dus in die zin zijn de risico's eerlijk verdeeld. Maar ook ik heb goed gehoord dat medeoverheden hier zorgen over hebben. Dat hebben ze ook aanhangig gemaakt, dus we hebben de beloofde evaluatie naar voren gehaald. Die gaan we begin 2027 afronden; dat was ook een concrete vraag. Dan kunnen we gewoon weer eens opnieuw kijken naar die normeringssystematiek, zowel de systematiek in haar geheel als het specifieke meetmoment als onderdeel van de huidige systematiek.

Voorzitter. Dan een vervelend moment waar heel veel mensen buikpijn van hebben, onder wie ikzelf, namelijk de fout die weer in de accresberekening geslopen is. De heer Lievense vroeg daarnaar. Eigenlijk is de bijdrage die de heer Lievense daarover hield gewoon correct. We hebben uiteindelijk een verkeerd getal gebruikt. Dat heeft voor de jaren '29, '30 en '31 geleid tot een onjuiste berekening van het accres. Ik ga u niet vermoeien met hoe dat precies is gebeurd. Dat heeft te maken met tabellen, versies, afrondingen, systemen; het is allemaal heel ingewikkeld. We hebben er wel heel erg van geleerd, juist omdat we er zo veel buikpijn van hebben. Ook hebben we de processen aangepast. Er was bijvoorbeeld geen vierogenprincipe van toepassing bij de totstandkoming van deze indexatie van het accres. De gevolgen zijn groot, dus we gaan daarbij

met een vierogenprincipe werken. Gegeven de grote buikpijn die veel mensen op dit thema hebben, denk ik dat dit de komende tijd een zestienogenprincipe is, want iedereen wil zeker weten dat het de volgende keer natuurlijk goed gaat.

Er was ook gevraagd hoe het zat met het accres bij de jeugdzorg en met de korting die daar ook door de index wat hoger is geworden, om het even huiselijk te zeggen. Ik denk eigenlijk dat de minister al heel veel over de jeugdzorg en het proces met de commissie-Van Ark heeft gezegd. Daar loopt ook dit vraagstuk in mee. Ik denk dat ik het daar kortheidshalve bij wil laten.

Voorzitter. Dan Europa. De heer Lievense had een vraag over het MFK en het NRPP; dat zeg ik in het kader van de mensen die vanavond de bingokaarten met de afkortingen volgen! Het kabinet zet zich natuurlijk in voor een kleiner en moderner MFK. Dat staat, denk ik, een beetje los van dit debat, maar de heer Lievense heeft natuurlijk helemaal gelijk dat je als onderdeel daarvan ook vraagstukken krijgt die met name in regio's spelen. Ik herken ook het beeld dat hij daarover van zijn eigen regio schetst. Daar is het NRPP juist weer een heel mooi instrument voor. Ook daar hebben we met de medeoverheid gesprekken over. We hechten er heel veel waarde aan om te kijken of we daar samen met die medeoverheden, waarbij we overigens ook de waterschappen niet moeten vergeten, een gezamenlijke agenda van kunnen maken. Wij hebben begin volgend jaar een los bestuurlijk gesprek over de vormgeving van dat NRPP; dat heb ik ook persoonlijk met die medeoverheden. Ik zal u toezeggen dat wij u na dat gesprek, dat u dus in het eerste kwartaal van 2027 tegemoet kunt zien, een brief zullen sturen, ook gegeven uw interesse, over de uitkomsten van dat gesprek. Die zal ik dan ook aan de Tweede Kamer doen toekomen.

Voorzitter, tot besluit. Er waren aan ondergetekende ook nog twee vragen gesteld over het integraal overzicht van de financiën en de overschotten bij gemeenten, maar die zijn uitstekend beantwoord door de minister van BZK. Ik had het zelf, eerlijk gezegd, niet beter kunnen doen.

Dat was het.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dat schiet lekker op. Dan wil ik graag beginnen met de tweede termijn van de kant van de Kamer. Ik geef het woord aan mevrouw Fiers van de fractie van PRO voor haar tweede termijn.

Mevrouw **Fiers** [i] (PRO):

Dank u wel, voorzitter. Allereerst dank aan de beide bewindspersonen voor de uitgebreide en welwillende beantwoording. Ik denk dat dat al vaker door de collega's is gememoreerd. Wat mij betreft is er ook geen twijfel dat deze bewindspersonen tot op het bot gemotiveerd zijn om intensief te werken aan het verkrijgen van inzicht en overzicht bij het gemeentefonds. Overigens ging dit debat ook over het provinciefonds, maar we hebben het toch vooral over het gemeentefonds. Ja, de heer Van Hattem heeft er een paar woorden aan gewijd, maar ik hecht er toch aan om te zeggen dat het mechanisme natuurlijk ook geldt voor het provinciefonds. Ook speciale dank voor de persoonlijke reflectie van de staatssecretaris, die hij bracht vanuit zijn verleden in het lokale bestuur. Dat geeft extra vertrouwen dat er wordt gezocht naar goeie oplossingen.

Onze inzet in de eerste termijn was eigenlijk gericht op twee hoofdpunten. Als eerste is dat het krijgen van meer duidelijkheid over de verdere uitwerking van de balansscannen. Dat is toch het nieuwe instrument en het toverwoord waarmee dat inzicht moet worden verkregen. Voor alle duidelijkheid: ik noem het wel een toverwoord — ik zie de minister al een beetje knikken en schuddebollen — maar wij zijn positief over dat instrument. Laat daar geen misverstand over bestaan. We hebben enkele zaken genoemd die wat ons betreft aandacht verdienen bij de verdere uitwerking. De minister heeft daar op een aantal belangrijke onderdelen ook toezeggingen op gedaan. Dat is fijn. Wij gaan daar zo meteen wel een motie over indienen waarin we alles wat we in de eerste termijn genoemd hebben, netjes op een rij zetten. Wij zien dat ook als een aanmoediging — althans, zo is die bedoeld — voor de minister om dat mee te nemen bij het uitwerken van de balansscan.

Ik ga dus de tekst van de motie oplezen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de balansscan nog wordt uitgewerkt en dat de Kamer daarover begin 2027 wordt geïnformeerd;

constaterende dat de regering erkent dat in de balansscan zowel het wettelijk kader als de bestuurlijke afspraken en ambities meetellen;

overwegende dat artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet weliswaar geldt voor alle nieuwe beleidsvoornemens van het Rijk, maar in die geest ook gekeken kan worden naar bestaande taken;

overwegende dat een balansscan alleen inzicht en overzicht oplevert als per taak duidelijk is wat een wettelijke medebewindstaak van medeoverheden is, wat medeoverheden via bestuurlijke afspraken uitvoeren voor de wettelijke doelstellingen van het Rijk, en wat een gezamenlijke bestuurlijke ambitie is;

verzoekt de regering in de uitwerking van de balansscan per taak onderscheid te maken tussen:

- -
  de wettelijke taken van medeoverheden;
- -
  de inzet van medeoverheden voor wettelijke doelstellingen van het Rijk, op basis van bestuurlijke afspraken;
- -
  en gezamenlijke ambities van Rijk en medeoverheden;

verzoekt de regering van elk van deze onderdelen in de geest van artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet de financiële gevolgen en de bekostiging in beeld te brengen;

verzoekt de regering de toedeling van financiële risico's tussen Rijk en medeoverheden expliciet te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Fiers, Janssen-van Helvoort, Van Aelst-den Uijl en Van der Goot.

Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Daarmee maakt zij deel uit van de beraadslaging.

Zij krijgt letter E (37020-B).

Dank u wel.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Het tweede onderdeel van onze eerste termijn ging over wat nu precies het proces is als de verschillende balansscans er zijn. Hoe ziet dan het vervolgproces eruit? Daarover was de minister iets terughoudender in zijn beantwoording. Hij zei: dat moeten we nog uitzoeken en daar gaan we over in gesprek. Dat snap ik,

en toch voel ik de urgentie om daar een motie op in te dienen die iets meer aansporing geeft om daar ook tempo mee te maken. Ik hoop dus ook dat de minister en de staatssecretaris die zien als een aanmoediging om te komen tot een spoedig vervolgproces nadat er balansscans zijn gedaan. De motie luidt als volgt:
De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering op de vraag wie een in een balansscan vastgesteld tekort draagt alleen antwoordt dat de ambitie, de middelen of de wijze van uitvoering kunnen worden bijgesteld;

overwegende dat het compensatiebeginsel meebrengt dat het Rijk niet mag rekenen op inzet van medeoverheden waarvoor de middelen ontbreken;

verzoekt de regering:

- -

  waar een balansscan uitwijst dat er sprake is van een disbalans, in overleg met de medeoverheden de middelen aan te passen, de taak of ambitie bij te stellen of de wijze van uitvoering te veranderen, zodat een vastgesteld tekort niet bij de medeoverheden blijft liggen;

- -
  daarover telkens te besluiten bij de voorjaarsbesluitvorming die volgt op de afronding van een balansscan, en de Kamer daarover te informeren in het Integraal Overzicht Financiën Gemeenten en Provincies, vóór de behandeling van de begroting van het gemeentefonds,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Fiers, Janssen, Van Aelst-den Uijl, Lievense en Van der Goot.

Zij krijgt letter F (37020-B).

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Dat zijn de twee moties.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Ik denk dat het op zich, in de kern, nuttige moties zijn. Maar die laatste motie loopt eigenlijk een beetje vooruit op de balansscan. Die is volgens mij nog niet helemaal uitontwikkeld. Is het dan niet een klein beetje prematuur om nu al met die motie te komen en daar ook heel harde afspraken op uitvoering en allerlei aspecten aan op te hangen, terwijl het hele instrument nog in de steigers staat?

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Ik denk het niet. We hebben vastgesteld dat er een begin is gemaakt. Daarom gaat de eerste motie ook over tips voor hoe de balansscan wat ons betreft beter kan worden. Maar op enig moment is er een balansscan en een resultaat. Deze motie gaat over hoe het vervolgproces eruit moet zien als de eerste er is, dus als die klaar is. Dat is een jaarlijks terugkerend proces. Als er nog geen een balansscan klaar is, moet je dus even wachten. Maar onze zorg zit erin dat we straks een hele hoop balansscans hebben en we dan eindeloos gaan discussiëren tot er een besluit komt. In deze motie spreken wij de hoop uit op en roepen wij op tot tempo maken als er een afgeronde balansscan ligt.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Met de eerste motie kan ik eigenlijk een heel eind meegaan, maar dit is toch iets waarbij ik denk: ik heb nog geen exact beeld van wat er straks uit die balansscan gaat komen, en nu worden er al wel heel veel dingen ingevuld. Ik weet niet wat er uit het instrument van de balansscan gaat komen, omdat dat nog in ontwikkeling is. Daarom vraag ik me af of het niet beter zou zijn om bijvoorbeeld te wachten tot de balansscan gefinaliseerd is door het kabinet en dan te kijken of er misschien nog dingen moeten worden bijgestuurd met een motie en te kijken of het dan misschien nog wel iets nauwkeuriger kan worden ingevuld met wat wij aan wensen hebben. Ik vind het zelf best ingewikkeld om nu te kunnen beoordelen of we bepaalde zaken via die balansscan willen hebben, terwijl we nog niet precies weten hoe die balansscan als instrument eruit komt te zien. Of mis ik nu iets?

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Ja, ik denk het wel, maar misschien begrijpen we elkaar niet helemaal goed. Los ervan dat het instrument nog niet is uitgekristalliseerd, gaat de balansscan opleveren of er sprake is van een disbalans of niet, even kort door de bocht. Er is gezegd dat er, als er een disbalans is, verschillende wegen naar Rome zijn. Het is dan niet zo dat er altijd geld bij moet. Het kan ook zijn dat ambities worden bijgesteld en het kan ook zijn dat je met elkaar afspreekt dat de wet wordt aangepast of dat de beleidsruimte moet worden aangepast. Maar als er sprake is van een disbalans, moet er wel een besluit volgen. Mijn zorg is dat we straks een

aantal van die balansscans hebben waaruit blijkt dat er een disbalans is, en dat het dan stil blijft, omdat het vervolgbesluit achterblijft. Dit is eigenlijk niks meer dan een soort procesafspraak. Op het moment dat er een disbalans uit een balansscan komt, vraagt dat ook om actie op het besluit. Het geeft geen enkele richting aan voor een van de drie opties, want dat is uiteindelijk het politieke gesprek, maar volgens mij zouden wij hier moeten willen voorkomen dat we een hele hoop disbalans gaan constateren en er geen vervolg op komt. Dan blijft die disbalans namelijk bestaan, en die zal veelal bij de decentrale overheden blijven liggen.

De **voorzitter**:

Tot slot.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Met die uitleg kan ik de gedachtegang en de intentie goed volgen; die vind ik best wel voor de hand liggend. Maar ik blijf dan toch een beetje kauwen op het aspect van het vaststellen of er sprake is van disbalans. We moeten namelijk nog gaan zien hoe die balansscan er als instrument precies uit komt te zien, en daarmee is het ook de vraag wat er nu precies verstaan gaat worden onder die disbalans. Dan vraag ik me wel het volgende af. Ik zit gewoon echt een beetje hardop te denken over hoe we met deze motie moeten omgaan en hoe we die moeten duiden. Dit is namelijk het moment om elkaar daarop te bevragen. Kan ik daarmee ook een positief advies richting onze fractie geven? Daar zit mijn twijfel in, want als we op dit moment gaan zeggen dat we al weten wat we met die balansscan gaan krijgen of niet, en wat disbalans is en wat niet, zijn we dan niet iets te vroeg om te kunnen bepalen wat straks gezien gaat worden als disbalans? Lopen we daarmee niet iets te veel op zaken vooruit?

De **voorzitter**:

Kort nog, mevrouw Fiers.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Misschien is het heel kort door de bocht, maar ik denk dat het doel van de balansscan was om vast te stellen of er sprake is van een disbalans. Daar is dit hele debat mee begonnen. Het doel van de Kamer was om daar zicht op te krijgen. Bij sommige taken zal er dus waarschijnlijk uit komen dat er helemaal geen sprake is van een disbalans. Dan gaan we weer over tot de orde van de dag. Maar op een aantal domeinen is de inschatting dat daarop wel sprake zal zijn van een disbalans, en daar zit onze zorg dat het dan te lang duurt voordat er

besluitvorming komt. Dat poogt deze motie dus te regelen, maar ik praat graag ook buiten deze Kamer nog even verder om u te overtuigen.

De heer **Schalk** [i] (SGP):

Bij de eerste motie kwam het op mij in ieder geval over alsof er een heleboel dingen gevraagd worden. Stel dat de minister er drie of vier van heeft toegezegd — dat is wat ik een beetje heb gehoord in het debat — wat gebeurt er dan met die motie? Dat is mijn eerste vraag. Bij de tweede motie dacht ik: is dit niet een soort ongedekte cheque? Ik bedoel dat als er dan ergens te veel geld uitgegeven is, het dan niet bij die gedelegeerde overheid zou blijven liggen. Wie gaat het dan betalen? Kunnen we op die manier goed omgaan met onze budgetverantwoordelijkheid?

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Dat is zeker niet de bedoeling; dat heb ik ook in mijn eerste termijn gezegd. Wat ons betreft gaat dit debat niet over welke weg gekozen moet worden op het moment dat er een resultaat van een balansscan ligt. Dan zijn er meerdere opties. Deze motie is wat mij betreft puur een procesmotie om ervoor te zorgen dat er dan snel opvolging komt. Het politieke debat over de route die dan gekozen moet worden en over de vraag of daar middelen bij moeten komen of de taak aangepast moet worden, is een heel ander debat. Daar hebben collega's ook naar verwezen. Dat debat zal voor een groot deel in de Tweede Kamer gevoerd moeten worden. Mijn grote zorg zit in het volgende. Stel, we kijken naar een dossier als de jeugdzorg. Het heeft heel lang geduurd voordat we daar inzicht in hadden met elkaar. Vervolgens duurt het ook heel lang voordat er besluiten worden genomen. Nu waren die hier majeur — dat snap ik — maar zo komen er heel veel taken aan. Ik denk dat het goed is dat we in de systematiek komen waarin er besluitvorming plaats gaat vinden. De richting van de besluitvorming staat nadrukkelijk niet in de motie.

De heer **Schalk** (SGP):

Ik heb de motie natuurlijk niet voor me, dus ik moet het doen met wat ik net heb gehoord. Er werd gezegd: als taken meer geld hebben gekost dan voorzien was, dan moet de rekening niet daar blijven liggen. Zo heb ik de motie gehoord. Als dat zo is, zie ik die als een ongedekte cheque. Dat zou eigenlijk niet moeten.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Zal ik daar nog even op reageren?

De **voorzitter**:

Heel kort.

Mevrouw **Fiers** (PRO):

Wat ik bedoel met de overweging die erin staat, is dat op het moment dat er, hypothetisch, een disbalans wordt geconstateerd — daarvan hebben we natuurlijk ook een aantal voorbeelden gezien in de brief van de minister — de inschatting is dat de disbalans zo is dat er wel een medebewindstaak is voor medeoverheden, maar dat de financiën die daarbij horen onvoldoende zijn. Een deel van de disbalans zal zitten in het feit dat de taken er wel zijn, maar het geld dat daarbij hoort nog niet. Mijn zorg is dat als er vervolgens geen besluitvorming komt over hoe we dit probleem oplossen, dat knelpunt op het bordje van de decentrale overheden blijft liggen. De oproep is: snelle besluitvorming — zo snel mogelijk — om ervoor te zorgen dat het probleem niet enkelvoudig bij de medeoverheden blijft liggen.

De **voorzitter**:

Helder. Het woord is aan mevrouw Moonen voor haar tweede termijn.

Mevrouw **Moonen** [i] (D66):
Ik dank de minister en de staatssecretaris, en ook de ambtelijke ondersteuning, voor de heldere antwoorden. Wat de heer Eerenberg vertelde, dat zijn ervaring als wethouder nu goed van pas komt in deze rol, doet mij deugd om te horen. Ik ben zelf dijkgraaf geweest en ervaar dat ook als het gaat over lokaal bestuur. Er zitten hier overigens meer mensen in de zaal die wethouder, burgemeester, gedeputeerde of dijkgraaf zijn geweest. Je hebt het over werk dat je zelf hebt gedaan, en dat maakt dat het heel dichtbij is.

De minister heeft op de vraag van D66 over de balansscan aangegeven dat ook de inzet van gemeenten voor rijksdoelen onderdeel is van de balansscan. De fractie van D66 is blij met deze uitleg en toezegging van de minister. Dat was een belangrijke vraag vandaag en die heeft hij heel helder beantwoord. Dank daarvoor.

Verder is het goed om te vernemen dat de motie-Moonen over langjarige financiële zekerheid voor de jeugdzorg, die in deze Kamer is aangenomen, wordt uitgevoerd; dat heb ik van de minister begrepen. Hij gaf aan dat de uitkomsten van de commissie-Van Ark als zwaarwegend worden gezien en dat de minister van VWS met een brief zal komen over de jeugdzorg, passend bij de aanbevelingen van de commissie-Van Ark. Ik hoop dat ik daarin ook de uitwerking van de aangenomen motie-Moonen terugzie.

In mijn betoog ben ik ingegaan op het rapport-Polman met de vijf bouwstenen. Het is er vandaag ook uitvoerig over gegaan dat het niet alleen gaat om taken en knaken. Ik ben dat met de minister eens; het gaat steeds om de balans tussen taken, ambities, middelen en uitvoeringskracht. Dat zeg ik ook nog een keer tegen de heer Lievense, die dit eigenlijk ook betoogde. Het is te simpel om alleen maar te zeggen: taken en knaken. Het gaat om de balans tussen die vier begrippen, die ook in het advies van de heer Polman zitten.

Nogmaals, ik vind dat wij een goed debat hebben gehad. Ik heb er vertrouwen in dat de minister de toezeggingen die zijn gedaan en hetgeen hij heeft gezegd, zelf met volle uitvoeringskracht ter hand zal nemen.

Ik dank u.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Van Aelst-den Uijl namens de SP.

Mevrouw **Van Aelst-den Uijl** [i] (SP):
Dank, voorzitter. Ook dank aan de minister en de staatssecretaris voor de antwoorden. Ik denk dat daar een goede intentie uit spreekt. Dat vinden we prettig, maar niet al onze zorgen zijn weggenomen en ik miste nog een paar antwoorden. Ik begin dus met de antwoorden die ik miste.

Ik had aan de staatssecretaris gevraagd wat het tekort bij gemeenten doet met de koopkracht van inwoners. Volgens mij heb ik daar nog geen reactie op gehoord. Ik hoorde de minister wel zeggen dat hij de samenhang tussen begrotingen ziet, dus tussen bezuinigingen op gemeenten en het effect op de zorgbegroting of op andere begrotingen. Ik hoorde niet hoe we dat terugzien in het beleid van het gemeentefonds. Het feit dat de minister het ziet, is dus niet hetzelfde als dat het wellicht opgelost wordt.

Wat de SP betreft is het wat lastig dat het antwoord van de minister vooral gaat over het meer in beeld brengen, terwijl wij als SP eigenlijk denken dat er heel veel in beeld is. Het nu weer verder onderzoeken is eigenlijk het voor je uit onderzoeken, het voor je uit schuiven met nieuwe onderzoeken. We schrokken er een beetje van dat de minister niet uit wil spreken dat wanneer taken wel terug worden genomen — de ROB heeft daar nu natuurlijk ook in een advies iets over gezegd — dat niet samen zal gaan met meer uitname uit het gemeentefonds dan wat in het gemeentefonds is gekomen bij de decentralisaties.

Voorzitter. We hoorden de minister vooral zeggen "daar gaat iemand anders over", bot gezegd: het is aan de gemeenten hoe zij zelf de gaten in hun begroting opvullen. U begrijpt dat dat teleurstelt en dat dat niet direct vertrouwen geeft in een spoedige oplossing voor de gemeentelijke tekorten. We hopen desalniettemin op de goede intentie en kijken met zeer veel interesse naar de onderzoeken en de acties die daaruit voortkomen.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Lievense van de BBB.

De heer **Lievense** [i] (BBB):
Voorzitter, dank u wel. We gaan het derde jaar in waarin we als Kamer gezamenlijk — ik durf echt wel de stelling aan dat dat van links tot rechts is — breedgedragen zoeken naar een weg om het gemeentefonds, en in het kielzog daarvan het provinciefonds, controleerbaar en dus inzichtelijk te maken, en om de problemen die zich de afgelopen jaren door allerlei verschillende factoren hebben opgestapeld, met elkaar op te lossen. We komen steeds weer een stapje verder. Dat doet mijn fractie goed.

Voorzitter. Dat is voor een minister en een staatssecretaris, die de fondsbeheerders zijn, natuurlijk fijn om te weten. Dat is een signaal. We hebben meerdere ministers en staatssecretarissen gezien in de afgelopen jaren. Daarmee bedoel ik natuurlijk de jaren 2025 en 2026. Maar er zit natuurlijk een hele organisatie achter een minister en een staatssecretaris. Ik heb dat eerder in deze Kamer ook al uitgesproken. Wat hier van links tot rechts gebeurt, is dat deze Kamer de controlefunctie inzet, wat een unicum was bij de behandeling van de gemeentefondsbegroting voor 2025. Die leidt dan toch eindelijk ook tot een signaal richting het ministerie, met aan het hoofd de secretaris-generaal. Als we de hele begeleiding en beantwoording zien, hebben we alle vertrouwen in wat deze minister en staatssecretaris politiek voor elkaar krijgen en welke weg we met elkaar inslaan. Daar hebben we vertrouwen in.

Voorzitter. Wij hebben nog een hele hoop. We kunnen hier echt nog een hele avond over optuigen, maar we hebben ook gewoon nog de behandeling van de begrotingsstaat van het gemeentefonds. Dank voor de antwoorden van de minister en de staatssecretaris. Die zullen we op ons laten inwerken. Eventueel komen we daarop terug in een schriftelijke verhandeling over het gemeentefonds. Ik vermoed dat we het hier ook weer met elkaar over het gemeentefonds 2027 gaan hebben, maar ik denk dat dat een korter debat dan anders zal zijn. We treffen elkaar dan weer in de voorbereiding.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Van der Goot van OPNL, mede namens de fracties van Volt en de Partij voor de Dieren.

De heer **Van der Goot** [i] (OPNL):
Voorzitter. Ik dank de minister en de staatssecretaris voor hun antwoorden. Het is goed dat we vandaag uitvoerig bij het thema van taken en minderen van decentrale overheden hebben stilgestaan. De minister heeft al een aantal te prijzen stappen gezet in de afgelopen maanden. Daar zijn we heel blij mee.

In eerste termijn heb ik met name stilgestaan bij het belang van het uitvoeren van de verschillende stappen, zoals de ROB deze afgelopen juli heeft geschetst, met name stap 3 en stap 5. Dat is de bekostiging van de verschillende medebewindstaken, stap 3, en vervolgens de vergelijking tussen de kosten en de daadwerkelijke uitgaven. Dat stelt ons uiteraard in een later stadium — dat is geen gemakkelijke stap — in staat om onze rol als begrotingswetgever en controleur te pakken. Maar nog meer gaat dit structureel en integraal inzicht geven in de opbouw van de verschillende fondsen. Aan de andere kant begrijp ik dat de minister snel aan de slag wilde, ook met VNG en IPO, en met een balansscan. Ik begrijp dat niet alleen; ik wil de minister daarin ook ondersteunen, want dat is inderdaad een goede manier om ervaring op te doen. Onze fractie wil er echter voor waken dat de balansscan in de plaats gaat komen van het structurele inzicht in de beschikbare middelen. We begrijpen dat dit een proces van de lange adem is.

De introductie van balansscans per taakveld is inderdaad een noodzakelijke stap om die ervaring op te doen. Een goede eerste stap zelfs, want die biedt een nuttige verdieping van het gesprek dat decentrale overheden met het Rijk te voeren hebben en die wij als Eerste Kamer nodig hebben voor onze beoordeling. We vragen om, in aanvulling op die balansscans per taakveld, door te gaan met een meer integrale invulling van het ROB-advies. Om dat te versterken heb ik een motie voorbereid waarvan de tekst nog even op mijn tafel ligt. Die zal ik proberen hierheen te krijgen. Die is onderweg, met dank voor de collegiale hulp.

De **voorzitter**:

Met dank aan de heer Walenkamp.

De heer **Van der Goot** (OPNL):

Ja. We hebben verder nog een verzoek aan de staatssecretaris. Ik had vorig jaar april een motie ingediend over de inflatiecorrectie. Op de vraag over die motie is nog geen antwoord gekomen in eerste termijn. Ik zou graag een antwoord willen krijgen op de vraag die we in de motie naar voren hebben gebracht. Dan nu de voorliggende motie van vandaag.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de minister in zijn brief Werken aan balans stappen aankondigt en een eerste takenoverzicht heeft verstrekt, om meer inzicht te verkrijgen in de medebewindstaken van gemeenten en provincies, en daarnaast inzet op balansscans;

overwegende dat de ROB in zijn rapport Duidelijkheid in de (dis)balans benadrukt dat voor een volledig beeld in ieder geval ook een actueel en structureel inzicht nodig is in de toegerekende budgetten voor medebewindstaken en een vergelijking daarvan met de werkelijke kosten;

overwegende dat balansscans een nuttige verdieping kunnen bieden, maar niet in de plaats mogen komen van structureel inzicht in de financiële verhouding tussen taken en middelen;

verzoekt de regering om, in aanvulling op het lopende onderzoek, de aan medebewindstaken toegekende budgetten en de vergelijking daarvan met de werkelijke kosten structureel in kaart te brengen, ongeacht of er aanleiding bestaat voor een balansscan, en de Kamer zo snel mogelijk, maar in ieder geval voor het zomerreces in 2027, een eerste vergelijking en een tijdpad voor verdere uitwerking voor te leggen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Van der Goot, Nicolaï, Hartog, Fiers en Van Aelst-den Uijl.

Zij krijgt letter G (37020-B).

De heer **Van der Goot** (OPNL):

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Ik geef graag het woord aan de heer Van Hattem van de PVV.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):
Dank, voorzitter. Dank aan de minister en staatssecretaris voor hun beantwoording in eerste termijn. De minister had het in zijn eerste termijn over het bepalen van een lage mate van beleidsvrijheid en van een hoge mate van beleidsvrijheid van decentrale overheden. Daar gaat naar gekeken worden. Ik vraag me af — en het is wel fundamenteel om dit duidelijk te maken in het nadere onderzoek — hoe dan wordt bepaald of die mate van beleidsvrijheid er is. Zit dat dan in het aspect van medebewind? Moet dat erin zijn vastgelegd? Hoe denkt de minister dat die mate van beleidsvrijheid uiteindelijk bepaald wordt? Welke toetsbare factor wordt er uiteindelijk meegegeven? Het lijkt me fundamenteel om te weten welke criteria daaraan ten grondslag zullen liggen.

Dan kom ik nog even terug op de discussie rond de personeelslasten en de externe inhuur, en dan met name bij de provincies. Bij het integrale overzicht van de gemeenten wordt uitgebreid ingegaan op de personele lasten, maar bij de provincies zien we dat niet specifiek terugkomen. Dat hadden we toch wel graag in beeld en ik vraag de minister dan ook waarom dat niet in beeld is of kan zijn, en of dat alsnog kan gebeuren. Ik zal een voorbeeld geven van hoe het in de praktijk gaat. Ik weet dat de provincie Noord-Brabant op de begroting nul euro aan externe inhuur heeft staan. Uiteindelijk staat er in de realisatie voor tientallen miljoenen euro's aan externe inhuur. Daar zit toch wel, om het woord maar eens te gebruiken, een behoorlijke disbalans in. Ik hoor graag een reactie van de minister hoe zich dat in de praktijk, nog even los van de specifieke provincie, tot elkaar verhoudt.

Ik heb in mijn eerste termijn Willem Drees senior aangehaald, die als wethouder hier in Den Haag het wél voor elkaar kon krijgen. Hij had volgens mij toen nog nooit van het woord "uitvoeringskracht" gehoord, maar hij kon toch, hoewel de lokale taken en de bevolking groeiden, met een krimpend ambtenarenapparaat uitkomen. Die ouderwetse Hollandse zuinigheid zou ik graag weer terug willen zien in ons openbaar bestuur. Misschien kan de minister daar nog eens even aan denken.

Dan heb ik nog het punt gemaakt dat sommige gemeenten en provincies geld lenen aan andere gemeenten. Het gaat dan om zogenaamd risicoloze leningen. Kan de minister duiden hoe risicoloos deze eigenlijk zijn? Ik heb dan wel het voorbeeld van Amsterdam aangehaald, maar even los van de discussie rond Amsterdam: wat nu als die gemeenten met een hoge schuldenlast niet meer aan hun verplichtingen kunnen voldoen? Wat gaat er dan gebeuren en hoe wordt voorkomen dat er vervolgens een heel domino-effect ontstaat, waarin andere

gemeenten en provincies die geld uitlenen, worden meegezogen? Kan de minister daar een reactie op geven?

Dan heb ik, zoals in eerste termijn aangekondigd, nog een motie. Die motie gaat over het in beeld brengen van de convenanten en de samenwerkingen waar het Rijk bij betrokken is. Ik zal de motie even integraal voorlezen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering in antwoord op vragen heeft aangegeven dat zij niet beschikt over een overzicht van akkoorden en convenanten die zijn afgesloten met (de koepels van) medeoverheden, en dat de gevolgen van dergelijke akkoorden op de sturingsmogelijkheden en beleidsvrijheid van de medeoverheden wel onderdeel is van het onderzoek dat de regering laat uitvoeren om het takenpakket van gemeenten en provincies in kaart te brengen;

overwegende dat een overzicht van de bestaande akkoorden en convenanten juist de basis vormt voor de helderheid over de gevolgen van dergelijke akkoorden voor het takenpakket van de medeoverheden;

overwegende dat een dergelijk overzicht daarnaast informatief is met betrekking tot de wijze waarop wettelijke, medebewinds- of autonome/zelfgekozen taken van medeoverheden worden uitgevoerd, met name ten aanzien van aspecten zoals (inter)afhankelijkheden, verplichtingen en vrijheden ten aanzien van taken, taakuitvoering en daarbij behorende middelen;

overwegende dat de regering in de herdruk "Regeling van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken van 29 september 2025 nr. 9188318, tot vaststelling van de Aanwijzingen voor convenanten" impliciet vele terechte argumenten noemt om de Aanwijzingen voor convenanten te actualiseren, maar de publieke inventarisatie van convenanten daarbij opvallend afwezig blijft;

overwegende dat de Aanwijzing voor convenanten nadrukkelijk een afwegingskader bevat bij de keuze voor het instrument convenant. Ook nadat zij zijn afgesloten dient de passendheid van het instrument dan ook te worden bewaakt. Convenanten kunnen voor heroverweging in aanmerking komen, bijvoorbeeld indien doelen zijn bereikt of gewijzigd, relevante wetgeving verandert, omstandigheden om andere aanpak vragen of anderszins voortschrijdend inzicht bestaat;

overwegende dat convenanten na verloop van tijd mogelijk wel uit beeld raken (en nog wel van kracht zijn), wat de democratische controle op sturing van Rijk en medeoverheden compliceert;

overwegende dat er sinds 2003 een Interdepartementaal Convenantenoverleg bestaat, dat de actualisatie van de Aanwijzing voor convenanten heeft voorbereid en periodiek praktijkervaring en kennis deelt op het gebied van convenanten, wat veronderstelt dat er een hoog niveau van (historische) kennis aanwezig is;

verzoekt de regering om een openbaar register van akkoorden en convenanten tussen het Rijk en één of meer decentrale overheden (dan wel bestuurslagen) publiek beschikbaar te maken, met daarin de volgende informatie:

- -
  naam van het akkoord of convenant;
- -
  datum van overeenkomst;
- -
  betrokken departement(en);
- -
  betrokken decentrale overheden (of eventuele andere betrokken;
- -
  partijen zoals private partijen of ngo's);
- -
  penvoering;
- -
  beoogd(e) doel(en);
- -
  vastgelegde afspraken en verantwoordelijkheden;
- -
  (geplande) einddatum;
- -
  status (nog starten, lopend, afgesloten)
- -
  (indien beschikbaar:) vindplaats documenten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Van Hattem, Van Strien en Van Kesteren.

Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Daarmee maakt zij deel uit van de beraadslaging.

Zij krijgt letter H (37020-B).

Deze motie telt eigenlijk voor twee.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Sorry?

De **voorzitter**:

Deze motie telt eigenlijk voor twee.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Qua tijd wel, denk ik.

De **voorzitter**:

Qua gedetailleerdheid en aanwijzingen. Maar goed, dit geheel terzijde. U bent door uw tijd heen.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Daar was ik mij van bewust. Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Van Toorenburg.

Mevrouw **Van Toorenburg** [i] (CDA):
Voorzitter. Ik moet dan altijd denken aan mijn leermeester, Wim van de Camp. Als ik een motie wilde indienen die langer was dan vier regels, kreeg ik bijna alle hoeken van de zaal te zien. Als een motie langer was, stelde die niks voor, zei hij dan. Dat heb ik mij altijd ter harte genomen.

Ik dank de beide bewindspersonen voor de uitvoerige beantwoording en de waardevolle gedachtewisseling in dit debat. Er is echt wel meer duidelijk geworden. We hebben — ik zei het al — heel veel stukken gekregen, en het is wel belangrijk om daar wat meer kleuring in te krijgen. Dat is vandaag gebeurd.

Ik denk wel dat we nog een heel lange weg te gaan hebben met elkaar. We zijn iets begonnen, en terecht geeft een aantal collega's aan dat daar wel vervolgstappen op moeten volgen. Maar we zien een gemotiveerd kabinet, wat

ons vertrouwen geeft. Daardoor kunnen wij zeggen: ga voort, ga met de partners verder om ervoor te zorgen dat de stappen die nu zijn gezet ook daadwerkelijk meer invulling krijgen. Dan heb ik het over de balansscan. Hoe gaat die er uiteindelijk uitzien en hoe gaat dat gemeenschappelijk traject verder vorm krijgen? Wij hebben hoge verwachtingen, ook van de UDO's en de balansscans.

De moties zijn wat ons betreft wat prematuur. Ik zou ook niet de kant op willen dat wij als Kamer denken dat we alleen maar een regering op pad sturen als wij daar een motie aan ten grondslag hebben gelegd. Dat is de aarzeling die ik heb. Ik denk dat we voorzichtig moeten zijn met denken dat moties altijd nodig zijn. Ik heb goed geluisterd: ten aanzien van alles wat in moties is vervat, heeft het kabinet al toegezegd om daar echt serieus mee verder te gaan.

We zijn nog wel benieuwd hoe een en ander vorm krijgt wat betreft de Omgevingswet en al die ingewikkeldheden. We hebben aandacht gevraagd voor de privacy en voor de Wet open overheid. We zullen goed kijken hoe dat vorm krijgt en of dat uiteindelijk een beetje rust in de gemeenten zal creëren.

Wel hebben wij nog wat zorgen over de voldongen feiten waarmee een gemeente soms te maken heeft als partners niet kunnen leveren en de gemeente dan toch zal moeten leveren. Gemeenten worden daardoor nogal eens overvraagd, waarbij er sprake is van het weglekken van geld.

Heel belangrijk is dat we vandaag ook de toezegging van het kabinet hebben gekregen dat ook wordt gekeken naar de eigen inkomsten van de gemeenten. Die inkomsten worden wat ons betreft echt overschat. Daardoor ontstaan er kortingen die gemeenten eigenlijk niet kunnen opbrengen.

We hebben eigenlijk nog weinig gehoord over de reserves. Misschien kan de minister daar nog kort op ingaan. De reserves worden steeds maar weer aangeroepen. Dan wordt er gezegd: de gemeenten hebben enorme reserves; ze hebben nog wel wat weg te zetten. Maar dat zijn bijna allemaal bestemmingsreserves, die de gemeenten hard nodig hebben.

Voorzitter. Wij hopen dat het kabinet op deze goede weg verdergaat met de partners, die gelukkig de samenwerking steeds positiever inzien.

Dank u wel.

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Ik ben het eigenlijk roerend eens met wat mevrouw Van Toorenburg zei toen ze Wim van de Camp aanhaalde. Hij heeft groot gelijk dat een motie ook best kort kan zijn. Alleen heb ik in dit geval gedacht om, als een stukje service en een

stukje uitleg, toch wat meer achtergrondinformatie te verstrekken. Ik zou mijn motie als volgt kunnen samenvatten: gelet op het feit dat de minister het overzicht niet beschikbaar heeft, wordt de regering verzocht een openbaar register van akkoorden en convenanten tussen het Rijk en de decentrale overheden te leveren. Is het op die manier voor mevrouw Van Toorenburg wél behapbaar?

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Het zou behapbaar zijn als ik het overzicht nodig had. Maar ik geloof niet dat ik het nodig heb. Ik ben er in ieder geval nog niet van overtuigd geraakt dat ik het nodig heb. Ik weet ook niet wat we, als we zo'n enorm overzicht hebben gemaakt, daar vervolgens mee zouden moeten. Ik denk dat het belangrijk is dat het kabinet gewoon doorgaat op het belangrijke pad dat het is ingeslagen, namelijk op een heel constructieve manier met alle partners aan tafel zitten om helderheid te krijgen over de taken en de verantwoordelijkheden, en ook helderheid te krijgen, zoals mevrouw Fiers terecht continu aangeeft, over de risico's. Waar liggen die risico's dan? Ik denk dus dat het kabinet gewoon voort moet gaan op deze weg. Ik wil ze eigenlijk niet nog meer dingen laten doen waarvan ik zelf niet zo heel veel verwacht.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Dan is het ook mijn doel om helderheid te krijgen wat betreft de taken, de risico's en alles wat mevrouw Van Toorenburg net noemde. Dit draagt daar mijns inziens aan bij. Met de ingediende motie hoop ik een stukje service te verlenen qua achtergrondinformatie, waardoor mevrouw Van Toorenburg en de andere leden van deze Kamer hopelijk toch nog overtuigd raken.

De **voorzitter**:

Dat is allervriendelijkst.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Ik hoop echt dat dit kabinet niet naar deze Kamer komt met het idee dat er een motie zal komen die het op pad stuurt, maar dat het gewoon goed naar ons luistert, weet welke kant wij op willen en vervolgens met ons dat pad op gaat. Wij hebben geen moties nodig.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Walenkamp van de Fractie-Walenkamp.

De heer **Walenkamp** [i] (Fractie-Walenkamp):
Dank u wel voor het woord, voorzitter. Als leraar ben ik gewend rapportcijfers uit te delen, dus dat doe ik maar even heel kort. Er zijn vier pluspunten en vier verbeterpunten. Als leraar probeer je altijd te beginnen met de punten waarop je denkt dat het beter kan.

Op diverse gebieden is er nog sprake van een disbalans. Laten we hopen dat dat in de toekomst beter wordt. Op een aantal punten heb ik nog geen gedegen reactie gehoord. Ik heb hele gerichte vragen gesteld over onder andere de vier maatstaven, de centrumfunctie en de overige eigen middelen. De eigen inkomsten worden zwaar overdreven. Ik geloof dat mevrouw Van Toorenburg daar net ook al aan refereerde. Dat ga ik dus niet herhalen. Daarnaast hoop ik dat het met de Rekenkamer in de toekomst mee zal vallen qua problemen. Dat was toch erg jammer. Ik hoop dat u daar oog voor wilt houden.

Er waren ook vier positieve punten; dat mag ook gezegd worden. Er zitten hier aan de regeringstafel twee mensen met kennis van zaken. Zij hebben gedegen uitgelegd waarom ze mijn punten niet delen of punten anders zien. Ze zijn energiek en duidelijk. Ik geloof dan ook dat ze van goede wil zijn. We hopen dan ook echt dat u, waar mogelijk, in de toekomst rekening wilt houden met onze suggesties.

Zegen over uw arbeid.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Schalk van de SGP.

De heer **Schalk** [i] (SGP):
Dank u wel, voorzitter. U weet dat de wijze Salomo heel veel spreuken heeft nagelaten die uit twee delen bestaan. Ik zat aan een spreuk te denken uit Spreuken 14. Het is niet de makkelijkste, dus even goed opletten. "De lankmoedige" — dat is iemand die lang van geduld is — "is groot van verstand, maar wie haastig is van gemoed, verheft de dwaasheid." Kort gezegd, als je het in Nederlandse spreekwoorden zou willen omzetten, zou je "haastige spoed is zelden goed" van het laatste deel kunnen zeggen, en "geduld is de metgezel van de wijsheid" van het eerste.

Mevrouw de voorzitter. Ik heb vandaag een hele bonk ambitie gezien. Daar zat vaart in, maar ik proef ook dat de minister, daarin natuurlijk nagevolgd door de staatssecretaris, de ruimte wil hebben om het in één keer goed te gaan doen. Ik heb een beetje het gevoel dat het vandaag draaide om de balansscan. Het moet zorgvuldig, stap voor stap, en ergens begin 2027 krijgen we een uitwerking daarvan. Een iets scherpere duiding zou wel mooi zijn, misschien voor de voorjaarsvakantie of iets dergelijks. Misschien kan de minister daar nog op terugkomen.

Via het gesprek over de jeugdzorg is nog duidelijker geworden dat de ene balansscan de andere niet is. Er zijn thema's die op een andere manier om een balansscan vragen, bijvoorbeeld als het gaat over de menselijke maat. Ik ben heel benieuwd hoe dat gaat uitpakken.

In ieder geval dank ik de minister en de staatssecretaris zeer voor de wijze waarop ze ons te woord hebben gestaan. Ik wens ze vooral het geduld, als metgezel van de wijsheid. Van harte zegen op hun werk.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Ik geef tot slot het woord aan mevrouw Straus van de VVD.

Mevrouw **Straus** [i] (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Ook ik wil de bewindspersonen bedanken voor hun uitgebreide antwoorden. Ik wil vooral ook waardering uitspreken voor het feit dat u zo voortvarend aan de slag bent gegaan met dit vraagstuk van de balans van het medebewind, dat — in ieder geval hier in de Eerste Kamer — al een hele tijd op tafel ligt. Nogmaals, dank daarvoor.

Dan kom ik bij de moties. Ik heb nog niet alle moties uitgereikt gekregen, dus ik ga sommige nog bestuderen. Ik heb ook een heleboel toezeggingen gehoord in de beantwoording van de minister, die op onderdelen al in de moties verpakt zitten, dus wat mij betreft, laat ik het daar in eerste instantie bij.

Er is nog wel een vraag van mij blijven liggen. Die betreft het sturen op publieke waarden. De voorganger van deze minister heeft in juli 2025 een brief gestuurd over een ander ROB-advies, namelijk over de uitvoerende macht. Hij heeft daarbij een analyse gemaakt die interessant is. De oplossing is dat je eigenlijk veel meer zou moeten sturen op de maatschappelijke waarden, op het maatschappelijke effect van hetgeen je met elkaar wil bereiken. We hebben het

vandaag uitgebreid gehad over allerlei systeemvragen in het kader van balans in medebewind, maar deze vraag zit er wat mij betreft nog achter. We moeten uiteindelijk wel naar een situatie toe dat het gaat over het maatschappelijk effect dat we uiteindelijk beogen. Ik wil nogmaals aan de minister vragen hoe hij daartegenaan kijkt en in hoeverre hij het concept van publieke waarden onderdeel wil maken van deze discussie.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Wenst een van de leden nog het woord in de tweede termijn? Dat is niet het geval. Minister en staatssecretaris, heeft u nog enige minuten nodig of kunt u gelijk antwoorden? Ik zie dat de minister tien vingers opsteekt. Tien minuten is wel veel! Het zijn maar vier moties. Ze zijn wel lang van stof, maar … Het wordt een compromis: zevenenhalve minuut.

De vergadering wordt van 20.59 uur tot 21.08 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de tweede termijn van de kant van de regering. Ik geef het woord aan de minister van Binnenlandse Zaken.

Minister **Heerma** [i]:
Voorzitter. Fijn dat we hier na tien minuten weer zijn.

Ik hoor net uit betrouwbare bron dat er hier een stenograaf aanwezig is die na 25 jaar trouwe dienst hier vanavond voor het laatst …

(Geroffel op bankjes)

Minister **Heerma**:

Ik hoef mijn zin niet eens af te maken. Ik weet hoe ontzettend belangrijk het werk van stenografen is en hoe ingewikkeld wij het in debatten soms maken om dat allemaal stenografisch te kunnen blijven volgen. Dus heel veel dank. Ik geloof dat u niet voor het laatst in het parlement bent, maar wel in deze Kamer. Ik wens u een welverdiend pensioen toe. Dank voor alle jaren fantastisch werk.

(Applaus)

Minister **Heerma**:

Het is de senaat gelukt om ook in de tweede termijn toch best veel vragen te stellen. Daarbij moet ik zeggen dat er van een aantal vragen werd gezegd dat er nog geen antwoord op was gegeven. Ik denk deels terecht en deels onterecht. Ik zal proberen die vragen gewoon te beantwoorden, maar ik begin met de moties.

Er is door diverse deelnemers aan het debat gerefereerd aan dat sommige moties vooruitlopen op. Ik heb heel expliciet proberen duidelijk te maken dat wij hier met een positieve intentie staan, maar dat we ook beseffen dat er echt wel een zware klus ligt om waar te maken wat we toegezegd hebben. Ik heb daarbij om geduld en begrip gevraagd. Ik heb in ieder geval in de bijdrage vanuit de SGP-fractie geduld aan wijsheid gekoppeld zien worden, dus dat deed me sowieso deugd.

Ik wil beginnen bij de motie-Fiers, de eerste motie van mevrouw Fiers. Ik zou hiervan kunnen zeggen dat het toezeggingen betreft die ik al in het debat gedaan heb, maar ik vind dat flauw. Ik wil deze motie met letter E oordeel Kamer geven, gegeven het feit dat hier een aantal zaken worden opgesomd waar diverse deelnemers aan het debat ook dank voor gezegd hebben dat we die toezegging hebben gedaan. Ik kan me erin vinden dat deze motie oordeel Kamer krijgt.

Dan de tweede motie. Indachtig dat geduld zou ik het verzoek willen doen deze aan te houden. Wij hebben echt een flinke opgave als het gaat om de uitwerking van die balansscan. Ik heb hier indachtig het debat proberen aan te geven waarop ik toezeggingen doe. Ik heb "begin volgend jaar" gezegd. Begin volgend jaar betekent Q1, dus het eerste kwartaal van volgend jaar. Ik durf dat niet nu nader te preciseren, maar ik zou mevrouw Fiers het verzoek willen doen om deze motie aan te houden, omdat wij op dit moment bezig zijn de balansscan samen met de koepels en de departementen te ontwikkelen. De beoogde opvolging daarvan is ook een uitgangspunt in de uitwerking. Dat benadrukt deze motie. In de Kamerbrief over de uitwerking, die ik dus in het eerste kwartaal van 2027 zal versturen, kan ik nader ingaan op de opvolging. Dat heb ik ook toegezegd, maar het verzoek is om deze motie aan te houden, indachtig het geduld waarom ik in eerste termijn verzocht vanuit het vertrouwen — ik hoop dat dat er is — dat we hier met een positieve intentie staan om hiervan een succes te maken.

Voor de motie van OPNL geldt min of meer hetzelfde. Omdat deze motie met letter G echt verder lijkt te gaan dan wat ik op dit moment waar kan maken — ik heb al proberen aan te geven dat het niet niks is wat we waar kunnen maken — heb ik overwogen om die te ontraden, maar omdat ik de intentie erachter snap, zou ik willen verzoeken om 'm aan te houden. Ik kan de heer Van der Goot toezeggen dat we in de brief, die we dus begin 2027 sturen over de nadere uitwerking van de balansscan, uiteenzetten hoe we via toepassing van het instrument en het takenoverzicht tot een structureel totaalbeeld kunnen komen.

Daarmee heeft Kamer hopelijk een completer beeld van waar we stap voor stap naartoe werken. Dus onder deze toezegging zou ik het verzoek willen doen om die aan te houden. Dan kunnen we naar aanleiding van de vervolgstappen die we maken, bekijken of dit voldoende tegemoetkomt aan de wens die de heer Van der Goot heeft met deze motie.

De motie van de heer Van Hattem wil ik, los van de lengte, ontraden. Ik werk op dit moment aan een overzicht van wettelijke taken en bijbehorende beleidsvrijheid, dat ook inzicht biedt in de gevolgen van deze akkoorden voor beleidsvrijheid en sturingsmogelijkheden van medeoverheden. Mijn indruk is niet dat er een acute behoefte bestaat aan een totaaloverzicht van alle bestuurlijke afspraken in convenanten. In dat kader, en ook van een slagvaardige overheid, zou ik hierbij willen zeggen dat ik niet denk dat we hieraan al onze tijd en aandacht moeten besteden. Dit levert echt heel veel werk op en ik wil deze motie ontraden.

Minister **Heerma**:

Ehm …

De heer **Van Hattem** [i] (PVV):

Het gaat er mij niet om dat we heel veel werk creëren. Integendeel. Maar ik stel vast dat er al een aanwijzing voor een convenant is. Dat bestaat al. Daar is al vanaf 2003 een orgaan voor. Daarom heb ik ook die toelichting in de motie gegeven. Ik wil duidelijkheid krijgen over wat er allemaal aan zaken op tafel ligt waarbij medeoverheden betrokken zijn. Als de minister deze motie ontraadt, dan vraag ik me af hoe we dat inzicht wel kunnen krijgen.

Minister **Heerma**:

De considerans, een van de overwegingen van de motie, zegt dat convenanten al gepubliceerd worden in de Staatscourant. Het sluiten van bestuursakkoorden en convenanten is nadrukkelijk iets wat bij mijn collega-bewindspersonen hoort, die dat elk op hun eigen terrein doen. Ik zeg nogmaals dat ik deze motie wil ontraden, ook in het licht van een slagvaardige overheid.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Een slagvaardige overheid wil ook zeggen dat je weet wat er allemaal aan afspraken ligt waar uitvoering aan wordt gegeven, want hier zit een heel stuk uitvoering achter. Als het op deze manier geen vorm kan krijgen, hoe kunnen we dan tot een slagvaardige overheid komen? Ik pak even een ander dossier erbij. De staatssecretaris van Binnenlandse Zaken is bezig met het digitale huis van

Thorbecke. Hij haalt een digitale satéprikker door de verschillende overheidslagen. Het zou daar toch mee in lijn moeten zijn om deze zaken in beeld te brengen? Kan de minister daar misschien op reflecteren?

Minister **Heerma**:

Ik weet niet of ik de vraag goed begrijp. Ik vind dit echt twee verschillende dingen. De motie vraagt om een totaaloverzicht te creëren. Als ik kijk naar wat dat oplevert en hoeveel werk het kost om daar te komen, dan zie ik de meerwaarde daar niet van in. Daarom wil ik deze motie ontraden.

De **voorzitter**:

Tot slot, meneer Van Hattem.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Tot slot, voorzitter. Als ik het beperk en simpel vraag om een overzicht van de convenanten en de overeenkomsten die het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft met de medeoverheden, is dat dan wel te maken?

Minister **Heerma**:

Dit is niet de vraag die de heer Van Hattem gesteld heeft. Mijn antwoord is niet dat het in algemene zin niet gemaakt kan worden. Mijn overweging is dat de kosten niet opwegen tegen wat het oplevert. In antwoord op deze specificering van de vraag zou ik willen zeggen: dat zou kunnen, maar de vraag is wat het oplevert. Laten we dat niet doen. Vandaar dat ik de motie ontraad.

De heer **Schalk** [i] (SGP):

Ik heb geen vraag over deze motie, voorzitter. Maakt u zich geen zorgen. Er zijn twee moties waarvan de minister heeft gezegd: ik raad aan om ze aan te houden. Stel dat dat niet gebeurt. Wat is dan het oordeel?

Minister **Heerma**:

Op het moment dat de keuze wordt gemaakt om ze niet aan te houden, zal ik ze moeten ontraden. Dat is hoe het werkt. Maar ik snap de intentie erachter. Dat heb ik ook expliciet gemaakt bij de motie van de heer Van der Goot. Vandaar dat ik heb aangegeven wat ik wel kan doen. Als ze wel in stemming gebracht worden, dan moet ik ze ontraden. Maar indachtig dit debat hoop ik dat de indieners bereid zijn om ze aan te houden. De uitwerking van de balansscan komt relatief snel, aan het begin van volgend jaar.

De VVD-fractie wees mij erop dat ik een vraag niet beantwoord had. Er werd gevraagd om een reflectie op het sturen op publieke waarden. Dat kan zeker helpen om het vertrouwen van burgers in de overheid te versterken. De nadruk in dit debat lag, door de aard van het debat, vanzelfsprekend veel op doeltreffendheid, doelmatigheid en het afleggen van verantwoording daarover. Misschien is dit ook een onderdeel van de risico's waar ik in de eerste termijn op heb gewezen. Als je te veel alleen focust op de cijfers, trek je misschien de verkeerde conclusies. Dat kan ertoe leiden dat we minder oog hebben voor andere belangrijke waarden. Beleid kan zeer effectief en efficiënt zijn, maar het kan toch onrechtvaardig uitpakken. Daarom is het belangrijk dat we kijken hoe het beleid aansluit bij de waarden die mensen belangrijk vinden en welke betekenisvolle veranderingen we als overheid in gang zetten. Daarom is het met alle inzichten die we hier opdoen van belang om die publieke waarden in het oog te houden, ook in het debat dat we daarna met elkaar hebben.

Mevrouw Van Aelst-den Uijl vroeg nog naar de samenhang tussen begrotingen, kosten en effecten. Ik heb de indruk dat ik daar wel iets over gezegd heb in eerste termijn. Het gesprek over begrotingen op specifieke terreinen vindt plaats met de betrokken bewindspersonen. Er leek gesuggereerd te worden dat ik het naar de individuele gemeenten schuif. Nee, ik ben niet de "minister van alle zaken", zoals ik gezegd heb. Het gesprek over de specifieke opvolging, die bij individuele bewindslieden thuishoort, moet daar gevoerd worden. Ook moet ik van de appreciatie dat we met alles wat hier toegezegd wordt de discussie vooruitschuiven, oprecht zeggen dat ik me daar niet in herken. Dat is volgens mij ook niet de bijdrage van de SP-fractie geweest toen we in juni dit debat hadden, waarbij ook de SP onderdeel was van de brede roep in de Kamer om juist datgene te gaan doen en opleveren wat we nu doen. Het heeft best een lange aanloop gehad om daartoe te komen, maar dat is dus geen kwestie van vooruitschuiven; dat is tegemoetkomen aan een wens die breed leeft en die juist ook expliciet in deze Kamer geuit is.

De heer Van Hattem vroeg mij nog naar de manier waarop de mate van beleidsvrijheid wordt vastgesteld. Dat zat eigenlijk in mijn toelichting op de brede vraag of er dan ook onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende soorten taken. Ik zal proberen daar nog nader antwoord op te geven. De mate van beleidsvrijheid wordt momenteel voor alle gemeentelijke en provinciale taakvelden in kaart gebracht in het onderzoek naar het takenpakket. Dit gebeurt op basis van de sturingsmogelijkheden die decentrale overheden hebben op doel, volume en prijs. De sturingsmogelijkheden worden gebaseerd op het wettelijke kader. In het onderzoek is er ook per taakveld aandacht voor de beleidsvrijheid die medeoverheden op dat terrein ervaren. Uw Kamer zal dus in het eerste kwartaal van 2027 worden geïnformeerd over de uitkomsten van dit onderzoek.

De heer Van Hattem verwees — ik verwees toen hij aan het einde van mijn termijn zei "deze vraag is nog niet beantwoord" naar de tweede termijn — naar het Integraal Overzicht Financiën en zei dat het voor de provincies beknopter is dan voor gemeentes. Hij vroeg: hoe zit het met het ambtelijk apparaat van provincies? Het Integraal Overzicht Financiën Gemeentes is uitgebreider, omdat de financiële positie van gemeenten eigenlijk al veel langer en ook explicieter de aandacht van het parlement heeft; daar is ook altijd om gevraagd. Dat haakt aan bij wat mevrouw Fiers zei in eerste termijn: we hebben het eigenlijk vooral over gemeenten gehad, maar het gaat over allebei. Daar is ook altijd om gevraagd. Het Integraal Overzicht van gemeenten gaat in op de omvang van het ambtelijk apparaat en personeelstekorten omdat die samenhangen met de uitvoeringskracht, waar in het parlement ook vaak naar gevraagd wordt. Ik wil hier zeggen dat als ik signalen ontvang dat het parlement graag nadere toelichting krijgt over de personeelssituatie van provincies, we deze informatie toe kunnen voegen aan het Integraal Overzicht Financiën Provincies.

De heer Van Hattem ging in zijn tweede termijn opnieuw in op het door hem gesignaleerde mogelijke risico van een domino-effect. Ik heb geen signalen van domino-effecten. Gemeenten en provincies mogen zelf afwegingen maken om binnen de wettelijke kaders van elkaar te lenen. De omvang van de schuldenpositie en de risico's daarvan worden gemonitord door de financiële toezichthouders. Ik heb daar dus geen aanwijzingen voor.

Mevrouw Van Toorenburg vroeg er mijn reflectie op dat de in haar ogen inkomsten uit overige eigen middelen schromelijk worden overschat. Ze vroeg of dit wel realistisch is. Ik heb hier in eerste termijn iets over gezegd. De heer Walenkamp verwees daar volgens mij in zijn termijn ook nog naar. Dit is onderdeel van het vervolgtraject voor de herijking van het gemeentefonds. In het vervolgtraject zal nadrukkelijk aandacht zijn voor de verevening van de overige eigen middelen. Over de vervolgonderzoeken zal ik uw Kamer op de hoogte houden.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Ik hoor de minister opnieuw zeggen: ik heb er geen signalen van. Het gaat mij er ook niet om of er nu al concrete signalen zijn van dergelijke problemen. Het gaat er mij vooral om wat er gebeurt als die zich gaan voordoen. Wat gebeurt er binnen het stelsel als een gemeente inderdaad echt op deze manier door het ijs zakt en allerlei onderlinge leningen andere gemeenten en provincies daarin gaan raken? Hoe wordt daar dan mee omgegaan? Kan de minister als stelselverantwoordelijke toch iets meer zeggen over de vraag of er voorzien wordt in een dergelijke situatie? Het kan namelijk zomaar gebeuren dat een

gemeente op een gegeven moment dusdanig door het ijs zakt dat er wel een domino-effect kan optreden.

Minister **Heerma**:

In eerste termijn heb ik aangegeven dat ik die zorg niet deel en niet herken. Op grond van de Wet financiering decentrale overheden beoordelen juist de provinciale financieel toezichthouders of door gemeenten voldaan wordt aan kasgeldlimieten en aan de renterisiconorm. Dat is onderdeel van het systeem zoals het nu is. De heer Van Hattem zegt daarbij: heeft de minister geen zorgen dat dit tot een domino-effect kan leiden? Volgens mij is het een robuust systeem. Ik herken dit dus niet. Ik heb ook geen signalen van het risico op een domino-effect.

De **voorzitter**:

Tot slot, meneer Van Hattem.

De heer **Van Hattem** (PVV):

Laten we het hopen. Maar dan op het andere punt: de integrale overzichten. Ik zou het wel prettig vinden dat wanneer je een overzicht maakt van de gemeenten en de provincies, de aard van de informatie een beetje op gelijkwaardige basis is, zoals de Gemeentewet en de Provinciewet ook een beetje pendanten van mekaar zijn. Het gaat erom dat je het aangeboden type informatie een beetje met mekaar kan vergelijken. Kan de minister er misschien toch naar kijken of de zaken die in beide overzichten worden meegenomen, gelijksoortig van aard zijn en niet toevallig gebaseerd zijn op parlementaire vragen die er al dan niet over worden gesteld?

Minister **Heerma**:

Ik deed hier de constatering dat er in de historie, ook in de parlementaire debatten, voor het ene overzicht veel meer details gevraagd zijn dan voor het andere. Ik ga hier nu niet de algemene toezegging doen dat ik alles precies gelijk ga doen. Wat ik heb proberen te doen in welwillendheid richting de vraag van de heer Van Hattem, is zeggen dat die mogelijkheid er is binnen het provinciefonds en dat als daar wensen toe zijn in het parlement, ik bereid ben om dat specifiek op dat punt te doen.

Mevrouw Van Toorenburg en de heer Walenkamp vroegen nog naar de reserves en de reservepositie en of ik herken dat een groot deel hiervan een bestemming heeft. Dat herken ik, maar het Integraal Overzicht Financiën Gemeenten benadert het eigen vermogen vanuit risicoperspectief: welke buffer hebben

gemeenten om financiële klappen op te vangen? De bestemmingsreserve betreft politieke keuzes van de raad, dus binnen de gemeenten, welke uitgaven met die buffer worden gedaan. Maar de raad kan altijd besluiten om deze reserves anders aan te wenden. Dat maakt dat ze onderdeel vormen van de buffer om klappen op te vangen van de solvabiliteit.

De heer Walenkamp gaf aan dat ik nog geen reactie had gegeven op de maatstaven. Ik had dat naar mijn mening wel gedaan door ernaar te verwijzen dat ik hier nog geen invulling van heb omdat het onderzoek nog loopt. Maar ik zal het nogmaals expliciet maken. Ook dit is onderdeel van het vervolgtraject van de herijking van het gemeentefonds. Daarin is ook nadrukkelijk aandacht voor dit soort maatstaven. We zullen op dit punt echt de onderzoeksresultaten moeten afwachten. De Kamer houd ik op de hoogte van het vervolgtraject.

Dat waren volgens mij de vragen.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan de staatssecretaris nog voor enkele nagelaten bekentenissen.

Staatssecretaris **Eerenberg** [i]:
Voorzitter. Twee stuks. Allereerst de vraag van mevrouw Van Aelst-den Uijl over de koopkracht. Gemeentes spelen natuurlijk een hele belangrijke rol in het stutten van de koopkracht, met name van mensen met een wat lager inkomen. U vroeg bijvoorbeeld naar de ozb. Daarbij kan ik verwijzen naar de vragen die de voorganger van de minister, toenmalig minister Uitermark, in april '25 heeft gestuurd, waaruit blijkt dat het verhogen van de ozb eigenlijk nauwelijks effect heeft op de koopkracht. Daar zit ook een interessant rekenvoorbeeld in over het jaar 2025. Daarin wordt de ozb zoals die in onze koopkrachtplaatjes zit met €15 onderschat, dus mensen betalen gemiddeld €15 meer ozb dan in de plaatjes zit. Als je daarvoor zou corrigeren voor één keer modaal, betekent dit 0,03 procentpunt koopkrachtverlies. Dat zit allemaal binnen de marge van wat in de plaatjes wegloopt. Misschien een veel belangrijker onderdeel van het antwoord is nog dat er vaak in lokale gemeenteraden een heel politiek debat achter zit. Dat gaat bijvoorbeeld over: kunnen wij regelingen juist in stand houden door de ozb te verhogen? Dan wordt het nog wat ingewikkelder, want dan zou het zomaar kunnen dat het weliswaar van huiseigenaren wat extra's vraagt, maar dat daarmee bijvoorbeeld een regeling in stand wordt gehouden die juist geldt voor mensen die daar meer van afhankelijk zijn. Dan is de vraag: hoe kun je daar dan nog iets zinnigs over zeggen in termen van "dé koopkracht"? Dan is het echt een

politiek verdelingsvraagstuk. Dat debat hoort in lokale gemeenteraden thuis. Die zijn daar ook zeer toe geëquipeerd.

Dan had ik nog één vraag van de heer Van der Goot. Die vroeg nogmaals naar een reflectie op de motie die, naar ik heb begrepen, uit ergens in 2025 kwam. Eigenlijk is alles wat ik tegen u zei over de evaluatie van de bbp-systematiek aan het begin van 2027 zonder dat ik het wist een invulling van de door u in 2025 ingediende motie. In die zin zijn we daar volgens mij dus hartstikke goed mee bezig.

De **voorzitter**:

Dank u wel.

De beraadslaging wordt gesloten.

[...]

Sluiting

Sluiting 21.29 uur.